

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iacobi Brvckeri Regiae Scient. Societatis, Qvae Berolini
Floret, Membri Historia Critica Philosophiae**

A Tempore Resvscitatarvm In Occidente Litterarvm Ad Nostra Tempora

Brucker, Johann Jakob

Lipsiae, 1744

Capvt Primvm, De Reformatione Philosophiae Rationalis Recentiori Aetate
Tentata.

urn:nbn:de:hbz:466:1-28327

*****

LIBER SECUNDVS

DE EMENDATIONE PHI-
LOSOPHIAE IN SINGVLISEIVS
PARTIBVS.

CAPVT PRIMVM,
DE REFORMATI ONE PHILO-
SOPHIAE RATIONALIS RECENTIORI
AETATE TENTATA.

§. I.

*Ordo tracta-
tionis.*

Peragrat longissimo itinere philosophiae vniuersae a mundi incunabilis ad nostram aetatem campo, nondum tamen metam attigimus, omnemque philosophiae historiam absoluimus. Cum enim in enarrandis philosophiae veteris medii- que aei fatis omnes eius mutationes per singulas partes complecti licuisset, recentioris aetatis, tertiaeque periodi historiam simili modo vniuersam comprehendere non potuimus. Quanquam enim memorabilium haud facile quicquam desiderari posse speramus in iis, quae de recentiorum studio circa philosophiam sectariam eiusque partes singulas copiose attulimus, aliter tamen in enarratione philosophiae eclecticae et reformatio sapientiae humanae euenit, vbi eorum modo conamina atque diligentiam exposuimus, qui pro reformatoribus vniuersae philosophiae aut habiti sunt, aut haberi se cipiuerunt. Fuerunt autem praeter istos innumeri viri docti, qui non omnem quidem disciplinam philosophicam refingere, et ornatores vultus exprimere tentarunt, ast in specialibus tamen philosophiae scientiis insignes valdeque memorabiles mutationes suscepserunt. Quas reticere, effet eclecticae philosophiae partem nobilissimam supprimere.

supprimere. His itaque enarrandis, declarandoque, quid per singulas philosophiae partes emendare, nouum dare sufficerint viri docti, in hoc libro nostra versabitur industria. Ex quo vero constare lectori posse confidimus, non expectandam iam esse a nobis singularum disciplinarum philosophicarum historiam, quam condere non minoris, quam quem haec tenus vrsimus, laboris et prolixitatis opus esse intelligent, qui considerauerint, ad veram rectaque methodo institutam alicuius scientiae philosophicae historiam, non id tantum requiri, quod ab haud paucis non perfunditorie factum est, ut literaria eius historia exponatur, sed ipsa quoque systemata varia, eorumque discrimina mutationes cauñasque esse adducendas. Qua quidem ratione neminem haec tenus opus hoc absoluiss, merito dolemus, virosque eruditos cohortamur, ut hoc saxum voluere, et philosophiae magis, quam philosophorum historiam specialem condere incipient, ex qua magnam philosophiae redundaturam esse utilitatem nemo non rerum gnarus intelligit. Non tamen contentnenda eorum laudabilis industria est, qui historiam disciplinarum philosophicarum specialem enarrare contenderunt. Quamvis enim plerique literariam magis quam philosophicam notitiam dederint, haud raro tamen, licet non satis plene, ea quoque tetigerunt, quae ad ipsa dogmata pertinent. Adeundi itaque atque consulendi de rationali philosophia PETRVS RAMVS^a, BARTHOLOMAEVS KECKERMANNVS^b, G. I. VOSSIVS^c, PETRVS GASSENDVS^d, REN. RAPINVS^e, CHRISTIANVS THOMASIVS^f, I. G. PASCHIVS^g, IACOBVS FRIDERICVS REIMMANNVS^h, IOANNES FRANCISCVS BVDDEVVSⁱ, IOANNES IACOBVS SYRBIVS^k, SAMVEL CHRIST. HOLLMANNVS^l, et qui facile omnes accusatione et dogmatum explicatione vicit Ven. IOANNES GEORGIVS WALCHIVS^m, theologus hodie Ienensis multis de ecclesia orbeque literario meritis inclitus. Metaphysicae historiam nemo profundius denudauit, et enucleatius, quod ad veteres attinet, suo tempore tradidit quam IACOBVS THOMASIVSⁿ, dignus qui consulatur; quem suo modulo atque pede secuti sunt BVDDEVVS^o, REIMMANNVS^p,

IVN-

a) In Scholis dialecticis.

b) In Praecognitis Logicae.

c) De Nat. et const. Logicae.

d) De Origine et varietate Logicae Tom. I. opp.

e) Reflexions sur la logique.

f) In Philosophia aulica.

g) De Inventis nou- antiquis.

h) In Calendario critico-historico logicae, et

quod ad Germanos attinet, in Hist. Lit. Germ.

i) In Praefat. ad version. Latinam Artis cogitat.

k) In Histor. Logicae Instit. philos. rat. eccl. praemissa.

l) In proem. Logices T. I. Institution. phil.

m) In Historia Logicae, quae extat Parerg.

Acad. pag. 454. seqq.

n) Adiecit eam Erotematibus metaphysicis.

o) Annot. ad Part. IV. Philosoph. instrumt.

pag. 451.

p) Hist. Lit. German. Vol. II. p. 159, III, p. 117.

IV. p. 2. 115. seqq.

IVNCKÉRVS^a, et qui reliquos facile vicit HOLLMANNVS^b. Physicae historiam diu neglectam fuisse, fere intolerabile et vehementer dolendum videtur, quamvis perperam CHRISTIANO IVNCKERO^c prima eius conamina tribuere Cel. STOLLIVM^d putemus. Nam non modo ante Lunckerum incomparabilis Buddeus breues historiae naturalis disciplinae lineas *Institutionibus doctrinæ naturalis* praefixit, quibus elucidandis ultimam paulo ante mortem manum admovit, sed imprimis diligentissimus GASSENDVS amplissimis, quos de physica scripsit commentariis historiam plororumque dogmatum curate attigit, acutissimus HAMELIVS^e autem veterum et recentiorum hypotheses physicæ inter se comparauit, ut de vtriusque partis mente sententiam suam aperiret. Tentauit quoque nonnulla, doctrinam magis, quam libros respicientia diligenterissimorum virorum MORHOFII^f, et PASCHI^g eruditio. Quibus merito addi possunt Ephemeridum præstantissimarum, quas Parisienses atque Lipsienses eruditi condunt, itemque memoriarum ad societates eruditas spectantium auctores, qui non quidem rerum naturalium historiam, ast eius tamen, quod ad recentiores obseruationes spectat, hylen quandam iucundissimam suppeditant. Qui vero de rebus naturalibus scriptores consulendi sint, ad haec arua nostra non pertinet exponere, et ex indicibus STRVII^h, SCHEVCHZERIⁱ, REIMMANNI^j, STOLLII^k aliorumque discendum est. Maxime autem huius argumenti noscendi cupido præstantissimi HOLLMANNI commendamus industriam, qui cum *Institutiones philosophiae naturalis* panderet, non modo laudabili confilio, fata eius disciplinae breui quidem at luculento et eleganti compendio enarrata præmisit, sed cum recte prudenterque statueret, esse effectuum naturalium plurimos, quos philosophice cognoscere, causarum vero et quantitatuum cognitionem non nisi historicam habere possumus, ad obseruationes magnorum virorum semper recurrit, scriptorum præstantissimarum non libros tantum, sed et obseruationes indicauit, et quid de quoquis argumento physico naturae interpres statuerint, addita *enarratio* ita exposuit, ut merito naturalis scientiae studiosis hunc eruditissimi viri laborem gratulemur, et historiae physicæ dogmaticæ vices subire posse credamus. Quam viam quoque cum in pneumatologia et theologia naturali

q) In Lineis primis eruditissimis pag. 76.

r) In prolegom. Philof. primæ, qui ante omnes adiungendus est, cum singula perspicue solumque sit complexus.

s) loc. cit. Part. I. p. 141. seqq.

t) Histor. liter. c. 4. §. 3. p. 519.

u) Tom. I. opp.

v) In Phil. vet. et noua.

w) Polyhist. T. II.

x) loc. cit.

a) In Bibliotheca philosophica, ACKERI LOTTARI, KAHLI aliorumque cuiusvis aucta.

b) In Bibliotheca scriptorum historie naturalis.

c) Histor. literar. German. Vol. II. pag. 160. 305. Vol. III. pag. 461. IV. pag. 462. V. pag. 763. seqq.

d) I. c. Lib. II. cap. 3.

turali inierit, ad eum recurrendum est, huius enim scientiae historia valde haec tenus neglecta est, et paucissima sunt, quae Ivnckervs^c et Bvddevs^f tetigerunt, literariam vero eius scientiae historiam tantum suppeditarunt Stollivs et Reimmannvs^g. Addenda his est atheismi historia, quae haud contemnendam eius partem constituit, cuius fontes cum nos quoque ubique in hac tractatione indicauerimus, illa loca post industria Ven. Reimmanni^h consuli, si tanti videbuntur, possunt, nouos autem Cl. Zimmermanniⁱ labores de eo argumento dudum promissos adhuc expectamus. Nec lautiorem apparatum ethicae historia suppeditat, Gvndlingivs^k enim veteres tantum et quidem solos barbaros, Stollivs^l et Reimmannv^m scriptores, Paschivsⁿ, methodum tradidit, fata ethices nemo haec tenus ex instituto enarravit. Quia in re feliciora sidera vidit iuris naturalis historia, forte, quod recentiori tantum aetate sub peculiaris scientiae habitu exculta, tantum laboris, studium atque molestam operam, quam reliquae partes non postularet. Plurimum enim hac in re nos debere, Bvddei^p, Lvdovici^r et imprimis Chr. Thomasii^s diligentiae, nemo ignorat rerum literiarum nostri aei non plane ignarus. De politica autem et viuendi imperandie scientia praeter eos, qui scriptores enarrarunt^t, nemo fere nobis occurrit, qui operam rectam et sufficientem in eo argumenti genere posuerit. Ab horum autem omnium industria manum quidem non cohiebimus, si inseruire tractationi nostrae poterunt: ast allam tamen viam sequemur. Cum enim veteris mediique aei historia in antecedentibus iam, quantum instituto nostro sufficere putauimus, complexi sumus, in sequentibus ea tantum tangemus, quae singulis disciplinis philosophicis, a resuscitatione literarum noua, singularia, momentoque non carentia, et ad nullam sectae speciem referenda contingunt, et quibus eclectica philosophia adiuta est. Verum hic quoque modo et limitibus opus est, ne in infinitum liber excrescat: dabimus ergo potiora tantum et memoria dignissima, qua licet breuitate, et qui plura nosse cupiunt, ad abundantissimos fontes dimittimus.

Zzz 2

§. II.

e) loc. cit.

f) loc. cit.

g) locis citatis.

h) In Historia atheistini, quae tamen literaria magis est, quam philosophica.

i) Dudum is meditatus est Historiam atheisti et apologiam virorum doctorum atheistini accusatorum, cuius specimen in dissertat. de Atheismo Platonis, itemque de impietate Eusebii et Diagorae Melius etc. excise in Amoenit. literaris Cal. Schelhornii T. VIII. erit in Museo Eremensi Vol. I. voluir.

k) In Historia philosophiae moralis.

l) loc. cit. P. III. tot.

m) loc. cit.

n) In tr. de variis modis tradendi moralia, cui annexa est Introductio in rem literariam moralem veterum.

o) Praemisit is Selectis I. N. et G. historiam iuris naturalis.

p) Etiam huic viro docto historiam I. N. debemus.

q) Eius Historiam paulo pleniorem I. N. supra iam in eius vita tetigimus.

r) Scriptores huc pertinentes nominat Stollivs loc. cit. cap. 5. §. 4. pag. 693. Inter quos facile eminet Navdarei, Conringii, Bosii, Arndii scripta.

*Emendatio
logicae ten-
tata.*

§. II. Mature post renatas literas vidisse viros eruditos naeuos logicae Peripateticae, eisque medelam afferre tentauisse, ex praecedentis libri tractatione constat. Eo enim loco planum fecimus, quid Laurentius Valla et Rud. Agricola Sec. XV. hoc nomine suscepint, et quo pacto philosophiam rationalem emendare fint aggressi: ea itaque heic repetere nihil attinet. Exorta vero clariori luce seculo XVI, multa reprehendisse viros doctos, multa noua fuisse molitos in hoc philosophandi genere, parum autem vel plane nihil profecisse, vel solius Nizolii atque Ludouici Viuis exemplis suo loco adductis potest demonstrari. Et profecto, quae hoc seculo magni quoque viri in logica philosophiae parte suscepunt, ultra repurgationem logicae scholasticae, quam ad puriores Aristotelis fontes reuocarunt, plane nihil, quod momentum nouitatis et emendationis habeat, attulerunt. Vnus Petrus Ramus, quod tum multi mussitarunt, aperte eloqui, et quod alii in votis tantum habuerunt, in rem perducere, nouamque dialecticam introducere ausus est. Quae cum magnorum motuum caufsa per integrum fere seculum fuerit, historia Ramea iam paulo curatius nobis enarranda est, quam strictim, vt institutum postulat, dabimus.

*Vitae Petri
Rami scri-
ptores.*

§. III. Ignotum esse nequit nomen PETRI RAMI illis, qui historiam eruditionis vel a limine salutarunt. Fuerunt enim plurimi, quires eius et tum vitae tum philosophiae historiam tetigerunt. Et ex instituto quidem vitam Rami omnium optime enarrauit, qui ex disciplina eius prodit THOMAS FREIGIVS^s, tum PETRVS NANCELIVS^t et THEOPHILVS BANOSIVS^u. Multa, quae ad res Petri Rami illustrandas faciunt, attulere SAMMARTHANI^x fratres, quos exscripsit PAVLVS FREHERVS^y tum BOISSARDVS^z similesque scriptores historiae literariae alii, in vulgus noti. Recentissima aetate in iis explicandis illustrandisque laudabilis versata est industria TEISSIERII^a PETRI BAYLII^b, CHR. BREITHAVPTII^c et C. F. LENZII^d. Tacemus GASSENDVM^e, REIMMANNVM^f, WALCHIVM^g aliasque scriptores historiae logicae. Nos consultis, quos nominauimus, fontibus ita ad obseruationes laudatorum virorum attendemus, vt quod lucem historiae celeberrimi philosophi accendere queat, neglexisse nos mimine videamur.

§. IV. Edi-

s) Addita est AV DOMARI TALAEI
Orationibus Marpurgi 1599. 1608. editis.

t) Paris 1603, 8. II. Volum.

u) Francof. 1579.

x) Elog. Gallor. Lib. II. elog. 21.

y) In Theatro p. 1467.

z) Vit. illustr. script. T. II. p. 36.

a) Elog. des hommes fauans T. II. p. 397. sqq.

b) Diff. T. IV. art. Ramus p. 25. seqq.

c) Diff. de Tribus Logicae restauratoribus Ramo,
Verulamio atque Cartesio Jen. 1712.

d) Diff. de Historia Rami Vitib. 1713.

e) De Orig. Log. c. IX. T. I. Opp. p. 59.

f) Hist. lit. Germ. Vol. III. p. 192.

g) I. c. L. II. e. 1. §. 3. p. 609. sqq.

§. IV. Editus est in lucem PETRVS RAMVS (de *Vita Rami*, la Ramee) in Veromanduorum agro Cuthi, parentibus antiqua quidem et nobili prosapia ortis, sed belli calamitatibus ad infimam fortem redactis. Teste enim BANOSIO^b, qui id ipsi Ramo debet, aius eius in Eburonum gente familia imprimis illustri fuit, sed patria a Carolo Bugurdionum duce capta et incensa in Veromanduorum agrum profugus ob paupertatem cauponariam artem exercuit. Ipse quoque se relictis vix cunis peste correptum aegre mortem euasisse narrat. De adolescentia eius atque educatione discrepant scriptores: SCALIGERⁱ enim ad annum usque decimum nonum, ne quidem primas notas eum didicisse, ac inferuiuisse domino de la Brosse, et Lutetiam deductum famulum ingenio tardo, rudi et stupido atque disciplinae repugnanti uuisse tradit, hanc autem stupiditatem descendendi desiderium. Alius autem BANOSIVS^k, qui narrat: „Anno aetatis suae circiter „octauo sponte Lutetiam venisse, et inde bis abductum violentia tem- „poris, bis eodem tamen, quamlibet reflantibus ventis reuersum et „ardenti discendi studio incensum ab Honorato Carpenterio auunculo „viictum per aliquot menses perexiguum accepisse, ut artes addisceret; „deinde necessitate coactum multos annos duram seruitutem in colle- „gio Nauarrai seruiuisse; sed cum interdu dominis suis fidelem ope- „ram praestitisset, nocte oleo et lucerna in studia incubuisse.“ Quam narrationem ipsa Rami verba a FREIGO^l adducta confirmant, quibus de fortunae pertinacia, quam Lutetiae se expertum esse ait, cum ad capessendas artes ingenuas illuc venisset, conqueritur: id quod tamen sibi non puer, sed iuueni accidisse tradit. Traductus autem ad hunc bonarum literarum mercatum, cum ineffabili discendi desiderio flagraret, et ipse indefinenter literis operam dare coepit, et lectiones publicas attente audiuit. Et fuerunt quidem, qui Ramum sine praeciptore propria diligentiae felicitate ad id doctrinae culmen euasisse contendunt, quo postea eminuit. Certe ad MORHOFIVM^m, NAVDAEVMⁿ et EDMUNDVM RICHERIVM^o prouocat, qui *αὐτοδιδάκτος* Ramum ipso quoque dixerat TEISSIERIVS^p, ideo notatus a P. BAYLE^q. At si accurato vocis rigore id summas, falsum est. Ipse enim RAMVS^r, tres annos sexque menses in philosophia Aristotelis ex academiae legibus se posuisse operam ait, et alio loco^s, id repetit, fassus illud tempus sese logici Organi libris cognoscendis, disputandis, meditandis traduxisse. Quod si vero

h) I. c. ex Oratione Rami professionis regiae initio habita.
i) Scaligerana secunda p. m. 127.
k) loc. cit.
l) I. c. conf. BAYLE not. B.
m) Polyhist. T. I. L. I. c. I. p. 6.

n) De Studio liberal. c. 5. p. m. 89.
o) In Obstetricie animorum c. II. p. 20.
p) I. c. p. 399.
q) I. c. not. N.
r) Schol. dial. L. V. fin.
s) Animadu. Arist. L. IV. p. m. 136.

si vero id velint viri docti, quod eos voluisse suspicamur, nouam eum dialecticam non a praceptoribus hausisse, sed suo ingenio debuisse, nihil dicunt, quod non ipsius Rami assertis consonet, licet fuerint, qui in eo quoque argumento alieno illum vitulo arauisse contendant. Non vero solam philosophiam Aristotelico - Scholasticam didicit, sed et artes mathematicas; in quibus Ioannem Penam, quem in philosophia discipulum nactus est, praceptorum habuisse, et si is iuuenis adhuc esset, contra censuram Baylpii demonstravit *T E I S S I E R Y S*^c. Licit enim tunc admodum iuuenis vigeret, erat tamen testibus *S A M M A R T H A N I S*^d supra aetatem eruditus, hisque potissimum artibus egregie versatus, adeo, ut, narrante ipso Ramo^e, quamuis valde iuuenis esset, cathedralm mathematicam post seuerissimum examen, commendante Ramo tandem obtinuerit. Nec alio testimonio opus est, quam ipfius Rami^f, a *T E I S S I E R I O*^b producto, qui e doctis Latine et Graece eruditis Ioannem Penam sibi imprimis mathematici studii adiutorem fuisse affirmat. Obiit autem Pena XXVI tantum annos natus, vnde iuuenem eum Ramo in his artibus praceptorum obtigisse manifestum est^g. His vero studiis cum pertinax accederet contentio et diligentia inexpugnabilis, iura magistri philosophiae obtinere Ramus potuit. Id hoc pacto factum esse narrat *F R E I G I V S*^h: *Luteriae magisterii titulam suscepturum promore et confuetudine scholarum liberam disputandi copiam examinatoribus facere coactum fuisse.* Problema igitur sumisse: *quaecunque ab Aristotele dicta essent, commentitia esse: Attontos nouitate et insolentia magistros nostros cum auctoritatē Aristotelis sibi creptam viderent, irrito conatu per diem integrum magistrandum (vti barbare vocant) oppugnauisse.* Qui recte quoque obseruat, Ramum ex hoc fortuito successu anfam deinceps serio ac libere in Aristotelem animaduertendi et inquirendi arripuisse. Ex qua obseruatione patet, ingentes, quos iuuenilis ardor Ramo subdidit spiritus ad parandam sibi gloriae viam prima Aristotelis oppugnandi conamina in eo accendisse. Accinxit se autem potissimum ad examinandū euertendum que Organum Aristotelicum, cuius occasionem ipsi suppeditasse lectioνem veterum scriptorum Graecorum atque Latinorum infra probabimus. Valde enim perhorrescebat vir amoeni atque elegantissimi ingenii barbariem sui temporis; cumque nocturna diurnaque manu exemplaria veterum versaret, et haud paruam sibi dicendi scribendique copiam comparauisset, adeo ut annos triginta natus melius Latine scriberet,

c) l. c. Vol. I. p. 305, qui consulendum;

d) In Eleg.

e) Praef. Oper. mathem.

a) Act. prima pro regia profess. mathem. p. 552.

b) l. c. p. 306.

c) Conf. *Vossius de Scient. math.* p. 355.

d) p. 9, 10.

beret, quam senio proximus^e, ratus addisci eloquentiam dicendi que artem sine dialektica non posse, parum autem huic usui aptam esse logicam Aristotelicam, ad emendandam differendi et cogitandi artem, quam more veterum dialekticam appellabat, vim animi omnem conuertit, ut haberent, qui bonis literis operam nauant instrumentum, quo ad interpretationem et imitationem veterum auctorum ex quoouis genere optimorum possent peruenire^f, ut ex dicendis constabit. Ita vero hunc scopum se attingere posse sperabat, si ostenderet primo, ineptam esse ad veritatem inquirendam edifferendamque logicam Peripateticam, et inutilia plurima, haud pauca falsa, quae-dam vera quidem at manca, et ad usus minime traducta continere, adeo-que reformatione opus esse: sive remotis obstaculis nouam deinde dialekticam introduceret, quae dicendi cogitandique atque differendi artem omnem secundum veterum mentem luculentis regulis explicaret. Vtique scopo obtinendo cum se parauisse, prodiere eius cu-
ra^g, licet nondum trigesimum aetatis annum attigisset, *Institutiones dialekticae*, et *Animaduersiones Aristotelicae*, quorum librorum hic logicam elenchiticam, ille theticam comprehendit, multoties recu-sus uterque^h. Et in hoc quidem acerrimam censuram in logicam Aristotelicam exercuit, quidque in ea desiderandum sit, magna li-beritate exposuit, in illo nouam dialekticæ artem instruxit. Non enim contentus ostendisse, qua ratione virtutem differendi, ad quam omnem dialekticæ artem reuocabat, natura, doctrina, exercitatione assequi liceat, et de veritate quoque, de qua disceptandum, praecipisse, de contrariis quoque dialecticorum opinionibus sibi dicen-dum esse statuit, demonstrareque aggressus est, *Dialekticam ab Ari-stotele et Aristoteleis non legitime institui*, cum quod multa dialekticæ artis non necessaria praecepta libris Aristotelis logicis contur-bentur, tum quod multa necessaria praetermittantur, ut infra pau-lo plenius exponemus. Fecit id Ramus et animo magno, et di-cendi copia supra modum eleganti atque valente, et libertate, quam aetas illa ferre posset, maiori. Et institutiones quidem dialekticæ, quamvis θετικῶς scriptae essent, satis Peripateticos iam commouerant, cum in omnia alia Ramus abiret, et viam a Stagirita patefactam non sine contentu quodam desereret. Ast longe vehementius eorum animos vulnerabant *Animaduersiones Aristotelicae*, quas calamo non modo

e) Scaligerana prima p. 127.

viumur, conf. REIMMANN, Hist. lit. Germ.

f) Conf. Praef. Institut. dialect.

Vol. III. p. 193. MORHOF. Polyhist. T. II. p. 66.

g) Paris 1543. 8.

STRUVIVS Bibl. phil. c. II. §. 14. STO-

h) Paris 1548. qua editione perquam nitida nos

TIVS Hist. liter. P. II. c. 2, §. 20. seq. p. 436.

seqq.

modo liberrimo, sed interdum quoque ex indignatione paulo intemperantio scripserat, et in quibus iuuenilis ardor se subinde prodiderat. Nihil enim in omni fere Aristotelis Organo est, quod non reprehendat, et in quo Aristotelicos cum magistro non pueriliter lapsos esse censeat. Cuius ut exemplum lector habeat, en in *Peroratione vniuersae animaduersionis*, totam Aristotelis orationem difficultem rebus, obscuram verbis, toto genere compositionis insulfam atque odiosam vocat, *Commenta Aristotelis labyrintho comparat et Minotauro ait simillima, ob anfractus et Maeandros, quibus involuitur, maxime autem commentorum, nugarum, somniorum, ineptiarum, mendaciorum, sophisnatum, deliramentorum infinitis labyrinthis coagmentatum chaos se commonstrare ac patefacere gloriatur, et se non dialecticae artis confusionem in Aristorele duntaxat reprehendere, non tantum salebras arguere, non solum notes atras accusare, quae in chao fuerant, ait, sed, quod Aristotelicum logicae confusionis chaos maius est; cum chao quidem naturali principia rerum licet nondum distincta, inessent integra, in Aristotelico chao vero et permulta e necessariis principiis defint, et multo plura e nugatoriis et sophisticis redundant, multa quae tribus versiculis commodissime poterant concludi, centenis vanarum agutiarum spinis et mendacitis usquequaque dissipentur.* Ex quibus facile hariolabitur lector, non potuisse non Peripateticorum animos, professorumque philosophiae, qui in Organo Aristotelis consenserant, et quorum phrontisteria hisce mysteriis per totum annum personabant, altissime fauciari instigarique, ut ferocem professorem iuuenem, venerandis Stagiritae canis male dicentem, et leges academie magno contemtu et fastu conculcantem reprimerent, et honorem professoris suae assertum irent, cogerentque aduersarium impune in famam Peripateticae sapientiae grassantem, pedem referre. Et hinc illae lachrymae, quas iam porro delineabimus, cum vehementer crabrones Ramus irritauisset, minori suae tranquillitatis periculo, et maiori veritatis emolumento in detegendis Aristotelicae logicae nauis utilisque versaturus, si nimiam animi vim cohibere, si parcus ista viris obiicere, si sine pompa sine inuidia sapere, maluisset. Ast cum alia omnia Ramo placuissent, et is tempori inferuire prudenter negligeret, maxima inde tempesta ei coorta est, quae tantum non omnem eius fortunam euertit, et inuidiam, malevolentiam, contumelias, terrores, minasⁱ⁾, et tela acutissima Aristotelicorum ei concitauit, ut ex sequenti narratione patescat.

§. V.

i) Praef. Animad. Aristot. edit. 1548.

§. V. Vix comparuerant libri dialectici Rami, cum ex his fauillis magnum sibi incendium metuentes professores Peripatetici, ad id extingendum omnem academiam conuocarent. Prodiit autem delectus ad in-eundam cum Ramo pugnam Antonius Goueanus^k, quem et artis dialecticae peritia et eloquentiae laude cum Ramo paribus viribus pugnam ini-re posse censemabant. Et primo quidem libellis aliquot contra Ramum pugnatum est, plerisque academiae magistris Goueani partes sequentibus, a quibus multis altercationibus priuatis studiis potius, quam publico bono incensis res acta est. Quod cum euentum, quem exoptabant, non haberet, ad vim confugerunt Rami aduersarii, et quod AV DOMARVS TALAEVS^l narrat, „Ramum repente non ad humanam aliquam et li-„teris vſitatam disputationem ab Academia vocari curarunt, sed ad pra-„torii tribunalis capitalem contentionem per certos homines academiae „nomine rapuerunt, nouique et ante hunc diem inauditi criminis accusa-„runt, quod Aristoteli repugnando theologiam et artes eneruaret. Hinc „Aristoteleorum clamoribus agitatus ad summum Parisiensis curiae confi-„lium traductus est: deinde cum legitimo iudicij more res agi, atque „apertius iniquissimae fraudis inuidia percipi videretur, nouis artibus a se-„natu Parisensi ad regiam cognitionem disiectus est: qua constitutis quin-„que iudicibus, binis ex vtraque parte, quinto regia denominatione de-„signato cauſam de singulis animaduerſionum capitibus dicere iussus est. Haec Talaeus, cuius narrationi eo magis fidem dandam esse recte monet P. B A Y L E, quia haec scripsit Talaeus in dedicatione ad Cardinalem Lo-tharingiae, cuius patrocinio furori et persecutioni Aristoteleorum Ramus postea eruptus est. Prolixius rem explicat, et circumstantias quasdam ad-dit, vitae Petri Castellani scriptor P E T R V S G A L L A N D I V S^m his verbis: „Cum in hac schola ante annos octo sophista famosus Musis iratis „natus, gloriae popularis siti inexplibili praeceps, Aristotele, Cicerone, „et Quintiliano petulanter et ignoranter vexatis nullum finem in quemuis „auctorem classicum debacchandi facturus videretur, priusquam praeſen-„tem literarum statum labefactasset, atque ad suam fibidinem peruerſisset, „permulti doctrina ac virtute conspicui homines audaciam tam prodigio-

„fam

^{k)} Erat Goueanus natione Lusitanus, puer au-tem ad patrem Andream Goueanum in Gal- liam traductus est, vbi in humaniori litera-tura institutus ita profecit, ut dicendi Latine fingendique facultatem supra modum assequere-tur. Sed et logicam Aristotelicam ita perdece-rat, ut iuuenis quidem, cum Ramo congre-di, eique Responcionem ad P. Rami calumnias pro Aristotele opponere, mox disputationem coram inire anderet. Ab Aemilio Perreto ad iurispru-dentiam amplectendam duabus ita hanc scientiam tenuit, ut eam magno plauu apud Tolosanos, Cadurcos, Valentianos et Gradianopolitanos do-cere posset, habereturque a Iacobo Cuiacio inter-pretes iuris, inter optimos numerandus. Bellis ci-tilibus ex Gallia abire coactus ad Philibertum

Sabaudie ducem concessit, eique a confiliis se-cretioribus fuit, obiisque Taurini ex nimio pe-pomelorum vſu, vid. THVAN. ad A. 1565. TEISSIER. ad h. l. T. II. p. 420. GRAVINA Histor. iuris ciu. c. 172. p. 254. seqq. Extollunt peritiam eius dialepticam Scaligerana p. 174. im-pietatis eum Caluinum accusasse sit TRISSIER. p. 224. conf. BOECLER. Scr. hist. sec. XVI. p. 622. aliisque.

^{l)} In Dedic. academise ad Carolum Guifise ducem Cardin. Lotharingum, ad quam narratio-nem prouocat RAMVS in Dedic. edit. recent. Animaduerſ. Eam repetit LAVNOIVS de Fort. Arift. c. XIV. p. 253. seqq.

^{m)} In Vita P. Castellani n. 45. p. 75. seq.

Hist. philof. Tom. V.

Aa aa

Motus Pa-
risiensis ob
oppugnatam
a Ramo lo-
gicam Ari-
stotelicam.

„sacram indignissime tulerunt. Cumque de eo apud regem ita conquesti es-
 „sent, vt ille pro sua perpetua in literas et literarum professores beneuo-
 „lentia hunc indignabundus ad remum damnatum triremibus addicere sta-
 „tueret, regis animum faceti leporis suauitate emollitum ad sententiam
 „mitiorem Castellanus traduxit. Sophistam nugantem et inepte philoso-
 „phantem ab humanissimo rege nullo capitali supplicio puniendum esse;
 „verum cum doctis hominibus coram graibus disceptatoribus in disputa-
 „tionis certamen commissum, argumentis conuincendum, et ratione ali-
 „qua leuiore ad sanitatem reducendum. Quorum sententia cum illum rex
 „inscitiae, impudentiae et temeritatis damnatum silentiique poena multa-
 „tum vidisset, facile acquieuit, neque acerbius quicquam in eum statuit.
 Quam narrationem mendacii coarguit P. B A Y L E, cum et Talaei verbis
 repugnet, et ab inimico Rami grauissimo profecta sit. Nobis autem non
 ex toto conficta videtur, quamuis facile concedamus, regem optimum et
 literatissimum, et quod ex hac ipsa vita Castellani constat, ob aristocra-
 tiam commendatam Aristoteli non valde fauentem sententiam hanc im-
 probam et duram ob disputationes logicas non tulisse. Nam ipse Talaeus
 addit: *Haec omnia regis, licet omnium regum et humanissimi et literarum amantissimi tamen per falsas et improbissime conflictas calumnias induiti auctoritate confirmantur.* Vnde quae Gallandius refert, de con-
 filiis inimicorum Rami intelligenda esse putamus, qui percipiuerint eum
 ad remos magis quam in cathedra sedentem videre. Quae cum regi ef-
 sent patesfacta, obstitisse Castellanum inhumanis cogitationibus, et velitatio-
 nem literariam instituendam regi suauisse. Id quod ipse regiae literae,
 „MDXLIII, VI. id. Mart. scriptae confirmant, quibus innuitur, regem
 „delatis ad aures suas turbis, quibus commoueretur Academia Parisiensis,
 „ob libros P. Rami, institutam eapropter litem in curia regni ad se reu-
 „casie, ideoque decreuisse, vt qui oppugnatrum se libros Rami obtulisset,
 „Antonius Goueanus, et qui accusaretur, Petrus Ramus, duos singuli vi-
 „ros doctos et insignes eligerent, qui et Graecae atque Latinae linguae, et
 „philosophiae satis essent periti, quibus ipse rex quintum adderet. Ele-
 „gisse autem Goueanum Petrum Danesium, et Franciscum Vicomercia-
 „num, Ramum autem Iacobum Quintinum, et Ioannem Bellemontanum,
 „ipsum regem addidisse arbitrum Ioannem Salignacum.“ Ex his enim re-
 giarum literarum verbis constat, regem audire magis vtramque partem,
 quam inauditum condemnare Ramum maluisse. Recepit mandatum regis
 debito Ramus obsequio et disputationis pelago se commisit, quamvis de
 quinque iudicibus tres infensissimos ipse haberet. Addit Talaeus: „Scri-
 „bam vnum adfuisse, qui rationes Rami, et iudicium sententias exciperet,
 „defensionis suae testem Ramum impetrare neminem potuisse. Biduo
 „magna contentione de dialecticae artis definitione et partitione, quae in
 „logici organi libris nullae essent, concertatum est. Tres Aristoteleos
 „iudices primo die contra omnes bene descriptas artis leges iudicasse, ad
 „dia-

„dialecticae artis perfectionem definitione nil opus esse. Ioannem Quintinum Hedium, Ioannem Bomontium Parisiensem, qui duo iudices fuerint a Ramo delecti, pro singulari sua eruditione et doctrina censuisse, omnem disputationem, qua via et ratione procederet, definitione proficisci debere, idque per scriptum obsignauisse. Postridie tres iudices Aristoteleos vehementer conturbatos de partitione fuisse assensos, dialecticae legitimas esse partes inuentionem et iudicium, atque hac de re sententias suas perscripsisse. Verum cum Ramus vrgeret Aristoteleos, igitur a se merito reprehendi, quod propria partitione praetermissa totam dialecticam mille tenebris obruerent, tribus iudicibus ampliari caussam placuisse, et in alium diem reiici, quia ista via Aristotelei superiores esse non possent. Et hunc audiendi Rami finem fuisse, deinceps enim Aristoteleos iudices aestuare, rixari inter se et iurgare quod se per imprudentiam demersissent, vnde incolumes emergere non possent. Itaque ne non damnaretur Ramus, nouum consilium iniisse, vt ab initio tota disputatione retexatur, et adhuc iniudicata induceretur, proque nihilo habetur. Id vero Ramum se facturum pernegauisse, coepisseque liberius conqueri, his se iudicibus esse traditum, quibus satis non esset eius sententiam tam coeca cupiditate oppugnare, nisi ipsi quoque suam, dictam praesertim et obsignatam, nullo inconstantiae pudore rescinderent. Quare tum Ramum a tribus illis accusatoriis iudicibus, cum eos neque sua coniectione, neque reliquorum iudicum admonitione de tanta violencia deduceret, appellauisse. Postremum igitur illud fuisse, vt tribus Aristoteleis iudicibus infinita potestate, sine auxilio, sine prouocatione iudicium de Aristoteleis animaduersiōnibus permitteretur. Huic tantae potestati, maiori etiam cupiditati Quintinum et Bomontium concessisse, perscripta tamen ante de vniuersa disputatione sententia, testatos, sibi placere, vti in philosophia, sicut antea semper fuisset, liberum esset, in omnem partem disputare, ex eo autem confessu se discedere, quia se non socios consiliis, sed iniuriae, quae Ramo fieret testes intelligerent. Idemque Ramum ipsum non sine stomacho, cum a tribus illis contumeliose illuderetur, fecisse, et se tempora sperare, dixisse, quibus tales iudices de suo facto nequaquam parem voluptatem essent percepturi: Ita vi victam, vel certe hominum quorumcunque opinione ad tempus oppressam caussam esse condemnatis triumuirali sententia animaduersiōbus et institutionibus dialecticis.“

Nihil est in hac tota narratione, quod non verisimilitudinis legibus faciat satis; nam et testis conditio talis est, vt rem omnem scire potuerit, et mentiri voluisse, in re in vulgus nota, et in dedicatione ad Carolum Lotharingum Cardinalem, remotis iam inuidiae obstaculis, minime est probabile, vnde fidem quoque ei dederunt LAVNOIVS et BAYLIVS". Aliter tamen rem enarrat edictum regium, cuius fides debebat esse publica.

Aa aa 2

blica.

a) Lecis citatis.

blica. In illo traditur: „In congresu disputantium ad infringendam caussam Ramum a censoribus appellauisse, quod cum ad regem esset de latum, praetori vrbis Parisiensis eum in mandatis dedisse, vt Ramum atque Goueanum ad perficiendam disputationis telam cogeret. Resumta illa apparuisse, quod librorum suorum defensionem absoluere Ramus nequirit, adeoque abrupta disputatione submisso se censorum iudicio, qui cum absoluere caussam constituerent, Bellemontanum et Quintinum negotio toti se subtraxisse. Data autem Ramo potestate alios ex sua parte eligendi, sententiam tamen trium reliquorum se suscepturn fuisse professum; hosque consideratis omnibus, decreuisse, esse Ramum temerarium, arrogantem, et impudentem, quod artem logicam condemnauerit, quae recepta ab omnibus gentibus ab illo ignoraretur, id quod in animaduersionibus Aristotelicis satis prodiderit, scopum animi malum simul declarando, culpatis iis, quae bona et vera sunt, imputatis quibusdam Aristoteli, de quibus nunquam cogitasset, cumulatisque mendaciis et calumniis.“ Quae si vera sunt, et pessima caussa fuit Rami, et inepte atque imprudenter eam egit. Ast fuisse relationes hostium Rami, quas ad aulam detulerunt, et ex quibus regis mandatum est conflatum, falsas et commentitias, ex circumstantiis narratis abunde liquet. Quis enim credit, Ramum potestate facta arbitros non suspectos, cum a prioribus desereretur, eligendi maluisse aduersariis, quos in interitum suum coniurauisse nouerat, se submittere, et sententiam eligere, quam interne cinam sibi fore praeuidebat? Tacemus alia, verisimilitudinis leges migrantia, quibus luculento exemplo constat, fidem historicam et iuridicam magno saepe interruollo inter se distare. Interim verissimum est, oppressum aduersariorum potentia Ramum cedere fuisse coactum, et grauem fuisse expertum iudicem, quem ante actionem contra eum suscepsum iam in illum indignatione armatum fuisse, fatentem supra Gallandum audiimus. Mirum itaque non est, non consultis iustitiae consiliis durissimam contra Ramum sententiam mandatum regis pronunciaisse, et utrumque librum penitus suppressisse atque proscriptisse, poena non confiscationis modo, sed corporis quoque irrogata, si quis vulgare prohibitos libros auderet. Ipsi vero Ramo seuere interdictum, ne vel in lectionibus suis laudatos libros praelegeret, vel dialecticas atque philosophicas scholas habere vlo modo, rege non permittente, auderet. Intelligi autem nullo negotio potest, quanto gaudio Rami aduersarios haec victoria affecerit; id quod graphicè delineat TALAEVS, porro narrans: „Auctori animaduersionum et institutionum toto philosophiae regno (non vero Galliae, vt inepte versa Talaei interpretatus est MORERIVS^o) velut aqua et igni, graui et iam poena addita, interdicitur, ne vnquam vel scribendo, vel docendo, in villam philosophiae partem ingrederetur. Hoc vero non est dialecticū cum refellere, sed dialecticum de suggestu disturbare: atque haec omnia

^o) In Dict. hist. v. Ramus, quem ideo castigavit BAYLE I. c. not. N.

,,regis,

„regis, licet omnium regum et humanissimi et literarum amantissimi tam
men per falsas et improbissime confictas calumnias inducti, auctoritate
confirmantur. Constricta itaque lingua, vincit manibus cum sic af-
fictus Ramus teneretur, ut Aristoteleia vel impune discerpere liceret,
Ramo contra ne mutire quidem liceret, triumphus de tam nobili victo-
ria mirificus agitur, tristis illa et horrenda triumuirum sententia impref-
sis et Latina et Gallica oratione libellis, non modo per huius vrbis com-
pita, sed per orbis terrarum loca omnia, quo expectari potuit, promul-
gatur. Ludi magno apparatu celebrantur, vbi spectantibus et plauden-
tibus Aristoteleis, omni ludibrii et conuitii genere Ramus afficitur.
„Quid reliqua his indigniora commemorem, quae tametsi verissima
sunt, et memoria recenti tenentur, tamen ita sunt ab honestis studiis
aliena, ut verear, ne iis etiam, qui interfuerint et viderint, res tamen
incredibilis non facta sed facta esse videatur. Haec Aristotelici iudicij
brevis et summaria historia est. Plurima enim praeterero, quae sine cer-
torum hominum infamia commemorari non possunt.“ Et hinc magni
animi aduersariis Rami succreuerere, inter quos tum eminebant Ioachim.
Perionius^p, Iacobus Carpenterius^q et Petrus Gallandius^r. Quorum
acerbitate factum, ut non contenti haereseos philosophicae eum insimu-
lauisse, eum quoque perditissimi scepticis accuserent, „eo quod litera-
rum humanarum diuinorumque hostis atque inimicus de humanis diui-
nisque legibus addubitaret, deque iis dubitare discipulos suos doceret,
qui lubricos D. Augustini locos suis auditoribus ad effrenatam et im-
piam libertatem proponeret, qui quo facilius incautis animis abuteretur,
omnes logicas disputationes tolleret^s.

Aa aa 3

§. VI.

p) Ioachimi Perionii (cum Francisco non confundendi) vitam et scripta enarrant TEISSIER, Elog. T. I. p. 382. SAMMARTHAN. Elog. L. I. p. 39. IOIVIS, GADDIVS, LA CROIX, DV MAINE aliique scriptores historiae literariae libris notissimis Efflais de literature Nou. 1702. art. 8. Erat adscriptus S. Benedicti familie denatus 1559. Ciceronis imitatorem haud infelicem, Aristote-
lis autem admirarorem superflitiofum facile in eo agnoscas. Et huius quoque scriptra nonnulla, castiore, quam Argyropulus fecerat, dictione ex-
primere conarus est, ait cum Latina melius quam Graeca intelligerer et, dictionis elegantiam magis, quam proprietatem sectarerur, officio inter-
pretis non fecisse satis recte est iudicarus. conf. Scalig. Sec. I. 306. Ramum orationibus infestatus est, et vehementer in eum insurxit. Conf. REIMMANN. Calendar. hist. crit. logicae p. 54.

q) Iacobus Carpenterius Claromontanus, philo-
lophianus Parisiis docuit; doctrinæ Peripateti-
cae et Platonicas haud ignarus, vtramque autem
foede corrupti, supposita Aristoteli theologia
Aegyptiorum mystica. Eam enim cum barbare
verlam esse a Petro Nicolao Castellano videret,
meliorem darurus ex Arabicō se vertisse menti-
tus est, qui ne literarum quidem Arabicā nos-

set et linguarum satis esset imperitus, indignante Casaubono, Casaubonian. p. 18. Prodiit illa versio cum scholis Carpenterii Paris 1571. 4. et accessit quoque editioni operum Aristotelis Lugdunensi. conf. FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. II. p. 163. Sed et Alcinoi introductionem in Platoneum emendatam ei deberi Tom. II. p. 165. obser-
vauimus. Infenissimum vero Carpenterium ex-
pertus est Ramus, cuius insidiis, quod inuidia
duceretur, tandem extinctum fuisse Ramum in-
fra dicemus, conf. TEISSIER. L. C. p. 408. Cen-
surae eius reprehendit, et Dialetticam Rami de-
fendit ARNALDVVS OSSATVS in expositione in
disputationem Iac. Carpenterii, vid. AMELOT
DE LA HOVSSAYE in vita Ossati TEISSIER. L. I.
T. IV. p. 476.

r) Edidit Petrum Gallandum Aria Artefiae,
praefectum habuit Parisiis Collegium Boniurien-
se, et canonicum ecclesia cathedralis. Obiit 1559.
clarus peritia disciplinarum quae ab humanitate
nomen fortius. Compartuit is quoque in con-
trouerbiis Ramaeis, edita oratione pro Aristotele
et schola Parisiensi contra Ramum. Multo sale
Satyrico perfriuit RABELAESVS in Prol. L. IV.
Gargantuae p. m. 210. contentionem utriusque
Petri ob has contentiones.

s) FREIGIVS p. 20.

*Mutata for-
tuna Rami.*

§. VI. Tulit patienter Ramus quae mutare non poterat, et tempus expectauit, quod emollire inuidiam plerumque solere, et rebus catastrophen imponere sciebat. Neque fecellit spes philosophum; serenius enim coelum reduxit annus sequens M D XLIV, quo atrox pestis Luterorum vrbum vastabat, et iuvenes literarum studiis dicatos dissipabat, id quod academie Parisiensi non potuit non funestum accidere. Qui vt deseruerent mali furore ad pristinas scholas reuocarentur, invitarentur que ad sequenda, quae deseruerant studia, Ramum non obstante regio interdicto pristino, eloquentiae tradendae muneri restituere placuit. Rediit ergo, frementibus aduersariis Ramus, et pristinam collegii Praelei cathedralm occupauit. Quod cum Sorbonae doctores ferre non posse clamarent, ad nouas concertationes deuentum est. Ait sensit inimica gens, mutato tempore totam quoque scenam esse immutatam: re enim ad curiam regni delata, Ramus in eo munere confirmatus est^{c)}. Quae tamen venia ad solam eloquentiam docendam videtur pertinuisse, anno enim M D XLVII demum, Francisco I. rebus mortalium subducto, cum successisset Henricus II, apud quem Carolum Lotharingum Cardinalem Guisianum fuisse potentissimum, nemo rerum Gallicarum peritus ignorat, resciissa sunt, quae Franciscus I. contra Ramum statuerat. „Id quod magnis laudibus extollit Ramus“, et se atque libros suos ipsasque disciplinas illi debere vitam, libertatem, dignitatem, et omnem futuri temporis expectationem gratius fatetur, maximeque praedicat, quod honestae professionis, in qua multos annos versatus eset, eruptam libertatem et praeteriti temporis fructum et solatium sibi restituerit, et interclusam simul viam aperuerit, qua persequendis instituta vitae rationibus talentum exercere tractando, communicare docendo, amplificare quaerendo, Deo denique ipso ac proximo meditatae studia atque officia libere praestare valeat.“ Vt vero afflantis fortunae aura frueretur, *Institutiones* primo *dialecticis*, tum *animaduersiones Aristotelicas* recudi fecit, easque ita perfecit, vt integro habitu comparerent^{x)}. Vtrumque librum cardinali inscripsit, et velut nauta tempestatи eruptus tabulam suspendit. Moderate autem ista rerum suarum conuersione Ramus vhus est; nam non solum quo posset modo, nouitatis inuidiam deprecatus est, „sed declaravit quoque, iniuriarum obliuionem iurare omnesque aemulos ad ingenii atque industriae contentionem ea lege prouocare se velle, vt si se, quod facillimum sit, honestis studiis et vigiliis vicerint, Deo O. M. gratias habeat, quod vel aduersarios sibi deesse noluerit, quos honeste imitari possit.“ Ita vero hac moderatione se commendauit Ramus, vt cum cardinalis patrocinio extolleretur, anno M D LI professoris regii eloquentiae atque philosophiae axiomate augeretur, senatu regni hanc docendae eum eloquentiae philosophiae prouinciam auctoritate sua corroborante:

^{c)} BANOSIVS I. c. p. 7. 8.   ^{v)} In Dedic. Animadu. cui iungenda dedicatio Instit. Dialect.
^{x)} Prodiere eleganti charaktere, Paris 1548.

rante: quo pacto omnia vno iectu tela aduersariorum elisa et persecutio[n]es contra Ramum finem nauctae fuit. Ita vero ab infidiis inimicorum tutus emendare philosophiam, propagare nouam dialecticam, reformare scientias, quas sibi demandatas acceperat, perrexit. Cumque mathematicae quoque docendae spartam accepisset, noua nonnulla in ea molitus est, et Euclidem reprehendere non pertinuit¹⁾. Maxime autem barbarem, quae ex vernaculae vitio irrepserat, linguae Latinae pronuntiationem cum reliquis professoribus eicere ex academia tentauit, hactenus enim (qu, vt K voce exprefserant). Id quod adeo Sorbonae displicuit, vt manibus pedibusque obniterentur, de cuius rei ridiculis circumstantiis digna est, quae legatur F R E I G I I ²⁾ narratio, vt constet, quanta barbaries eo tempore, quo plenus iam dies humanioribus literis illuxerat, in schola Parisiensi regnauerit, et quae bella, quae odia Ramo honestiorem Musarum faciem cupienti obiecta sint. Produnt etiam sequentia Rami fata iniuidiam, quam ad tempus superum fauore vicerat, quiescere a persecutione non potuisse, et iam tum periculum illud sub cinere delituisse, quod, cum tandem in flammarum erupisset, mortem Ramo miserabilem adduxit. „Teste enim F R E I G I O ,³⁾ paucis mensibus per geometriae mysteria „peruersisset, nisi cursus industriae per fatalem quandam calamitatem fuisset „abruptus. Acceptis igitur a rege literis ad regiam Fontisbellaquei bibliothecam profectus mathematicas superiorum temporum p[re]electiones ab „initio plenius et vberius retractauit, et considerauit. Et paulo post: In „Germaniam nostram ipsis illis mathematum amoribus charissimam saepe „respexit, sed viis omnibus terror mortis intentus ac pauor: rumor etiam „Praelei sui indignis modis direpti tum bibliothecae, carissimis quibusque „rebus spoliatae ac depopulatae ad regiam Vincennarum proprius urbem „reuocarunt. Quin alia vis etiam grauior accidit, vt e Vincennis per „iniuia itinera profugiendum esset, et subinde variis in locis delitescendum. „In fuga tamen et latebris otium lucemque reperit.“ Non addit Freigius cauillas huius persecutionis, eleganter autem et verisimiliter conficit Baylius, Ramum, qui se reformatorum, quos Hugenotos dicere barbaro vocabulo moris apud Gallos est, partibus fauentissimum ostendebat⁴⁾ in ciuili, quod anno MDCLXII exardere coepit bello, ob eam cauissam ista passum fuisse, coactum cedere furori eorum, qui ob edictum, quod a Ianuario mense nomen accepit, contra Reformatos crudelia consilia fouebant,

y) Vid. Vossius de Scient. Math. p. 69. qui enipat, quod alii laudant. conf. TEISSIER. I. c. p. 404. contra hos Rami reprehensiones Euclides edidit IOANNES PROSCHIUS Apologiam pro Aristotele et Euclide, conf. STRUVIVS Bibl. Philos. c. II. §. 17.

z) FREIGIVS I. c. p. 24. BAYLE I. c. not. G.

a) p. 26.

b) Huius rei testimonium habet BANOSIVS I.

c. p. 19. 20. his verbis: „Huius zelo inflammatus, publica concione Parisiensis scholae monachos grauiter admonuit, vt puriorem theologiam ex Evangelio, relictis sophistarum lacunis, addiscerent. Idola gymnasii Praelei amoueri et recondi iussit, ne conficerentur. Missae autem raro intererat.“ Sed et reliqua legenda sunt, quae satis probant, multa eum fuisse detestatum, quae sacrosancta illa aeras habebat. Conf. quae haber TEISSIERIUS I. c. p. 403.

bant, et bella intestina ciebant. Accidisse enim istam Rami fugam illo anno, notauit BANOSIVS,^c LANGVETVS * autem retulit, cum rector Vniuersitatis, isti edicto, quod regis tutelam reformatis promittebat, se opponeret, et libellum ideo supplicem reginae Catharinae academiae nomine offerret, Ramum intercessisse, et edictum vulgandum petuisse. Rediere tamen halcyonia, pace inter Carolum IX. et partes Reformatorum inita anno MDLXIII, tunc enim spartam recuperans Ramus, pristino munere fungi quiete potuit, accepto regio stipendio et libertate Reformatae religionis exercitiis libere fruendi. Et tunc quidem ad augendas perficiendasque artes mathematicas se totum conuertit, hisque studiis se ad annum MDLXVII deuouit, quo bellum ciuale secundum exortum est. Tunc enim cum infidiis eorum, qui Reformatos premebant, aliter se eripere non posset, Condaeum ducem fecutus relicitis Parisiis Hugenotarum, quos vocant partibus publice nomen dedit. Otia tamen, quae paulo post subnascebantur, redditum ei ad cathedram concesserunt, libertatemque conscientiae paulo ampliorem; ea vero cum breui tempore durarent, et tertium bellum ciuale oriiretur, veniam a rege nauctus peregrinationem literariam instituit. Vedit enim intutam ipse et Reformatis omnibus sedem esse Lutetiam, et maxima ex ciuili bello, quod magnis animorum motibus subinde recrudescebat, pericula ciuitati, et praecipue illis, qui a Romana ecclesia diffidebant imminere. Et hinc factum, ut de alia sibi sede dispicere et alium locum atque munus cogitare inciperet. Et in Italiam quidem Bononiam eum honorifice inuitasse scribit „FREIGIVS^d, BANOSIVS^e autem, nullam, ait, esse Christiani orbis nationem, quae Rami sapientiam non amauerit, et praemio laudando redimere studuerit. Amisso enim Romulo Amusaeo (is Roman ad docendum pontificis maximi nepotem Bononia erat traductus^f), „qui mille ducatorum stipendiis in celeberrima Bononiensi academia docuerat, „Angelum Papium totius academiae consensu illum in eius locum euocauisse: ab Andrea Dudithio imperatoris legato Cracouiam esse inuitatum; „Ioannem regem Pannoniae Albae Iuliae administrandae magna propofita mercede praeficere voluisse, et chirographo regis obsignauisse.“ Nihil tamen horum accepit Ramus, cuius causa esse videtur, quod inter Protestantes tantum fidem munusque quaereret. Tale enim apud Geneuenses ambiisse, et parario Beza vti voluisse, repulsam autem tulisse, eo quod constitutum esset Geneuenibus, et in ipsis tradendis logicis et in caeteris explicandis disciplinis ab Aristotelis sententia ne tantillum quidem defletere, ex BEZAE Epistolis^g constat. Verisimile itaque est, eum hoc potissimum scopo Germanicarum scholarum inuisendarum consilium cepisse,

^c) l.c. p. 28.

*) L. II. ep. 63. p. 201.

hoc loco allegantem obseruauit P. BAYLE l.c.

^d) l.c. p. 36. 41.

e) l.c. p. 9.

not. N.

f) Recte id contra Banosium, obitum Amusaei

BAYLE l.c. not. N.

g) Ep. 36. p. 202. conf. Ep. 34. p. 197. Conf.

se, vt de certa et secura sibi inter Protestantes sede dispiceret. Init iter hoc anno MDLXVIII, dum omnia in Gallia bello intestino feruebant, delatusque ad potiores Germaniae scholas, ob eruditionis praestantiam atque famam multis vbique locorum honoribus cumulatus est, domi autem testamento de facultatibus suis ita disposuerat, vt D. librarum summam professioni mathematicae erigendae, quam Friderico Reusnero destinauerat, adscriberet^b. Tiguriⁱ et Basileae magnis honoris testimoniis exceptus est, quam vrbe et scholam oratione panegyrica laudauit^k. Heidelbergam delatus multos ad se vidit confluentes viros doctissimos et iudicio praestantes, qui videre eum gestiebant, quem velut Herculem diuinitus suae aetati donatum, totumque orbem artium a monstribus inutilium et peregrinarum praeceptionum liberantem, et suas cuique arti regiones a fines certos attribuentem, et rectissimam singulas docendi et discendi viam demonstrantem admirabantur. Id quod ad eum tum scripsit C H Y T R A E V S^l, cum Heidelbergae agenti Nicolaum Goniaeum, eius videndi conuenientique caussa illuc aduolantem, commendaret. Ipse elector Palatinus imagine sua eum donans testatum fecit, quanti eius doctrinam faceret. Ast quem extollebant viri docti studiosorum impotens animus tantum non ex vrbe et schola eiecit, cum ferre non possent Aristotelem contemporni, quem a praeceptoribus maximopere commendatum accepissent. Narratque ALTINGIVS^m nonnullos iuuenum studiosorum male illum tractasse, amotis scalis ex cathedra arcere conantes disputantium: ei vero discrimini feliciter Galli cuiusdam erectum fuisse opera, qui humi procumbens dorsum ei substrauerit, per quod, ceu gradum aliquem enitereturⁿ. Et FREIGIVS, tum, ait, principali auctoritate ad profitendum adductum aemulorum clamores inuicto animo pertulisse, tanta quidem constantia, vt aduersarios suae petulantiae pudere merito debuerit. Id quod inuidiae professorum nonnullorum adscribendum esse videtur, qua studiosi iuuenes in Ramum concitati sunt. Valde enim innouationes eius Peripateticae doctrinae professores vrebant, vnde non via modo voice, sed et scripto eristico Ramum in Germaniae academiis paregrinantem tum aggressus est Iacobus Schegkius philosophus Tubingensis, vt in eius vita dictum. Ita vero perlustratis Germaniae academiis, in quibus innumeros sibi fautores amicosque comparauerat, tandem factis in patria induciis ad lares suos anno MDLXXI reuersus est, maximo suo malo. Cum enim feralis illa laniena S. Bartholomaei festo anno MDLXXII inaudita saeuitia iugulis Reformatorum immineret, religionis professio πρόφασιν, inuidia Carpentarii caussam veram mortis miserabilis suppeditauit, exitiumque

h) Exhibet testamentum BANOSIVS p. 15. il-
lud iam scriptum erat Cal. Aug. 1558.

i) Splendido ibi conuiuo exceptus fuit a Bul-
lingero, cui aderant quoque Lauterius, Gual-
terus, Simlerus. TRISSIER. p. 401.

k) Titulum ei fecit, Basilea.

l) Epist. p. 547. seqq.

m) In Hist. eccl. Palat. p. 247.

n) Similem intemperantiam passus est a stu-
diosorum caterua in Schola Cameracensi oratio-
ne habita, anno 1552. FREIGIVS p. 34.

que illi adduxit. Nam quod, professor quidam Mathematum, in academia Parisiensi, Carpentario cathedra munereque cessisset, Ramus autem, qui ignorantiam eius in his artibus probe norat, se illi consilio opposuisset, conuersa inimicitia in furorem, egregiam occasionem nacta est, sanguine Rami vindictam explendi^o. Et tumultu quidem in vrbe eo die excitato, quem nulla non posteritas stupebit, cum peti capita Reformatorum Ramus intelligeret, et quos aduersarios haberet probe nosset, in cellam quandam se abdidit. Ast a sicariis, quos religionis obtentu immiserat Carpenterius, quaesitus atque deprehensus, postquam pecuniam ei multam extorserant, vulneribus quibusdam acceptis, ex fenestra paeceps datus est, effusaque lapsus grauitate intestina a discipulis Carpenterii furentibus per vicos tracta corpusque miserandi philosophi per plateas ab illis raptum et ignominiose habitum tandemque in Sequanam abiectum^p est. Bibliothecam quoque eius direptam suisse tradit NANCELIVS^q.

Virtutes ingenii et animi Rami.

§. VII. Et hanc quidem catastrophen tragœdia Rami nacta est, quem meliorem fortem meruisse omnino est fatendum. Fruebatur enim ingenio eleganti et studiis apto, quod nascendi quidem educandique infelicitas retardauerat, cum autem accessisset discendi ardor, et studiorum contentio mira postea fertilitate, per optimos scriptorum veterum et recentiorum libros vagatum, effloruit. Et quamuis fingendi magis, quam iudicandi acumine polleret, lectione tamen exemplisque veterum ita formatus corroboratusque est, vt vitia naeuosque eruditiois vulgaris probe perspiceret. Maxime vero artium mathematicarum et historiae philosophicae accurior, quam possidebat, cognitio multum eius eruditioi profuit, et doctrinam eius mirifice auxit. Illis enim iudicium perfecit, ordinis et perspicuitatis studium auxit et ornauit, methodi leges roborauit; hac fontes errorum in vulgari philosophia detexit, multaque vidit, in quibus plerique eius aetatis coecutiebant. Studuit autem dictio[n]is nitor et sermonem ad veterum exempla reuocando, castigatam orationem p[re]ceptis exemplique commendauit^r. Accessit his diligentia indefessa, et inexpugnabile pro amplificandis disciplinis studium, cui, cum caelebs vixisset, facultatum suarum partem haud contemnendam destinauit. His ingenii artibus accessere virtutes animi eximiae, quas vitae eius scriptores mirifice extollunt, multisque exemplis demonstrant^s. Et religionis quidem cultum puriorem ita studiose venabatur, vt ad primitiuae ecclesiae imaginem intuendo, cum in ea, in qua educatus erat ecclesia, plurima dissimilia videret, puriorem rationem non sine vitae fortunaque periculo eligeret. Tantaeque illi curae fuit ecclesiae ad nascentis eius fata restituenda similitudo,

^o) PASQUIER. Recherches L. IX. c. 20. apud TEISSIER. l. c. p. 405.

^p) THUANVS ad ann. 1572. citati.

^q) Pag. 20.

^r) Et hinc efficacissima illi eloquentia enata est, cuius memorabile exemplum ex BRANTO-

MII Memoriis Viror. illustr. T. II. p. 55. affert BAYLE et TEISSIER. ll. cc.

^s) Multa vitae Rami singularia attrigerunt Freijus et Nancelius, qui ab illis, qui ampliora cupiunt, quam locus hic capir, adeundi sunt.

tudo, vt eo ipso anno, quo inhumana eum aduersarii barbaries viuis eripuit, de emendanda inter Reformatos disciplina ecclesiastica cogitaret; quae tamen eius consilia in synodo ecclesiastica reiecta sunt^{t)}. Ipse cum Heidelbergae esset, sacris magna deuotione publicis interfuit. Tantopere autem ab omni habendi cupiditate absfuit, vt, cum opibus haud contemnendis afflueret, eo quod caelebs atque frugaliter viueret, redditus non modo ad promouenda literarum incrementa, et docendas mathematicas artes destinaret, vt supra dictum, sed et iuuenes literis se tradentes, quos paupertatem impedire in disciplinarum cursu intelligebat, aere suo iuaret, et stipendiis ditaret. Nec minor castitatis et sobrietatis in eo laus fuit, nam nec Veneris nec intemperantiae macula vel leuissima vnam se inquinauit^{x)}, et ita frugaliter vixit, vt ad senectutem vsque parciisse vino vteretur, et quietem in stramine modo strato caperet. Maxime autem laudandus in eo est animus in aduersis magnus et erectus, et persecutionis atque iniuriae adeo patiens, vt obseruante FREIGIO^{y)} „non modo aduersariorum nulli aliquid reponeret, sed etiam cum diuulgatis „per orbem terrarum Gallica et Latina lingua probris effet notatus, publicis ludis ignominiosissime traductus, constricta lingua vincitis manibus „prohibitum, quicquam de philosophia, vel priuatim dicere, scribere, „cogitare etiam (si menti tantum potuisset imperari) prohibitum effet: „aduersus tantas tot acerbitatibus plagas vnicum patientiae remedium adhiberet, inque animo semper illud haberet: grata superueniet, quae „non sperabitur, hora.“ Nec aliter incedendum esse statuit, cum iniuritates fortunae patientia tandem vicislet. Et sibi quidem misero regem Henricum, Herculem videlicet Gallicum, adfuisse, sequentem quarto abbinc anno ad postulationem Caroli Lotharingi cardinalis, et manibus et lingua soluisse, solutoque eloquentiae et philosophiae docendae, exercendae potestatem fecisse, ipse gratius agnoscat^{z)}. Ast ita aduersariorum inuidia superior hoc tantum illos orauit^{z)}, „vt remouerent publicas potestate, desinerent minas iactare, pericula intentare, formidines obiectare, caeteraque eiusmodi, quibus prope ipsum obruerint, philosophiae indignissima sophismata cogitare: exemplo vero patientiae suae tandem aliquando moueantur: qui tanta aequitate animi tot indignitates pertulerit, quanta ipsi iniquitate machinati sint, quique hoc vnum ultionis genus perpetuo iurauerit, vt non modo nullas tot fraudum atque calumniarum poenas optet, sed ne earum quidem auctores scriptorum suorum litera dignos existimet, eo quod patientia et constantia ad honeste vivendum, non stultorum et ignorantium poena et infamia fibi opus esse duxerit.“ Quod pulcherrimum, quod a philosophia et religione Ramus

Bb bb 2 petie-

t) Vid. BEZA Ep. 67. BAYLE loc. cit. not. M. conf. AYMON Synod. nation. des eglises reformées de France p. 122. seqq.

u) BANOSIVS p. 43. x) p. 34.

y) In oratione habita anno 1551. apud BAYLE l.c. not. L. ex quo loco patet, vsque ad annum 1547. tantum eum eloquentiam docuisse.

z) In Dedic. Animadu. Arift.

petierat, praesidium omnino laude dignum et commendandum est omnibus, qui ignava opera philosophari non erubescunt. Talis cum esset, et viuus magna inter eruditos auctoritate vixit, ut supra dictum, et post indignissima fata vehementer laudatus a viris doctis est; quorum testimonia cum collegerint TEISSIERIVS^a, BAYLIVS^b, POPE-BLOVNTIVS^c, STOLLIVS^d et scriptores historiae literariae alii in vulgus noti, ea hoc loco cumulare, breuitatis studio omittimus. Legendi autem sunt libri viri doctissimi, et egregie in veterum voluminibus versati, ut intelligatur, inter ornamenta ciuitatis eruditae sui temporis eum esse merito referendum^e.

*Culpata in
Ramo.*

§. VIII. Non tacendum tamen fuisse nonnulla, quae passim in Ramo reprehenderunt viri docti. Et Peripateticorum quidem culpationes non moratur, infenso enim in Ramum animo eos fuisse constat, eo quod auctoritatem idoli sui labefactare esset ausus. Ad quorum numerum BEZA^f quoque referendus est, qui pseudo-dialecticum, hominemque ad turbanda optima quaque comparatum appellat, et cognominatum fuisse iam pridem a doctis multis ζενον αγενος scribit. Sed fuerunt quoque alii, etiam Aristoteli superstitione non addicti, quibus κανοφλία et innouandi studium, cui pares tanto conatui vires non attulerit, vehementer dispuicuit. Inter quos primo loco ponendus est magnus VERVALMIVS^g, qui cum philosophiam maxime realem et ad recludenda naturae adyta comparatam cuperet, ferre non potuit, ad differendi artem, more sophistarum, Ramum totam philosophiam reuocauisse. Inde acris illa, quam de Ramo tulit, censura enata est: *Ne vero cum hanc contra Aristotelem sententiam fero, me cum rebelle eius quodam neoterico, Petro Ramo conspirasse augurere.* Nullum mibi commercium cum hoc ignorantiae latibulo, perniciossima literarum tinea, compendiorum patre, qui cum methodi sua et compendii vinclis res torqueat et premat, res quidem, si qua fuit, elabitur protinus et exilit, ipse vero aridas et desertissimas nugas stringit. Atque Aquinas quidem cum Scoto et sociis etiam in non rebus rerum varietatem effinxit, hic vero etiam in rebus non rerum solitudinem aequavit. Atque hoc hominis cum sit, humanos tamen usus in ore habet impudens, ut mihi etiam pro sophistis praeuaricari videatur. Nec multo elementius illud quod velut κυριος δογμα iuuentuti tradendum inculcauit LIPSIVS^h, nunquam illum magnum fore, cui Ramus est magnus. Tacemus aliorum, his duumviris inferiorum reprehensiones, collectas a POPE-BLOVNTIOⁱ. Maxime vero dispuicuit viris doctis, quod sola differendi arte, eaque intra certos methodi nouae cancellos redacta et carcere conclusa contentus a reliquis philo-

a) Loc. cit.

b) I. c. Audit ei l'homme universel.

c) Cenf. celebr. auct. p. 722.

d) Hist. Lit. P. II. c. 2. p. 437.

e) Eorum indicem suppeditat TEISSIER. I. c.

p. 417. seqq.

f) Ep. 67.

g) Imper. philof. Vol. III. Opp. p. 462.

h) Epist. miscell. Cent. I. ep. 89.

i) Cenf. cel. auct. p. 721. seqq.

philosophiae partibus, imprimis disciplina naturali abstinuerit, quo pacto philosophiam realem plane omiserit. Qua de re quid visum fuerit Riola-no apud MORHOFIVM⁴ legendum est. Nec defuerunt, qui plagii su-spicione eum onerarent, crederentque, inuectiuas atque reprehensiones Aristotelis eum non suomet ingenio debuisse, sed lectioni Vallae, Agri-colae et Viuis⁵; nec esse hanc suspicionem ex toto vanam, omnino fa-tendum est, quamvis ipsius dialecticae nouae formam et maiorem anim-aduersiorum Aristotelicarum partem eius doctrinae deberi inficiari nemo a partis studio alienus possit. Et esse in Ramo multa quae culpari queant, non diffitemur, maximeque philosophiae verbalis magis quam realis stu-dium notari posse recte iudicantibus putamus, cum loquaces magis quam sapientes efficere apta sit dialectica Ramea: ast laudandum tamen esse viri insigniter docti ingenium elegans et doctrinam, tum imperterritum in euel-lendis antiquitatis praeiudiciis animum, cogitandam quoque istorum tem-porum conditionem putamus, quibus ita disciplina omnis recta atque ca-stigata euiluerat, vt mirum non sit, in ea negligentia reprehendenda nonnullos, et cum illis Ramum, modum excessisse, studioque partis du-ctos ad λογομαχίας, quas Ramo et sequacibus obiicit SAM. WEREN-FELSIUS⁶ declinauisse, errores nonnullos admisisse pro veritatibus, ea-que quae bona sunt in Aristotele videre noluisse. Placet venerandi WALCHI⁷ sententia, cui plane subscribimus: „Petrus Ramus, ita scri-„bit, non omnia effecit perfecta, quin etiam existimamus, ipsum multa „maxime necessaria atque utilia logicae momenta reliquisse intacta, item „ea, quae tradiderit adhuc posse emendari; etiam nonnulla momenta at-„tulisse, quae sua carent utilitate. Attamen vel ideo singulare dignum „habemus laude, quod primum seruituti philosophicae sese obiecerit for-„titer, si quoque demonstrauerit exemplo, veram philosophiam non pendere „ab auctoritate aliorum. Deinde Ramus in eo meliora praestitit, quod „disciplinam logicae ex elegantioribus literis illustrauerit, adeoque ipsius „vsum declarauerit verius quam scholastici, quorum dialectica semper in „tenebris cogitationum erat defixa, nec quicquam ad alias scientias aut „vitam afferebat. - - - Quamvis hac feliciori philosophiae tempestate „haud necesse sit Ramum defendere atque commendare, aut censuram „quādam in ipsum facere, quum vera philosophiae doctrina ita culta et „in aperto posita est, vt sectam Rameam iterum stabilire, aut impugna-„re nefas fere haberetur: aequitas tamen postulat, cuique meritam laudem „attribuere, nec pro quauis affectuum libidine quendam perstringere. Suf-„ficit Ramum idem ius ac eandem libertatem cogitandi habuisse atque „vsurpauisse, quam adhibuit Aristoteles, quum multa a praceptoribus „tradita emendaret, ac propria iudicij facultate inquireret in veritates.

B b b 3

Quam

k) T. II. Polyhist. p. 65.

SIER. I. c. p. 402. 411. 414. HORN. Hist. philos. L. VI. p. 320.

1) RAPIN. Reflexions sur la logique p. 624.
KÜCHERMANN. Pracc. log. tr. II. c. 4. T. 15-m) De Logomach. erud. c. 3. Dicerur ea de re
infra. n) Parerg. acad. p. 624.

Quam sententiam et veritate et aequitate se commendare, vt lector vsum iudicio et a partis studio alienus per se videt, ita ex illis, quae de philosophia Ramea distincte magis porro dicturi sumus, dispalescet^o.

*Observatio-
nes de diale-
ticae refor-
matione a
Ramo suscep-
pta.*

*I. Occasio co-
natus huius.*

§. IX. Cuncta vero, quae de disciplina Rami obseruatu digna et totam Rameae philosophiae contentionem illustrare apta sunt, obseruationibus aliquot complectemur.

I. Ante omnia qua occasione Ramus ad consilium emendanda artis differendi, id est, dialecticae peruererit explorandum est, sine hoc duce enim in historia Rameae philosophiae palpabimus magis quam cernemus. Ipse autem rem totam in libro quarto *Animaduerſionum Aristotelicarum*^e enarravit, omnino audiendus, cum dicendis amplissimam lucem accendat. Ita vero dicto loco scribit: „Candide et simpliciter explicabo, quo modo Aristotelis tenebris liberatus sim. Cum tres annos lexque menes in philosophia Aristotelis, ex academiae nostrae legibus posuissim, logicis Aristotelis libris cognoscendis, disputandis, meditandis (ex omnibus enim Aristotelis libris logici praecipue toto triennii tempore clamantur et reclamantur) cum inquam tempus illud ita traduxissim, et iam vt absolutus artium, scilicet magister philosophica laurea donatus essem, subducta aetatis meae ratione in Aristoteleis artibus consumtae, consideravi quibus in rebus logicas Aristotelis artes, (quas antea tot clamoribus et fudoribus didiceram,) impostorum exercerem; non in historia et antiquitate rerum prudentiorem, non in dicendo disertiorum, non in poëti promtiorum, non denique vlla in re me sapientiorem factum comprehendendi. Hei misero mihi, vt obstupui, vt alte ingemui, vt me naturamque meam deplorau, vt infelici quodam miseroque fato et ingenio a Muis prorsus abhorrenti me natum esse iudicau, qui nullum fructum eius sapientiae quae tanta in Aristotelis logicis praedicaretur percipere, aut cernere tantis laboribus potuissim. Ne igitur omnino nihil agerem, redii ad intermissiona quadriennio iam ante studia eloquentiae, atque in his erudienda iuuentute me ipsum exercui, ita tamen, vt ad inclusam illam de Aristotelis logicis opinionem et persuasionem perpetuo respicerem. In omni enim poëtarum et oratorum lectione vigilaui, laborau, modis omnibus contendi, an fieri posset, vt logicos Aristotelis libros ad aliquem eruditiorum vsum reuocarem. Principem dialecticae distributionem in Cicero, ne et Quintiliano de inuentione et iudicio legi, sed legi magis ex more temporum nostrorum, quae de his praecepsis tantum disputarent, vsum in his nullum quaererent, quam penitus cognoui: nec ex illis auctoribus id admodum percipere potui, cum vterque inuentionis magis varias artes quam distinctum vsum, neuter autem iudicii doctrinam, quae potior esset, explicaret: sed dispositionis nomine multa confunderet: vt mihi vi-

„deren-

^o) Adiiciendum memoriis Rameis, eum, quod singulis lectionibus vnam tantum auctoris veris paginam explicaret, dictum paginarium, ad eo vero male literas pinxit, vt vix legi possent:
TRISSIER. l. c.
p) p. m. 136.

„derentur eam partitionem potius auditam recitare, quam perceptam et
„cognitam declarare. Aliquot post annis, cum infitus ille iuuenilis per-
„suaſionis amor huc me perpetuo reuocaret, Aristoteli totum denuo me
„dedidi: diligenter obſeruaui, publice, vt maioris diligentiae necessitatem
„mihi ipſi imponerem, explicau: falsis etiam laudibus, quas tunc veras
„arbitrabar, exornau: et quamvis nihil adhuc ſolidae vtilitatis in tota com-
„poſitione logicorum Aristoteleorum cernerem, aliquid tamen in partibus
„quibusdam deprehendi. Quare non desperau: immo vero omnes omni-
„um hominum libros, qui de hac arte editi eſſent, morose perueſtigau:
„multos et Latine et Graece conſcriptos reperi, vnum etiam Hebraice: in
„quibus omnibus nihil niſi Aristotelicae huius logicae contractas quasdam
„ſententias reperiebam: pauci quidam nonnihil in partibus quibusdam re-
„prehendebant, ſummam tamen vniuersae confuſionis fequebantur, nul-
„lum vſum, quod caput tamen rei fuerat, aperiebant. Vnus Agricola vo-
„luit hic aliquid melius quam potuit. Incidi tandem in Galeni librum de
„decretis Hippocratis et Platonis: qui mihi locus primus ad bene ſperan-
„dum fuit. Nam cum illuc multa Hippocratis et Platonis dialeſtica decre-
„ta ſum admiratus, tum illud per mihi mirum fuit, quod in illa dialeſticae
„laudis contentione Galenus Hippocrati, (quem vt Deum quendam cole-
„ret) non Aristotelem, quem artis huius inuentorem et perfectorem cre-
„dideram, fed Platonem, tanquam in hac arte philofophorum omnium
„principem compararet. Sed tamen hac Hippocratis et Platonis compa-
„ratione non tam ſum ſatiatus quam excitatus, ad omnes Platonis dialo-
„gos, qui de dialeſtica aliquid praeciperent, perlegendum. Hic vt verum
„fatear, optatissimus mihi et gratiſſimus ſalutis portus fuit. Ex Socratis
„enim fermonibus, cum varia variis locis de argumentorum generibus fe-
„ria et vtilia pracepta cognoui, tum vero clariffimam illam methodi lu-
„cem clariffime vidi, vt ars via et ordine traderetur, primo loco defini-
„endam ſummam, tum partes omnes definitionibus et exemplis declaran-
„das eſſe, id etiam valde probau: et amau: quod Socrates in falsis opinio-
„nibus refellendis id vnum maxime ſibi proponeret, vt eos, quos contra
„disputaret, a ſensibus opinionum et testimoniois hominum auocaret, tra-
„duceretque ad aequitatem animi, et iudicii libertatem, quia philofophis
„ſtultum eſſe censeret hominum ſententias (quae plerumque mendaces eſ-
„ſent et fallaces,) potius temere commoueri, quam rei cognitae, et ex
„omnibus cauſis perceptae conſtanter affentiri. Quid plura? Coepi ego-
„met mecum, (cum alio enim id mihi religiosum fuisset) ſic cogitare:
„Hem? quid vetat paulisper *σωκρατικῶν* et omiſſa Aristotelis auctoritate
„quaerere verane et propria dialeſticae fit Aristotelis doctrina? fortaffe
„enim philofophus iſte ſua nos auctoritate decepit? vt mirum eſſe mihi
„diutius non debeat, ſi fructum, qui nullus inefſet, in his libris non inue-
„nerim. Quid ſi commentitia ita fit doctrina? nonne fruſtra me torqueo
„et crucio, vt e sterili, et arido ſolo fruges capiam? Sic itaque animatus,
„et

„et sacris Aristoteleae superstitionis tantisper exemptus, ad Aristotelis lectio[n]em redii, vt intelligerem, qualis esset Aristotelea logica: quae si u[er]o primo ex methodi doctrina, quam docet Plato, logicae in logico Aristotelis organo definitionem: repetito opere nullam reperi: commemini tum dialecticae partitionis, quam in Cicerone et Quintiliano legeram, et tantam lucem tamque mentis humanae in inueniendo et disponendo propriam, cum studiosus essem contemplatus et admiratus, ad Aristotelis logicam conuersus obstupui: chaos quoddam mihi videre visus sum: sic inuentionis dispositionisque partes inter se sine definitionibus, sine partitionibus, sine popularibus et perspicuis exemplis confusas animaduerti. Ac cum me ab Aristotele falsa scholaisticae opinionis persuasione deceptum cognoui, ignoscite mihi Aristotelei, si vere et simpliciter vobiscum loquor, quo me tum gaudio exultassem, qua laetitia affectum esse, qua animi voluptate perculsum creditis? - Itaque pro tanto tam gratae liberationis munere Deo O. M. gratias immortales nomine Platonis habui, quod eum mihi nauclerum praebuisset, per quem ex tam longinqua iactatione tot fluctibus, tot tempestatibus eruptus, tandem incolu[m]is aut portum attingerem, aut certe propinquam terram aspicarem. Nam tametsi princeps illa dialecticae distributio viam mihi monstrare potuit, tamen sine Platonicae methodi luce, sine Platonicae philosophandi et quaerendi libertate progredi recta, ac sine errore non potui.“ Habes, lector, longum quidem, at illustrem plane locum, qui initia philosophiae Rameae tibi pandit luculenter, et ad quem eos, qui historiam Rameam attigerunt, non respexisse merito miramur. Si enim ad eum attendissent, minime disputauissent, vtrum Ramus plagiarius sit nec ne? vtrum *aurodidac[u]los* ad philosophiam accesserit? vtrum ex logica Platonica vel Stoica profecerit? vtrum Agricolae meditationibus vsus sit, et quae similia quaeri in historia Rami solent. Ea enim omnia ex hoc uno loco definiri possunt clarissime, demonstrarique, Ramum, nec a sui temporis philosophia fuisse imparatum, nec veteribus nihil debuisse, nec Agricolae sua denegasse, suo autem quaerendi studio, et Platonicae dialecticae beneficio ad eam artis differendi perfectionem peruenisse, quam postea totis viribus excolluit. Maxime autem memorabile ex hoc loco est, assertam primo dubitationem philosophicam, et euerfa eius ope auctoritatis et antiquitatis scholaeque praeiudicia viam ipsi parauisse, vt ex veterum obseruationibus ea sibi eligeret, quae inueniendi, iudicandique facultatem iuuare posse crederet, quibus usus nouam ipse viam ingredi posset. Iure itaque suo ecclesiici philosophi nomen sibi vindicat Ramus, qua libertatis cupiditate inductus iam quid porro in reformatione Dialeticae suscepit, enarrandum est.

II. Consilia

Rami emendanda dia- II. Duplici nempe via ad eam, quam sibi praefixerat metu currendum esse statuit, una, quae obstacula remoueret, quibus omnis ars dialectica corrumperetur, et vera eius ratio impediretur, quaeque ex Aristotelico

Aristotelico organo oriri sibi persuadebat: altera quae nouam differendi secundum veritatem artem melius et distinctius explicaret. Illum laborem elenchiticum, hunc theticum esse probe intelligebat. Et illud quidem factum ut felici successu volueret, posita dialecticae definitione, quam Aristotelem neglexisse conquerebatur, de toto eius habitu iudicabat. Cumque ex vocis διαλέγεσθαι significatione et exemplis dialogorum Platoniorum statuisset, esse eam artem bene recteque differendi, secundum hanc notionem non modo totum dialecticae ambitum est complexus, sed et Aristotelis logicam exegit. Quaecunque igitur aut ad differendum apud Aristotelem nihil facere intellexerat, aut quae impedire credebat, aut quae desiderari iudicabat, ea omnia Aristotelicis obicienda esse constituit. Ex veterum enim testimonio sibi compertum esse contendebat^q, „Platonem veterum inuenta dialectica mirifice amplexatum diligenter exercuisse, docuisse etiam sapienter et copiose auxisse, nec ullum fere genus esse argumenti, de quo non aliquid praeceperit, tantique hanc vnam artem fecerit, ut omnium artium reginam deamque faceret, perpetuoque nouis eam laudibus afficeret. Et haec tenus veritatem dialecticam, quaecunque inuenta esset, veritatisque utilitatem simplicem et nudam fuisse, deinceps vero turbari et corrumpi coepisse. Platonem enim secutum Aristotelem, quanquam viuus antiquum inuestigandae veritatis morem retinuerit, et syllogismorum simplicium artem repererit, et utilitatem proposita in utramque partem perpetuae disputationis exercitatione vberiorem reddiderit, tamen ambitione et vano superiores vincendi studio suis scriptis et artem totam, et artis utilitatem et exercitationem magna ex parte conturbauisse, eamque mille tenebris inuoluisse, et in eorum quibusdam dialecticae artis usum ad scholasticas altercationes transtulisse, idque malum repertis et notatis coniunctorum syllogismorum modis vehementer Peripateticos et Stoicos auxisse.“ Hac opinione occupatus, Aristoteleam dialecticam mira pertinacia oppugnare coepit, id demonstraturus^r: „Dialecticam ab Aristotele et Aristoteleis non recte institui, cum quod multa dialecticae artis non necessaria pracepta libris illis conturbentur, tum quod multa necessaria praetermittantur, multo etiam plura redundant. Usus vero dialecticae artis totum ad scholasticas et sophisticas altercationes esse traductum; adeoque humanitati, cui detracta esset, reddendam eam et restituendam esse.“ Longum esset, et lectori forte molestum, exponere, qua ratione per omnia logicae Peripateticae capita, initio facto a definitione dialecticae, hoc quod sibi proposuerat, opus fuerit prosecutus, quidque circa definitionem, partitionem, et partes, nempe inventionem et dispositionem monuerit, qua ratione doctrinam Peripateticam de terminis, praedicabilibus, praedicamentis, interpretatione, syllogismo, analysi, topicis et sophisticis singulis

q) Animadu. Arist. P. I. p. 2.

r) I. c. p. 6.

Hist. philos. Tom. V.

C c c

singulis libris euersum iuerit: haec enim prolixiora sunt, quam ut heic locum capiant, quique ea nosse cupiunt, non sine delectatione ipsas Rami animaduerfiones adire poterunt, in quibus more suo iucunde et eleganter differit. Sufficit monuisse, confusionem, tenebras contradicfiones, ineptias, altercationes, defectus et pueriles nugas Ramum vbiq[ue] deprehendisse. In quibus cumulandis eum nimium fuisse, in quibusdam aut ignoratione elenchi, aut affectu praeter mentem Aristotelis de non-nullis disputauisse, et imprimis supposita definitione arbitraria et nominali dialecticae, ad hanc modo normam organum Aristotelis totum examinauisse, sicque haud semel in verborum contentionem incidisse, facile viris doctis, qui in Ramum calamum strinxerunt, concedimus, nec omnia in Ramo aut laudamus aut excusamus, quem potuisse temperanter magis et moderate ea vrgere, fatemur. Ast nec hoc negauerit rerum peritus, multa acute vidisse Ramum, plurima praeclare monuisse, vulnera logicae Aristotelicae mascule tetigisse, et ita viam haud contemnendam aperuisse sectariae Aristotelis seruituti se eripiendi, et ad libiores auras elabendi. Optandumque omnino, virum quendam doctum, instituta comparatione inter reprehensiones Vallae, Agricolae, Nizolii, Rami, Patricii et Gassendi cum Aristotelicis, ostendere, in quibus conspirauerint, in quibus diuersam viam iniuierint, quibus armis sectariam philosophiam adorti sint, quae contentionis ratio inter philosophiam eclecticam et sectariam fuerit, quid illa inde fuerit lucrata etc. Ex quibus prudentiam philosophandi mire instrui posse nemo rerum peritus est, qui negauerit.

*III. Negata
librorum A-
ristotelis γν-
eīστης.*

III. Non contentus autem Ramus, Aristotelicis organum eripuisse, quo ad referanda philosophiae mysteria vti possent, quo pacto alias quoque Lycei scientias, maxime metaphysicam¹, perdi necesse erat; ipsa quoque Aristotelis scripta genuina paucissima superesse Peripateticis obiiciebat, et vel plane supposita, vel interpolata tamen esse contendebat. Dialeticos autem Aristotelis libros plures quam centum fuisse afferebat², quorum sexdecim tamen hodie legantur, si tamen sint Aristotelis. Quod quibus fundamentis nixus dixerit, ex eo intelligi potest, quod de fortuna librorum Aristotelis tomo primo diximus. Ita vero lethali caufsam Peripateticorum affligebat, quos ne Peripateticos quidem γνησίου esse, ita demonstrare fatagebat. Quam reprehensionem ita exasperabat, vt diceret, dialeticae vim totam ab Aristotele, primum tum multo magis deinceps ab Alexandro Themistio ceterisque recentioribus Graecis praeferunt, deinde Latinis Aristotelis sectatoribus fuisse depravatam, vt non ad ullum humanae prudentiae fructum, sed ad clamorem altercationis sophisticae ineptissimum referretur.

*IV. Scopus
Rami elec-
ticus.*

IV. Recte fecisse Ramum, quod abiepto Peripateticae seruitutis iugo libere de rebus ad veritatis disquisitionem et enuntiationem pertinentibus philo-

s) Conf. SOREL. de Perfect. hom. P. III. p. 493. REIMMANN. Hist. lit. Germ. Vol. III. p. 593.
Vol. IV. p. 92. t) Animadu. Lib. I. p. 3. 4.

philosophari coepit, nemo in hodierna philosophiae eclecticae luce erit, cui sanum est synciput, qui non vltro concesserit. Et in eo quidem multo magis laudandus est, quod cum vidisset, omnem dialecticae virtutem ad scholarum altercationes et inutiles lites referri, maiorem ex ea utilitatem quaesuerit. Nam non scholae, sed vitae philosophandum esse, ipsa nos philosophiae indoles, et ratio congenita homini docet. Ait id ipsis Peripateticis inculcabit Ramus „, „et se contendere modis omnibus afferebat, vt ad augendos iuuenilis industriae fructus, et ad minuendas longi temporis molestias docendae et exercendae in philosophia iuuentutis compendiaria quaedam via ex veterum et philosophorum et oratorum institutis, ex regum et pontificum legibus reuocetur, vt denique dialectica ex usu naturalis et humanae rationis tota describatur, descriptaque explicandas poëtis, oratoribus exponendis, examinandis philosophorum omniumque hominum sententiis, scribendo de rebus omnibus et dicendo, omni denique fructu humanitatis exquirendo tractetur et exerceatur.“ Vnde in ipsis dialecticae praefatione, se, ait, artis exercitationem tam late adhibere, quam longe pateat vis naturae et artis, ut iuuentus huic disciplinae dedita, propositi vel poëtae, vel oratoris, vel cuiusvis exempli consilium ex argumenti genere, iudicium ex conclusionis specie, methodum ex perpetuo dispositionis ordine perspiciat, aliquid deinde simile conetur et efficiat, atque omnes artis partes ad confirmandam ingenii soleritatem et animi mentisque prudentiam exprimat: in eoque rhetoricae cum dialectica exercitationem et usum scribendo dicendoque coniungat. Quae omnia in se spectata commendanda omnino esse et laudanda in Ramo, ne mo temere inficias iuerit.

V. Hunc vero finem vt obtineret, dialecticam ex vocis significacione ad differendi ordinem et ex veritate artem retulit, cuius obiectum, vel de quo differitur, cum sit quaestio, omnem dialecticae operam circa eius partem, quae antecedit, et quae consequitur, versari dixit. Et quoniam differendi et eloquendi artem, vt ipsis verbis modo diximus, coniungebat, ex partibus rhetoricae, inuentione, dispositione, eloquitione, memoria et pronuntiatione, siue actione, eloquitionem et actionem tantum propriam esse rhetoricae censuit, inuentionem autem et dispositionem logicæ vindicauit. Prius Ciceronis imitatione, (quem potissimum ob oculos habuit) inuentionem, posterius iudicium nuncupauit, ex qua distributione tota tractatio dialecticae, in duas partes facta est, quarum una de inueniendis argumentis, altera de disponendis agit. Et argumentum quidem esse ait, quod ad aliquid arguendum affectum est; quales sunt singulae rationes folae et per se consideratae, id quod non de medio tantum termino, quem Aristotelici vocant, sed de quavis enunciationis parte secundum Ramum intelligendum est. Ipsam vero propositionem axiomatis nomine definitius esse dispositionem argumenti cum arguento, qua esse

Ccc 2 aliquid

v) Dedic. Animadu,

V. Summa
dialecticæ
Rameæ.

aliquid aut non esse iudicatur. Argumentum autem in artificiale et inartificiale diuidens, quorum illud ex arte, hoc ex se arguit, artificiale vel vt primum vel vt ortum considerat, illudque vel absolutum et simplex vel comparatum esse ait, absolutum porro diuidit in consentaneum et dissentaneum: atque consentire rei argumentum dicit vel absolute vel modo quodam. Et ad illam quidem classem causam et effectum, ad hanc subiectum et adiunctum refert. Dissentaneum vero in diuersa et opposita partitur, haec in disparata et contraria; atque haec ipsa in relata, aduersa, contradictoria, priuantia. Similiter comparationem statuit esse vel penes quantitatem, vt sint paria aut imparia, maiora aut minora, vel penes qualitatem, qua sint similia atque dissimilia. Argumentum quoque ortum a primo habere species dictitat, coniugata, notationem, distributionem, definitionem, seu descriptionem, inartificiale ad testimonii vel diuini vel humani classem reuocat. Et hac quidem argumentorum, sive terminorum serie constituta, quodlibet eorum describit, quibusque regulis, ex natura eius petitis constet, explicat, quae tamen omnia apud ipsum legenda sunt, cum scriptionis nostrae specialem logicae historiam non poscentis modum excedant. Et haec quidem libro priore prosequitur; posteriore de iudicio argumentisque disponendis tractat. Diuidit autem iudicium in axioma et dianoëam, Axioma autem, quod ex Stoicorum logica accepit, idem Ramo est, quod Peripateticis propositione seu enuntiatio, dianoëa idem quod ratiocinatio, syllogismus, et ratiociniorum consecutio atque methodus. Ex quo intelligi potest, quid in dialectica Rami sit axioma, supra iam definitum, curque dispescuerit in affirmatum et negatum, verum ac falsum, illudque in contingens et necessarium, nempe quod vel ita verum est, vt falsum quoque esse possit, vel quod necessario verum est, vt falsum esse nunquam possit, quo scientiam refert. Quod cum cardinem rei tangat, axioma necessarium secundum proprietates eas, quas iam definierat Aristoteles considerauit, vt nempe sit, de omni, per se, et vniuersaliter primum, cuius scilicet consequens et antecedens de se reciproce praedicari possint. Quia vero axioma vel simplex est vel compositum, utriusque naturam describit, illudque considerat prout vel generale est, vel speciale, vel particulare, vel proprium; hoc, prout vel copulatum, vel congregativum, vel disgregativum est, quod vel discretuum vel disiunctum esse dicit. Quo pacto omnem iudicij axiomatici ambitum complectitur. Dianoëa autem Ramo dicitur, cum aliud axioma ex alio deducitur, unde syllogismus exoritur atque methodus. Et syllogismum quidem, ait, esse, quo quaestio cum argumento vt posito antecedente necessario concludatur. Ita scilicet quaestionem de dubio axiomate, exhibito tertio arguento, cum quaestione comparato, illustrandam esse censebat. Syllogismi, iuxta Rami mentem duas partes sunt, antecedens, quod propositione et assumptione constat, et consequens, quod est ipsa conclusio. Si antecedentis pars vna desit, enthymema oriatur,

tur, si qua accedat, prosyllogismus. Eum autem vel simplicem constituit, vel compositum, illumque diuidit in contractum et explicatum. Contractus est, quando argumentum, quasi in exemplum assumitur: explicatus, quando omnes eius partes exprimuntur. Huius quoque species, id est figuras facit duas. Vnam quando argumentum, id est medium terminus tam in propositione, quam in assumptione sequitur; alteram quando argumentum antecedit in propositione, sequitur in assumptione. Quo modo et secundae et primae figurae Aristotelicae locum in dialectica reperit. Syllogismum compositum, vel connexum, vel disiunctum constituit, prout nempe ex assumpto vel negato antecedente colligitur vel tollitur consequens. Methodum quoque definitius Ramus dianoem variorum axiomatum homogeneorum pro naturae suae claritate propositorum, unde omnium inter se conuenientia iudicatur, memoriaque comprehenditur. Potiora autem in ea secundum Ramum eo redeunt, ut vniuersalius et clarius praecedat, minus vniuersale aut singulare et obscurius sequatur, adeo, ut gradatim a generalissimis per subalterna ad specialissima perueniatur. Ita vero secundum methodum Rameam primo loco collocanda definitio generalissima, tum distributio, quae vel partitio est vel diuisio in species, quibus ut et partibus idem rursus ordo definitionis et distributionis affligandus, cuncta autem, si longiora fuerint transitionis vinculis colligenda, ut oratio inde recta et elegans exsurgat. Addit quoque nonnulla de crypticis methodi, cum res non clare proponitur, ut eo fucundius lector vel auditor trahatur fallatur. Et haec quidem summa dialecticae Rameae capita sunt, quae exemplis ex oratoribus atque poetis aliisque scriptoribus petitis mire illustravit, et velut stellis quibusdam interstinxit, ut fatendum sit, haud contempnenda inde lumina tractationi Rameae accessisse.

VI. Esse in hac dialectica Rami haud pauca, ex Organo Aristotelico transsumta, licet nouis nominibus compareant, ex comparatione aper- tissimum esse potest. Nec diffessus id est Ramus, vltro id aduersariis dans, *Aristoteli et Aristoteleis non omnem laudem debitam se detrahere velle*, sed si qua ab eis, dialecticae propria veraque pracepta tradita fuerint, libenter approbare. Fatendumque, si verborum nouitatem tollas, multa eum ex Aristotele seruauisse, praecipue, quae de iudicio dianoeticō disputat. Inde enata sententia praestantissimi WERENFELSI¹: *Ramus nulla de re nouam sententiam excogitasse, de variis philosophorum circa varias res opinionibus nunquam sententiam dixisse, in modo methodoque docendi, in definitionibus et divisionibus ab Aristotele recessisse, adeoque recte pronunciari, eum inter λογομάχους et μεθοδομάχους esse referendum.* Non repugnamus viro doctissimo, si multam de verbo rum nominumque nouitate contentionem fuisse statuat, non enim nouum hoc est, sed quotidie ea fabula luditur. Ast negari tamen hoc quoque

*VI. Multa
in dialectica
Rami ex Ari-
stotelicis ser-
uata, multa
addita.*

Cc cc 3 non

v) I. c. Opp. p. 477,

non potest^w, multa Aristotelicorum inutilia Ramum ex logica eiecisse, praedicabilia, praedicamenta, topica, elenchos minime curasse, adduxisse vero alia iudicata Peripateticis, de caussarum, subiectorum, adiunctorum, dissentaneorum, comparationum, distributionum, testimoniorum, coniunctarum conclusionum partibus et modis, ad quae in differendi distribuendique ordine suo notiones et rationes arte inque scribendi dicendique artificio multa redire, veterum exemplis edoctus sciebat. Hinc nullum in arte praecepsum ponebat, quod perspicuis insignium hominum testimoniis et exemplis Ciceronis maxime et Virgilii non illustraret.

VII. *Fontes dialecticae Rameae.*

VII. Ex dictis vero nullo negotio de fontibus dialecticae Rameae definiri potest. Quam non omnem Peripateticae doctrinae traditionem negare posse, ostendimus. Sed et veterum Graecorum, maxime Platonis et Stoicorum, logicam cum Ramea comparanti erit clarissimum, multa ab iis in sua arua Ramum deriuauisse. Plato enim exemplis quidem magis, quam praecepsis cuncta ex definitione, distributione, resolutione et inductione deriuauit, Stoici enunciationes axiomata, syllogismos argumenta vocarunt. Cumque ad vtriusque sectae imaginem rhetores veteres orationum suarum vultum plerumque pinxerint, mirum haud est, Ramum in eorum lectione probe versatum hanc sibi speciem dialecticae finxisse, reiectis cauillis et subtilitatibus Stoicorum, quas non minus, quam Aristotelicorum contemnebat. Occasionem autem ita transformandae dialecticae Ramo suppeditatissime dialogos Platonis, ipsum supra fatentem audiuius.

VIII. *Judicium de Dialectica Rami.*

VIII. His vero omnibus rite ponderatis non difficile est de dialectica reformatione Rami sententiam ferre aequam et veram. Et laudandus quidem in eo est magnopere, quod ab inutilibus speculationibus nobilissimam artem ad usum fori et vitae reuocauerit, nec in eo quoque culpandus est, quod accurate ordineque differere, vel differentes quoque veteres intelligere docuerit. Ast id maximopere in Ramo reprehendimus, quod antiquitatis praeiudicio, quod tamen in Aristotele feliciter eiurauerat, fascinus et dialecticae nomine seductus, ad unum differendi artificium omnem ratiocinandi scientiam retulerit^x. Hoc enim pacto neceesse erat, intellectum, cui medendo, illustrando et in veritatis viam ducendo destinata est disciplina praestantissima, in tenebris, quibus naturali morbo et nascendi infelicitate cingitur, manere, et quum falso ratiocinetur, emendari a dialectica Ramea non posse. Vehementer quoque improbandum est, quod in cortice, methodum putamus, haerens, nucleus ipsum omiserit, eam vero ita ad intellectus normam retulerit, ut pedem modulo adaptaret, qua ratione non potuit non inepta methodi affectatione haud semel tractatio corrumpi. Cuius exemplum esse possunt *diabolopragmata* Rameae superstitione

w) Conf. *Dedicationes Dialect. et Animaduersionum Peripp.*

x) Conf. *CARTES.* ep. ad Gallic. interp. princip. philos. Ars cogit. P. I. c. 3. p. 19.

stiose ad nostra fere tempora exulta, itemque methodus caussalis, quae dialecticae Rameae debetur, quaeque in non necessariis scriptores ita detinuit, ut haud raro ineptiae sequerentur. Quae omnia si parcus adhibueret Ramus, si a necessariis aliis non abstinueret, si methodi leges non vniuersales fecisset, et cuius pedi hunc cothurnum adaptauisset, pauciora haberemus, quae reprehenderemus. Moderate et ex vero magnus VEVULAMIVS^y: *Methodus veluti scientiarum architectura est: atque hac in parte melius meruit Ramus, in optimis illis regulis καθόλου περτον, καὶ παντὸς, καὶ αὐτὸς etc. renouandis, quam in unica methodo sua et dichotomis obtrudendis.* Veruntamen nescio quo fato fit, ut humani, sicut saepius fingunt poetae, rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimi quique custodes. Certe conatus Rami, circa illam propositionum limam coniecit eum in epitomas illas et scientiarum vada. Auspicato enim, et felicis cuiusdam genii ductu processerit oportet, qui axiomata scientiarum conuertibilia facere attentauerit, et non simul ea reddiderit, circularia, aut in semet recurrentia. Conatum nibilo fecius Rami in hac parte utilem fuisse non inficiamus. Alia scriptorum iudicia de Rami dialectica, ne nimii simus, omittimus: comparari autem cum dictis possunt, quae auctor artis cogitandi^c, et acutissimi viri CHRISTIANVS THOMASIVS^a atque NIC. HIERONYMVS GVNDLINGIVS^b annotauerunt. Ille methodum tabellarum huc quoque reuocat.

IX. Quodcumque autem dialecticae Rameae statuendum sit pretium, ipse certe Ramus debita laude in philosophiae historia priuandus haud est. Is enim, quod frustra tentarunt Agricola, Valla, Nizolius, Viues, maiori si non animo, certe strepitu et euentu aggressus viam ostendit, qua ad libertatem philosophandi abiecto iugo Aristotelicae philosophiae sectario procedi posset: et modum exemplo docuit suo, contemnendi eorum clamores, qui pro Sectae suaे placitis tanquam pro aris atque focis pugnant, et sanctissima mysteria violari conqueruntur. Quod Palladium diu orbi philosophico erectum ut assertum iret, non minas, conuictia, calumnias, et quae his grauiora sunt, timuit, persecutions diras contempsit, impavidum patiensque peccatum aduersariis obiecit, et rarissimo exemplo libertatem philosophandi sanguine suo confirmauit, merito inter martyres philosophicos numerandus. Qui si nihil egisset aliud, quam quod exemplo suo in academia Parisiensi viros doctos complures excitasset, ut in aliis philosophiae partibus idem tentarent, quod ipse in dialectica fecit, quorum haud infelices conatus passim annotauimus^d, dignus certe esset, cuius nomen atque memoria in annalibus philosophicis perennaret, et cui non ingratam se praestaret posteritas.

IX. Merita
Rami de phi-
losophia.

§. X.

y) De Augm. scient. L. VI. c. 2. T. I. Opp. p. 358.
z) P. II. c. 15.

a) Cautel. c. X. §. V.

b) Via ad ver. logic. p. 78.

c) Singulari diff. eorum exempla colligit do-

ctissimus HEVmannus.

d) Conf. LAVNOIVS de Fort. Arist. in Academia Parisiensi.

*Fata diale-
tice Rameae
post
auctoris obi-
eum.*

§. X. Extingui posse Rameas nouitates, extincto crudeliter auctore suo, sibi persuadebant eius aduersarii, verum contrarium euenit. Qui enim viuis haud paucos sectatores habuerat, quorum nonnulli ab extremis Europae angulis ad eum conuolarant, post mortem assecelas multo plures nactus est. Et superstite quidem Ramo Audomarus Talaeus, vir doctus et eloquens, cui cum Ramo fraterna intercesserat necessitas, ex disciplina Ramea formatus eam propagare inter Gallos non sine sudore conatus est. Quis autem doctrinam Rameam plausus inter Germanos exceperit, cum ad eos Ramus diuertisset, ex supra dictis est manifestum. Quamuis ex illis quoque constet, Peripateticos vbique locorum manibus calcibusque obniti Ramo eiusque reformandae philosophiae consiliis coepisse. Quibus addimus, scholam Melanchthonis, quae rationalis philosophiae culturae se valde addixerat, parum Rameis conatibus fauentem, suum quoque studium disciplinae Rameae velut impedimentum aliquod obiecisse. Et haec quidem viuo et spirante Ramo acciderunt. Post miserabilem autem vitae eius exitum magnis et citatis gressibus passim ad eam doctrinam, quam formauerat Ramus, properatum est, fueruntque passim viri docti, qui Ramismo, (quo nomine ista disciplina appellari solebat) nomen suum addicerent. Et Hispaniam quidem atque Italianam nouitatibus Rameis aures pataulas praebuisse, non constat, ast viguisse inter Germanos, Anglos, Scottos eam doctrinam publica documenta produnt, et innumeris exemplis probari potest. Cuius prima occasio, qua Rami dialectica per istas regiones sparsa est, fuit, quod ab ore Rami magna eloquentiae et philosophiae laude docentis iuvenes multi, qui ex Germania atque Britannia ad eum confluxerant, pependerint, et tum dicendi tum ratiocinandi differendue principia ab eo didicerint. Hos et doctrinæ elegantia et iucunditate recreabat, et ad veterum exempla effingebat, et novo doctrinæ genere innuitatos domum remittebat, gratos tanti praeceptoris discipulos atque admiratores. Qui cum munieribus essent admoti, occasionemque nacti disciplinam Rameam ad publicos vsus adhibendi, viua voce pariter atque scriptis rem literariam iuuarent, factum inde est, vt Ramismus inter Germanos, Gallos et Britannos omni spe citius et promptius exsurgeret atque inualesceret. Maxime autem ex discipulis Rami hoc nomine memorandi sunt Thomas Freigius et Franciscus Fabricius, qui elegantioris literaturae notitia aeternum fibi in ciuitate erudita nomen comparauerunt. Et Freigius quidem Friburgo-Brisgoius in academia patria præstantes iuris interpretes Vlricum Zafium et Henricum Glareanum præceptores habuerat, at fama doctrinæ Rami excitatus, Parisiensem scholam adiit, tantaque contentione et industria illustris præceptoris disciplinae adhaesit, vt inter eius discipulos tantum non vnuus omnium maxime emineret. Redux ex Gallia in Germaniam et Ramea eruditione ornatior, in patria primum, deinde Basileae munus docendi nactus est, tantis aduersitatum procellis iacta-

e) Conf. eius Academia.

iactatus ut de abiiciendis omnino studiis cogitaret, quod consilium sine dubio perfecisset, nisi Hieronymi Wolfi commendatione in Altdorfina schola professoris munus illi obtigisset ^f. Is itaque cum omnium optime philosophiam Rami intelligeret, eam et institutione, et commendationibus in veteres scriptores propagare, et ostendere eorundem usum studuit. Franciscus Fabricius autem Marcoduranus, adolescens ad Petrum Ramum delatus est, eoque euentu ab ore eius haesit, ut se Lutetiae Parisiorum ei operam dedisse non poenitere ipse scribat ^g. Qui cum Iohanni Mohemio in gymnasio Dusseldorpensi regendo successor esset datus ^h, praeter literaturam veterem, quam a Ramo quoque didicerat, et in qua eum valuisse scripta eius doctissima ostendunt, ipsam quoque Rami dialecticam propagandi occasionem nauctus est fauentissimam. Cumque haud pauci ex huius disciplina viri docti prodirent, qui postea munieribus passim per Germaniam praefecti sunt, facile inde colligit lector causam, cur Ramismus, quem vocant, tanta inter Germanos incrementa ceperit. Et haec humaniorum quoque literarum cognitio, quam Ramea disciplina tantopere commendabat et adiuuabat, inter causas referenda est, cur illa tantopere inualuerit. Viri enim summi et in veterum scriptorum lectione ad miraculum usque versati, quamvis male Aristoteli minime cupiebant, attamen Rameam dialecticam ad interpretationem et imitationem veterum plurimum facere credidere, ideoque eam sibi commendatam habuerunt. Quia in re praeципue plurimum valuit summorum virorum Ioannis Sturmii et Dauidis Chytraei auctoritas, quorum vterque eo nomine plurimum Ramo fuit ⁱ, licet Aristotelem non improbarent. Ast hi duumiri in constitutis per Germaniam scholis eligendisque doctoribus publicis a quamplurimis in consilio curarumque partes trahebantur; quae via fuit, qua Ramea disciplina latissime se extendere potuit, cum similiter animati eorum discipuli Rameam doctrinam fuissent amplexi. Vix itaque schola aliqua publica paulo celebrior nominari potest, in qua non Ramistae, quo nomine Rami lectatores solent appellari, docuerint. Vixit enim docuitque ex Rami sectatoribus FRIDERICVS BEVRHVSIVS in Tremoniano gymnasio, qui aliquot libris Rami dialecticam illustravit, eiusque *Paedagogiam* itemque *defensionem* scripsit, et libello eruditio atque luculentio Rami et Melanchthonis dialecticam comparauit ^j, ex quo disci potest, in quibus vtraque conueniat, in quibus discrepet, quae controvrsiae momenta sint, quae omiserit Ramus, quae adiecerit. In Corbacensi schola pro Ramo fortiter dimicauit ADA-MVS SCRIBONIVS, auctor *Triumphi logicae Rameae*, apud Hanouera-

f) Vitam eius habes ad ADAMVM in Vitis philos. p. m. 252. inde sua hauserunt FREHERVS Theatr. p. 889. et REIMMANNVS Hist. lit. Gerim. Vol. IV. p. 182.
ff) In Praef. ad vitam Ciceronis.
g) Vid. HANCK. de Rom. rer. script. L. II. c. I.

p. 29. CRENIUS Animadu. philol. P. II. pag. 293.
TEISSIER. Elog. T. II. p. 468. FARRIC. Centur.
Fabricior.
h) Vid. CHYTRAEI Epist. p. 547. ELSWICH.
de Fort. Arift. in academiis Protestantium pag.
57. 59. i) Francof. 1588. 8.

noueranos Heizo Buscherus, qui licet syncretisticam dialecticam, de qua infra dicemus, secutus fuerit, Rameam tamen dialecticam contra Cornelii Martini insultus defendit, et doctrinam *de soluendis sophismatis* abs Ramo omissem suppleuit. Eandem contra Martini tela calami pugnam apud Goettingenenses suscepit Conradus Hoddaeus; maxime vero in Iulia academia, vbi Peripatetica doctrina valde valebat, pro Ramo omnibus ingenii neruis decertauit C A S P A R P F A F F R A D I V S, cui libellum *de studiis Rameis et legibus optimae institutionis*^k debemus. In schola Erfordiensi pro Ramo stetit HENNINGVS RENNEMANNVS, editis *Enodatione totius philosophiae Rameae, et Philosophiae Rameae insuperabilis scuto*^l. Et hi quidem duo scriptores ab iis quoque consulendi sunt, qui specalia magis de controvrsiis Rameis in Germania agitatis, quae tangere hoc loco non licet, scire cupiunt. In academia Rostochiensi Thomas Rhaedus contra Aristotelem pro Ramo comparuit, qui cum Henningo Arnisaeo hoc nomine est congressus. Marpurgi HIERONYMVS TREVTLERVS Rudimenta dialectica P. Rami descripsit. Hamburgi Iacobus Renneccius et post eum Seuerinus Sluterus editis de Rami dialectica commentariis pro his partibus steterunt; Lubecae Ramismum introduxit Ioachimus Hansius^m. Etiam in academiis Saxoniciis magno strepitu disciplina Ramea inualuit, motusque haud leues concitauit. Id quod praecipue in academia Lipsiensi factum est, in qua Ioannes Cramerus Ramo amplissime fuit, licet is Organi Aristotelici publicus doctor esset. Id quod armavit in eum facultatem philosophicam, quae, vt eo grauiori inuidia Ramismum cumulareret, Caluinismi semina in Ramismo latere, in literis supplicibus ad electorem Saxoniae est conquesta. Vnde factum, vt auctoritate electorali deligerentur, qui in Rameae factionis pericula, quae imminere crederantur, inquirerent, quae tanta visa sunt, vt theologi quoque excitarentur ad aggrediendam scriptis pestem perniciosaem, inter quos maxime Matthaeus Dresserus se Rameis partibus obiecitⁿ. Tantis autem animorum motibus res acta est, vt cum nuntium Rameae doctrinae mittere recusaret Cramerus, is munere publico anno M D X C I. exueretur, et quicunque in ea academia promotionibus publicis frui cupiebant, singulare syngrapha promittere iuberentur, se nolle quicquam tradere, quod a philosophia Aristotelis sit alienum; tanti momenti, haec pugna dialectica erat:

Non Priamus tanti toraque Troia fuit.

Sed in aliis quoque Protestantium academiis fortunam disciplinae Rameae, licet variis vicissitudinibus vnam, emersisse, indubitatis testimonis constat.

^k) Francof. 1597. 8.

^l) Oppositum id Phil. Scherbio. Valde eius maledicam linguam dereflatur KECKERMANN. Praecogn. log. tr. II. c. 5. p. 169. cuius verba quoque adducit BAYLE l. c. not. O.

^m) Consulendi de his scriptis WALCHIVS et ELSWICHIVS ll. ec.

ⁿ) Conf. quos laudant idem ADAM Vit. philos. p. m. 496. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. 12. §. 1. DORNIUS ad Ion. L. III. c. 36. §. 19. p. 210. qui ad B. IO. CYPRIANI Progr. de fatis philosophiae Rameae in academia Galliae, instrumentum Suppl. Bibl. philos. Struianae p. 25. prouocat. Quod tamen in editione Lotteriana, quae ad manus est, desideramus.

stat. Et in Altdorfina quidem schola multa iniuria premebatur Ramismus; ast quamvis Peripatetici magnis animis se ei opponerent, et praecipue Philippus Scherbius dissertatione pro philosophia Peripatetica aduersus Ramistas quam philosophiae Altdorfinae inferuit Io. P A V L. F E L W I N G E R V S, adeo erudite et acute disputaret, vt neruositate, breuitate et elegantia, flore item eloquentiae et accusatione cum vasto libro certare posse iudicauerit M O R H O F I V S^o; his tamen non obstantibus invaluere partes Rami, praecipue cum Henricus Rennemannus, duobus scriptis proterue Scherbius eset aggressus, isque nihil reposuisset, sed L I B A V I V S^p tantum Scherbius vindicasset^q. Constat id ex verbis T A V R E L L I^r, qui, quod ab Aristotelicis dissentiret, vt suo loco dictum, Ramismi conuicio impetus est. Is enim ad hanc obiectionem ita respondet: *Vt vero nihil ex Rami vel eius asseclarum scriptis didicerim, quibus ipse nunquam sum delectatus; cum videamus tamen adeo felicem eius doctrinae successum, atque in dies augeri eorum numerum, qui vel sese aperte Ramistas esse profitentur; vel jaltem a Rami dogmatibus non abhorrent: quis non flectatur, et de Ramo iudicare incipiat aequius.* Liberum probo philosophandi genus: noui etiam in Aristotele reprehendisse Ramum, quod probandum non fuerat. In Iulia academia, quae Helmstadii circa ea tempora^s excitata est, et in qua Pfaffradium Rameam dialecticam propagauisse supra retulimus, contra Cornelii Martini et Io. Caselii diligentiam pro Aristotelica philosophia aduersus Ramum, insurrexit A NTONIVS NOTHOLDVS, qui nomine *studiorum philosophiae Rameae considerationem in Martini librum* emilit, cui cum anno M D C X C V I I . Cornelius Martini peculiari programmate responderet, annotationibus ille suis id eodem anno recudi fecit^t, annoque sequenti diatriben philosophicam edidit, qua doctrina de definitione et divisione dialecticae, de notionibus primis et secundis, de argumentis inventionis et praedicabilibus, de analysi logica Rameorum, de metaphysica et praedicamentis ad Philippi et Rami documenta reuocatur ac iudicatur. Quali contentione quoque Martinianis oppugnationibus se obiecisse Cornelium HERMANVM NICEPHORVM, in libris *de Analyse logica*, refert HERMANNVS ELSWICHIVS^u, qui epigramma quoque afferit, huic libro praefixum, quod, quanti eo tempore Ramus inter Germanos fieret, in aprico ponit. Dabimus id hoc quoque loco, vt de fortuna et opinione Ramismi inter Germanos constet^v:

*Magnus Aristoteles logicus, non vilius illo
Ramus, at obscurus magnus Aristoteles.*

Dd dd 2

Ramus

^o) Polyhist. T. II. L. I. c. II. §. 30. p. 62.

^p) In Schediasm. medico-philol.

^q) Conf. Col. BAYERVS Vit. medic. Altdorf.
pag. 20.

^r) Alp. Casel. p. 37.

^s) 1576.

^t) Conf. ELSWICH. l.c. p. 66.

^u) l.c.

^v) Haec plerorumque Rameorum opinio fuit,
vnde Aristotelicam quoque logicam dicere iubebant, iuuenes, vt artificiales voces, id est terminos a scriptoribus adhibitos intelligerent.

*Ramus conspicuo discentem tramite ducit:
Et breuis et breuitas haec tibi cuncta aperit.
Nemo percipiet logicam felicius artem,
Quam qui Rameam perdidicit logicam,
Postea Aristotelis; non ut meliora, sed illa
Quae vulgus nouit, tu quoque scire quæsas.
Cum stultis etenim stultescere tempora possunt;
Hoc apte quisquis fecerit, ille sapit.*

Sed in Leucorea quoque academia Rami partes inualuisse, ex HVLSSEMANNO^o, patet, qui per interdicta electorum Saxonie actis ordinis philosophici inserta, iterumque anno MDCIII confirmata prohibitos esse Vitebergenses, ne Rameae se darent philosophiae. In huiusmodi edicto ab eo allato cauetur, cum a breui tempore in facultate philosophica secta Ramistica exorta sit, quæ id agat, vt per etentim methodum docendi Aristotelicam, surrogata noua, pellat, ne quis professorum audeat illam in lectionibus publicis fouere, indicta etiam illis poena, qui contra egerint. Sed ad Danos usque penetravit quoque dialectica Rami; qui quamvis auctoritate publica ordinationis ecclesiasticae Christiani III. Melanchthoniana dialectica vterentur^w, non pertinuit tamen Andreas Kragijs, philosophiae tum apud Hafnienses professor, post explicatum auditoribus suis Platonem, Ramum quoque et tradere publice et aduersus G. Liebleri calumnias vindicare. Facile vero esset complures afferre, qui hac ratione pro Ramo pugnarunt, si eorum nomina excitare vellimus, qui in hoc argumento calamum exercuerunt. Quoniam tamen hoc instituti nostri limites excedit, lectorem rogamus, vt ex LIPENI^x, REIMMANNI^y, WALCHII^z catalogis sua industria ea colligat, si modo tanti videbitur, eorum studia nosse, qui cramben decies centies recupererunt. Addimus nos tantum verbo, apud Heluetios ita obtinuisse Ramismum, vt ad nostra usque tempora Bernae Lausannaæque eum auctoritate publica confirmatum esse ex Minutoli relatione scribat P. BAYLE^z: Apud Batauos quoque RVDOLPHVM SNELLIVM, linguae Hebraicae et matheœsos professorem Lugdunensem, edito *Syntagma philosophiae Rameae* (*Commentarium in Rami dialepticam* nominat Ven. WALCHIUS^z, qui an idem sit cum syntagmate, nescimus) de Ramea dialectica egregie meruisse, et haud parum celebritatis illi conciliauisse, eo quod solide et perspicue Rami præcepta illustrauerit. Quin inter Anglos et Scotos quoque admiratores et sectatores haud paucos meruisse Ramum Keckermannii testimonio asserit P. BAYLE^z. Satis hoc fortunarum videri poterat disciplinae Rameae, quod in ordine philosophico toties caput erigere licuerit: ast accessit maior felicitas, ex iure consul-

^{t)} In Praef. Dialys. p. 13.^{u)} Vid. ALB. THVRA Id. hist. lit. Danor. P. II. §. 4. §. 2. p. 301.^{v)} Bibl. philol. p. 1283.^{w)} Calend. crit. hist. logicae p. 52.^{x)} I. c. p. 617. seqq.^{y)} I. c. not. O. ^{z)} p. 621. ^{*)} I. c.

consultorum ordine. His enim valde placuit methodus Ramea, quam et ordine et perspicuitate et facilitate gaudere sibi persuadebant. Obseruatumque CHRISTIANO THOMASIO †, Matthaeum Wesenbecium virum celeberrimum, primum fere fuisse, qui methodum causalem ex dialectica Ramea ad usum iurisprudentiae traduxerit.

§. XI. Amplissimos habuisse successus dialecticam Rameam, ex ad ductis satis constare potest. Neque tamen putandum, nullis eam impedimentis, nullis aduersariis fuisse coarctatam atque repulsam. Nam quod viuo Ramo accidit, ut magnis iris, et acerba contentione contra Ramum eiusque philosophiam insurgerent Peripatetici, id post eius tristia, quae percessus est, fata non minori alacritate et animorum motibus factum. Non memorabimus petulantiam iuuentutis, Ramistis passim insultantis, supra enim idem euensis Ramo ipsi iam monuimus, nec adeo mirum vel etiam insolens est, iuvenes literarum studiosos incitatos a doctoribus suis et inuidia instigatos, ad quodvis contumeliae genus in nouatores digredi. Sed ad ipsa Peripateticae doctrinae columnae prouocamus, quae pro Aristotele, tanquam pro aris et focis pugnauerunt, cuius praeter Parisientes exempla, Ramo adhuc superstite in Beza, Schegkio aliisque commemo rauimus. Nulla enim schola fuit, in qua non aduersarios Rami doctrina reperiret, possetque satis amplius nominum eorum contexti catalogus, qui inimica Ramo tela intentarunt, si id ageremus. Paucis tantum et stri ctim nonnullos tangimus, ne hic quoque ἀσύμβολοι abeamus. Nempe in Tbingensi academia praeter Schegkium, qui cum ipso Ramo contentionis ferram reciprocavit, eius nouitatibus NICODEMVS FRISCH LINVS, edito *Dialogo contra P. Rami sophisticam* pro Aristotele respondit, nec in ea academia pedem figere potuisse ab eo tempore Ramismum verisimile est. Eandem vigilantiam ne Ramistica doctrina Aristotelicam pelleret, probauisse academie Altdorfinae professores maxime Philippum Scherbium, ex antecedentibus repetendum est. In academia Heidelbergensi parum fauentem sibi Ramus expertus est Zachariam Vrslinum; is iubente electore consilium suum descripscerat, vtrum suadendum sit, vt philosophia Ramea in Palatinatu introducatur, in quo multis id rationibus improbat et dissuadet ^a. Hoc cum effectum, quem cupiebat habuisset, adeo momordit Ramistas et in praeceps egit, vt Rennemannus et Pfaffradius acerbissimis eum vocibus ideo reprehenderent ^b. Argentorati Dasypodium, licet infirmo armorum genere, Ramum oppugna uisse, ex epistola Ioannis Pappi ad Marbachium ^c constat. Et in Lugdunensi Batauorum academia Ramismo introducingo se maxime opposuit teste Maesio ^d, Iosephus Scaliger. Magnos vero et potentes aduersarios in academia Iulia experta est philosophia Rami in Ioanne Caselio et

Dd dd 3

Cor-

^a) In Caurel. c. X. §. 17.

^b) Exstat in IACOBI MARTINI Speculo ratio nali L. II. c. 15.

^b) Vid. KECKERMANN. I. c. BAYL. I. c. not. O.

^c) Vid. Epistole Marbachianae a IO. FECHTIO editae p. 404. ^d) Apud BAYL. I. c. not. O.

*Aduersarii
Ramismi.*

Cornelio Martini, de cuius pro Peripatetica doctrina zelo et industria in eius vita, *parte huius tomij superiore*, quantum satis est, diximus. Is grauem se Ramistis aduersarium in *Analyti logica* et scriptis logicis aliis praestitit, quocum congressum fuisse pro Ramo Beurhusium, Hoddaeam, Buscherum, quorum dissertationes iunctim prodierunt^d, itemque Notholdum supra memorauimus. Vitebergae infensum aduersus Rami sectatores animum demonstrauit Iacobus Martini, cuius quoque academiae facultatem philosophicam obtinuisse ex aula Dresdensi decretum de non propagando Ramismo supra retulimus. Idem Lipsiae factum esse, ex dictis repetendum est. Nempe non contenti Rameorum aduersarii inuidam sectam libellis profligauisse, more ab omni fere tempore inter homines recepto, ad potentiorum auxilia et summos etiam magistratus recurrerunt, et argumento ab odio et inuidia ducto, Rameam disciplinam temeratae fidei purioris, confusi ordinis, suspectae nouitatis, contemtarum legum a principibus positarum, conuitiandi corrigendique cum contumelia libidinis et similius accusarunt. Neque vero verisimile est viros prudentissimos, qui passim ex mandato principum summorumque magistratum rebus praeerant, et his litibus componendis destinabantur, adeo hebetibus fuisse vsos oculis, ut perspicere nequiverint, neque reipublicae salutem, neque literarum incolumentem in his disputationibus logicis versari, et parum interesse principis, vincat Aristoteles an Ramus? Ast, vt tacemus, interdum priuatorum suspicionibus potuisse eorum animos corrumpi, ut cum disciplinae, cui a iuuentute erant innutriti, plurimum autoritatis tribuerent, nouam et insolentem doctrinam refugerent, seque asperiores illi ostenderent: ipsae contentiones virorum doctorum haud raro in una cathedra docentium, et litigationes inutiles, quibus tempus confunебatur frustra, atque iuuenum pariter atque doctorum publicorum animi in partes discidebantur, metum illis incusserunt, ne tandem bonarum artium ex his litibus interitus oriretur. Fuisse quoque nonnullos, qui crediderint, arma polemicae theologiae subtrahi, si Aristotelica logica pereat, facile HERM. AB ELSWICH^e credimus, argumentum a studio metaphysico, quod ab eo tempore inter Protestantes inualuit pertenti: Quamuis Ioannes Gerardus, magni nominis theologus, qui Aristotelicam philosophiam aliis praferendam putauit propter aduersarios, cum quibus theolo*go* in arenam descendendum, non improbauerit, si collationis et methodi causa coniungatur Ramea philosophia^f. Illud dubio caret, ab eo tempore inferiores fuisse Ramistarum partes, et fulmina potentium multos ab his partibus amplectendis deterruisse. Hinc, quem supra excitaimus Nicephorus, cuius verba adduxit ELSWICHIVS^{ff}, conquestus est: *Eam temporum iniuriam esse, ut neque precibus, neque rationibus, neque ullo modo alio studium suum veritatis et publicae utilitatis sartum te^ctumque quis conseruare queat, sed et vi minisque depulsus*

d) Lemgouiae 1596. e) l. c. p. 73. f) Meth. stud. theol. p. 132. ff) l. c. p. 74.

*pulsus ad placitum te potentiorum componas, ac veritatem vilitatemque
turpiter deserere cogatur.*

§. XII. Succurrere laboranti Ramisimo alia ratione coeperunt non-nulli, quibus syncretismus aptissimum medium visum est, sed qui, si verum fatendum, et experientia consulenda, malum reddiderunt deterius. Et fuerunt quidem mature inter philosophos Germanos nonnulli, qui cum vividerent, tanta auctoritate gaudere philosophiam Aristotelicam, qualem repurgatam dedit Philippus Melanchthon, ut pelli locoque moueri tota non posset, ad eam delati sunt sententiam, iuuari posse Dialecticam Rami, si cum dialectica Philippica iungeretur, et cum ferri nonnulla, et supplementi loco adiici posse ex dialectica Aristotelico-Philippica iudicarent, confici inde σύνημα aliquod, quod utriusque parti non posset non arridere. Inde enatum tertium aliquod philosophorum genus, quod tum mixtum dictum est. Praeuiisse his exemplo merito dicendus est FRIDERICVS BEVRHVSIVS; quamvis enim is adeo Ramo fuerit addictus, vt P. Ramum statueret^{g)} non modo Socraticum et Platonicum, sed etiam vere Aristotelicum philosophum iure dicendum et habendum esse, vtpote qui ex illorum omnium sententia constantibus principiis expressa, vsum ducem ac magistrum sequens omnem fere artium et materiam et formam ex iis ipsis, et maxime ex Aristotele deducens omnia praecepta cum Aristotelis legibus congruentia retineat, contraria vero et repugnantia reiiciat, ac artium quidem praecipitis perspicue distinctis, vsum tamen earum, ac ita philosophiam cum eloquentia coniungendam esse doceat: non alienum tamen a iuuentutis commodis censuit, si Philippi Melanchthonis dialecticam, in qua multa ab interpretibus Aristotelis confusa et inuersa, illustriora facta, quin et emendata sint, comparandam cum Ramea exhiberet, quam comparationem nec philosophica libertate indignam nec studii inutilem fore putauit. Cuius vel hunc vsum fore dixit, vt iuuenes res artibus propositas et diversos auctorum terminos, id est artificiosas appellations uno labore cognoscant.^{h)} Quo fine utramque dialecticam cum explicationibus et collationibus edidit, in eo tamen laudandus, quod utramque in separatis paginae et regione oppositis expresserit, vt eo facilius res intelligi possit. Ast qui secuti sunt PAVLVS FRISIVS in *Comparationibus dialecticis*, BILSTENIVS in *Syntagmate Philippo-Rameo liberalium artium*, BVSCHERVVS in *Harmonia logicae Philippo-Rameae*, POLANVS in *Syntagmate logico Aristotelico-Rameo*, LIBAVIVS in *Collatione dialecticae Melanchthonis et Rami*, quibus suo modo BARTHOLOMAEVS KECKERMANNVS iungi potest, qui licet Peripatetica pleraque sequeretur, attamen multa Ramea admiscuit, Semi-Ramei ideo cognomine ab Aristotelicis appellatus; hi, inquam omnes et his similes Ramum ex Melanchthoni facere auctiorem, Philippum ex Petro perfectiore, et ex utraque dialectica unam reddere studuerunt. Qui tamen non in eo solo

g) In *Dialect. Rami et Melanchthonis inter se comparata* p. 13.

Ramei mix-
ti & syncre-
tistae.

lo constiterunt, sed infausto haud raro syncretismi fidere afflati concordiam inter dissidentes sententias malesariam et inutilem inire visi sunt, quamvis syncretismum prae se minime ferrent. Quo stigmate notandum esse Frisium, Libauium et Keckermannum, in antecedente *buius tomus parte*, cum de syncretismo philosophico ageremus, annotauimus. Paulo liberius hanc conciliationem inter Ramum et Aristotelem tentarunt, et inter syncretistas Aristotelico - Rameos nomen suum retulerunt alii, quorum fere princeps habitus est Rudolphus Goclenius, idem vero iter tenuerunt Conradus Dietericus et Ioannes Henricus Alstedius, quorum libros loco laudato iam adduximus. Parum tamen hac ratione promotum est Rameae disciplinae studium, quod et in se valde corruptum, et utriusque parti suspeatum factum est. Inde audita Pseudo-Rameorum a Ramistis nomina vel potius conuitia; inde vero et indignationes Peripateticorum, ex quorum numero **I o. S C H A R F I V S**^h pronuntiauit: *Hinc alia Ramistarum secta orta est, quae vocatur mixta seu mista: scilicet nomine fatali. Misce enim omnia in unum chaos, Aristotelem transformat in ramenta falsariorum sui Petri, hoc est lucem in tenebras, coelum in terram, arborem in ramos.* Quare etiam non Rameis solum, sed et mixtis ne delectentur iuvenes praecepit **A B R A H A M. C A L O V I V S**ⁱ, salubri, vti recte putat, consilio. Semper enim eiusmodi syncretismum et ineptam doctrinarum diuersarum conciliationem atque mixturam systemata corrupisse, et veritatem multo magis impediuisse, historia philosophica exemplis testatur luctucentissimis. Et si verum fatendum, ipsae hae conciliaciones et commixtiones Rameae dialekticae exitiales extitere. Cum enim eius puritas, et imprimis vodus, quem in scriptoribus veteribus explicandis et imitandis prae se ferebat, Peripateticis praeceptionibus, alio longe doctrinae genere nixis, et ad metaphysicam magis spectantibus corrumperetur, hocque ipso auctoritati Aristotelis quam Ramus valde depresso, nouae vires, luminaque noua adderentur, non potuit non disciplina Ramea in contum aduci, et euilescere, et quae in plerisque scholis auctoritate publica introducta fuit Aristotelis logica reuirescere. Factum id iam esse circa annum **M D C X X I V**, ex Hermanni Nicephori praefatione in libros de analysi logica probauit **E L S W I C H I V S**^k. Ibi enim ita conqueritur: *Quorsum nunc res scholasticae nostrae prolapsae sunt? nescio quo fato iam pridem in antiquum tenebrarum chaos omnia ruere videantur. Irrepunt enim in scholas passim cum applausu libelli logici, ne dicam de aliis, nugarum pleni, expellentes e possessione sua contra ius fasque logicam Rameam optimam, pulcherrimam, et simul usum eius ut amplissimum ita accuratissimum.* Et eo quidem tempore Casparem Pfaffradium, Danielem Hoffmannum in philosophiam Peripateticam incitasse tradit **G E R H. T H E O D. M E I E R V S**^l. Ast si verum est, hoc ipso Ramismi quoque vineta

^h) In Instit. log. p. 41.

ⁱ) In Paedia theologica p. III.

^k) pag. 74.

^l) In Monum. Iulicis p. 24.

vineta caecidit, cum omni philosophiae bellum ille indixerit, vt suo loco dictum. Successerunt paulo post noui conatus Cartesii, cuius sectatores cum etiam noua logicae pracepta cuderent, Ramea dialectica tandem obliuione sepulta est, nec aliter hodie eius memoria viget, nisi in historia philosophica.

§. XII. Haec Ramea *σιγέαξις* fuit, in qua mutata quidem, ast non adeo multum emendata fuit dialectica, licet maximos strepitus edidisset, sed vicit et imperium obtinuit logica Peripatetica. Non defuerunt tamen hic inde, viri nonnulli docti, qui vnam alteramue rationalis disciplinae partem, etiam seculo XVI meliori facie et illuftriori luce donarent, ast cum sectam condere, vel Aristotelem de folio deturbare non cogitarent, laudati quidem, sed examinati et in usum deduci non sunt, licet multo praestantius clariusque de rebus ad ratiocinationem eiusque ordinem pertinentibus differerent, quam Peripatetici. Et hinc factum, vt eorum tantum non omnis exoleuerit memoria. Nostrum non est, eos hoc loco colligere omnes, qui ad hanc emendationem rationalis philosophiae aliquid contulerunt, non tamen omittere possumus IACOBVM ACONTIUM, aliis quoque nominibus in sacrae ciuitatis historia celeberrimum, qui cum logicum ingenium quam maxime esset adeptus, cuius specimina haud pauca in scriptis eruditissimis posuit: iuvenes quoque contemnit quisquiliis logicae scholasticae propiore ad veritatem via ducere conatus est. Scripsit ideo libellum *de Methodo. sive recta inuestigandarum tradendarumque artium ac scientiarum ratione utilissimum*^{m)}, quem a scriptoribus historiae logicae fuisse omnissimum merito miramur. Nam non in id duntaxat omnem doctrinam vim adhibuit Acontius, vt inuestigandi docendique viam praeceptis luculentis panderet, verum in eo simul etiam fuit, vt potiora, quae ad ratiocinandi artem et cognitionis acquirendae modum pertinerent, breui, at eleganti compendio, quod a scholasticis spinis esset liberum, enarraret. Cum enim statueret, logicam esse recte contemplandi docendique rationem, hincque duas eius partes constitueret, ad quarum vnam quæstiones, ad alteram themata sive proposita referrentur, id sibi ostendendum esse ratus est, qua ratione veritatis examen instituere et rei alicuius notitiam indagare, quodque asscutus fueris, docere commodo possis. Hinc quid sit cognitio, quaque ratione per quatuor causarum genera discurrat expedit, deque causa materiali et formalis, multa a Peripateticis abeuntia et recentiorum cogitatis haud dissimilia assert, et quo modo digni cognitio, latentesque notiones et scintillæ excitari et ad res obscuras illustrandas applicari possint, ostendit, et regulas acquirendae scientiae exponit, et imprimis quomodo in definitione versandum, quæque vitanda luculenter docet, et de obscuris, ambiguis, impropriis, inusitatis commentatur, et causas-

*Logicae
emendatio-
nes aliae.*

*Iacobus
Acontius.*

^{m)} Extat in Collectione libellorum de methodo et ratione studiorum, quae Trai. ad Rhen. 1657. 12. prodiit, p. 325. seqq.

causalem methodum depingit, et diuisionis leges tradit, et interpretandi docendique ordinem pulchre delineat, et quo pacto quodlibet suo poni loco debeat, paucis tangit. In quo breui libello, multa egregia et postea Cartesio tanquam noua obseruata reperiri, ipsi Cartesio olim indicauit Heulnerus, teste BAILLETOⁿ. Nec id negat, qui vitam Acontii descripsit P. BAYLE^o, qui inter melioris commatis libros hoc schediasma, et inchoatum tantum, ut ipse vocat, opusculum retulit. Vedit autem ipse Acontius^p, se quidem in seculum incidisse cultum supra modum, ast se non tam eorum, ait, vereri iudicia, qui nunc regnant, quam exorientem quandam seculi adhuc paulo culterior lucem pertimescere. Etsi enim multos habeat, habueritque aetas sua viros praestantes, adhuc tamen videri sibi videre nescio quid magis futurum. Quae hoc modo ad Ioannem Wolfium scripsit anno MDCLXII. Acontius, surgente demum seculo XVII euentum habuere laetissimum. Tum enim dialecticae lumen eclecticum primus fere accendit, et ad noua atque meliora audenda in ratiocinandi arte animum adiecit illustrissimus VERVLAMIVS. Is enim ausu vere heroico, ut recte obseruat P. GASSENDO^q nouam tentare viam ausus est, sperareque, fore, ut modo illi strenue diligenterque infistatur, noua tandem eaque perfecta condi haberique philosophia possit. Id quod quantis moliminiibus egredit, supra capite libri primi quarto planum fecimus et quid in novo, quod eam ob causam produxit organo, hunc in finem monuerit, exposuimus. Quae hoc loco repetere opus haud est, comparandus autem cum iis est GASSENDVS^r, qui more suo logicae Verulamianae elegans et perspicuum compendium suppeditat. Et hic ipse quoque vir praestantissimus, non modo logicae Peripateticae naeuos magna fiducia nec minori eruditione detexit, editis Exercitationibus paradoxicis aduersus Aristoteleos, quod in superiori huius tomni parte iam annotauimus, sed quoque et de origine logicae et de fine eius, et de simplici rerum imaginatione, de propositione et syllogismo talia attulit^s, quae si non omnia noua, exasciata tamen et selecta, et clarissima luce perfusa, multa autem iucundissimae doctrinae copia illustrata recte possunt videri. Vnde meretur vir summus, ut logicae eius paulo diligentior, quam fieri solet, ratio habeatur^t, et praecipue ut cum Cartesianorum meditationibus comparetur, ex quo patefcet, hunc Cartesii aduersarium eius tamen sectatoribus facem haud raro praetulisse.

*Cartesiano-
rum de logi-
ca reforma-
ta merita.*

§. XIII. Non admouisse rationali philosophiae condendae et ex instituto describendae manus, sed contentum methodi regulas posuisse, reliqua quae ad cognitionem humanam pertinent, ex parte principiis philosophiae

n) Vita Cartesii T. II. p. 138.

o) Diqt. T. I. art. Aconce p. 65. seqq.

p) In Ep. ad Io. Wolf. de ratione edendorum librorum p. 410. conf. qui haec more suo expedit P. BAYLE l.c. not. C.D.

q) De Orig. Logicae c. 10. T. I. Opp. p. 62.

r) loc. cit.

s) In Institut. Logicis T. I. Opp. p. 92. seqq.

t) Conf. WALCH. Hist. log. L. II. c. 1. §. 19.
Parerg. acad. p. 658. qui tamen valde breuis cit.

sophiae inferuisse Cartesium in *antecedentis libri capite sexto ex instituto docuimus*, quodque ad rationalem disciplinam ex meditationibus et principiis Cartesii pertinet, fuse delineauimus, quo recurrentum est lectori, hanc artis rationalis partem historicam discere cupienti. Sed et porro monuimus, ea quae Cartesius, physicis intentus dereliquerat, logica sectatores occupauisse, et hanc quoque rationis disciplinam suis meditacionibus excoluuisse. Inter quos Antonii le Grand, Ioannis Claubergii, Petri Syluani Regisi, Arnoldi Geulingsii, Regneri a Mansuelt aliorumque nota sunt scripta recensita quoque a Ven. WALCHIO^a, qui adeundus. Non omitti tamen hoc loco duo ex Cartesianis scriptores logici possunt, quibus plurimum debere artem logicam apud omnes in confessio est, nempe anonymous auctor *Artis cogitandi*, et Nicolaus Mallebranchius. Ille enim innumeratas obseruationes nouas suggerit, hic metaphysicam logicae iungendo ac applicando nouam inquirendae veritatis viam se detexisse ratus est. Et prioris quidem commentatio Gallico sermone prodiit hoc *Ars cogitan-*
titulo: Logica, sive ars cogitandi, in qua praeter consuetas regulas di-
plurimae obseruationes nouae ad formandum iudicium facientes conti-
nentur, huius libri prima editio *Parisis MDLXIV* lucem vidi, tanto autem philosophantium plausu et approbatione excepta est, ut decies recuderetur. Latinas quoque has artis cogitandi institutiones fecit anno *MDLXVI*, CORNELIUS AB ACKERSDYK, qui cum Musis parum fauentibus in eo labore esset versatus, eo quod praecipue editionem primam quae valde imperfecta est, adhibuisset^b, comparentibus editionibus Gallicis auctioribus, nouae quoque versiones Latinae apud Londinenses, Lugdunenses, inter Batauos, et Amstelodamenses conjectae sunt, quorum editiones nominat WALCHIVS^c. Quos tamen labores se deterreri passus haud est Io. CONRADVS BRAVNIVS, quo minus nouam interpretationem Latinam libri praestantissimi moliretur, quae eo nomine reliquis preferenda est, quia accessiones, quae paulatim in Gallicis editionibus comparuerunt, omnes continent, et praeferentem luculentam praemisit celeberrimus Buddeus, in qua de historia logicae strictim disseruit^d. Deberi hanc logicam portus regii sociis, de noua disciplinarum methodo tunc valde sollicitis, nemo hodie rerum literiarum tam ignarus est, ut nesciat, idque extra dubium positum esse putamus. Ast quem verum ex illa societate auctorem habeat, quis parens fuerit, qui obfetrices tantum manus accommodauerint, de eo inter rerum literiarum scriptores haud vna sententia est. Nonnulli enim Trignyo^e alii Petro Nicolio, quidam Bonio^f tribuerunt, LEIBNIZIVS^g, rerum eruditarum sui temporis apprime peritus Antonii Arnaldi opus esse retulit. Quae

Ee ee 2

senten-

u) loc. cit.

x) PLACCIVS Theatr. Anonym. p. 603.

y) l.c. p. 651.

z) Halae Sax. 1704. 1718. 8.

a) WALCH. l.c. p. 652. STOLL. Hist. liter.

P. II. c. 2. §. 25. p. 443.

b) Menagiana T. I. p. 141.

c) Praef. ad Nizolum p. 37.

sententia *auctorem vitae Arnaldi*^d a partibus suis stantem habet, qui diferte, horis, ait, a feuerioribus studiis vacuis virum acutissimum, praeter grammaticam rationalem et elementa Geometrica arti cogitandi insudauisse, hocque παρέγγειλα taedia grauiorum studiorum leuauisse. Cuius si assertis standum haud est, subscribendum esse videtur marchionis DARGENSII^e relationi, qui duos tresue ex hac societate viros doctos symbolas ad hunc librum conscribendum contulisse affirmat. Qua ratione et Arnaldus, cui sine dubio operis lineamenta atque stamina debentur, et Nicolius, et alii forte quoque de hoc opere logico condendo fuerint solliciti. In quo quamplurima utilissima, et ad veritatem inquirendam, formandumque intellectus iudicium, euitandos eius naevos, eiicienda praeiudicia etc. facientia contineri, ipsa nos elegantis libri lectio conuinxit. Maxime dogmata de ideis, de methodo, deque praeiudiciis satis luculenter explicata, nouisque luminibus aucta deprehenduntur. Quae cauissa est, cur has institutiones non modo P. BAYLE^f, acer ingeniorum censor lectori commendauerit, sed ascetas quoque suos diligenter legere iussiterit IOANNES MABILLONIUS^g. Dolendum autem, tractationem de praeiudiciis, quod obseruatum CHR. THOMASIO^h, nec plenam nec planam satis esse, maluisseque auctorem in enucleanda propositionum et syllogismorum natura tanta subtilitate versari, quam haec omnia, cum exigui usus sint, abiicere. Quem tamen et temporum istorum ratio excusat, quibus non licuit ea omnia tollere, quae velut pretiosi thesauri in scholis tradebanturⁱ, et multorum post eum exempla laudant, qui in logicis versati omnem subtilitatem de propositionibus et syllogismis aceruum cumularunt. Ille vel in eo solo laudandus est, quod naevos logicae Aristotelicae egregie detexerit, et verbis magis eam, quam mentis ratiocinantis imaginibus inhaerere, ostendit. In quo viam ab eo stramat magno acumine postea pressit, qui *artem quoque ratiocinandi* vulgavit et Aristotelicam nuditatem detexit G. GER. TITIVS, Io. CLERICVS autem memoratu digniora ex hoc libro in *Institutiones logicas*, quas edidit, transtulit, ut supra notatum. Poscit autem lectorem disciplinae mathematicae haud imperitum, ob exempla ex illa petita, id quod non nullis displicuit.

Nicolai Mal-
lebranchii
vita.

§. XIV. NICOLAI MALLEBRANCHII nomen in schola Cartesianorum, non modo propter singulare ingenii acumen, sed etiam propter nouas hypotheses, quibus logicam, metaphysicam, physicam et ethicam auxit et immutauit, celeberrimum est, et doctrinae laude valde commendatum. Eius vitam enarrauit more suo facundissimus FONTENELLIUS^k, repetierunt scri-

d) Pag. 147.

e) Philol. du bons sens, Reflex. III. §. 2. p. 211.

f) Repons. ad Qq. Proninc. T. II. p. 293.

g) De Stud. Monast. P. II. c. 9. S. 1. p. 416.

h) Cautel. c. 10. §. 9. p. 129.

i) Idque potissimum, quod in docenda iuuentute Iesuitas aemulabantur porrus regii socii.

k) T. II. Hist. du renouvellement de l'académie royale des sciences p. 208.

scriptores diariorum eruditorum *Actorum eruditorum*¹, *Ephemeridum Belgicarum*², *Memoriarum Triuultiensium*³, *Diarii Parisiensis*⁴, alii. Integrum dare ex epistolis Mallebranchianis collectam promisit LONGIUS⁵, quae tamen utrum lucem viderit, ignoramus. Faciemus paucis strictius acutissimi philosophi notitiam lectori, cum tanta sit eius fama, ut indictum in hac nostra tractatione praetermittere nefas habemus. Editus est in lucem Mallebranchius Parisiis VIII. id. Sextil. anno M D C X X V I I I , patre Nicolao, qui regi a secretioribus epistolis fuerat. Ultimum liberorum veletudine infirma et corpore valde imbecilli natum magna cura parentes educarunt. Cumque a natura dorso pectoreque incuruo esset efformatus, homines puer fugit, et scholam tantummodo adiit, nec alia forte, quam quaedam habitus corporis non satis pulchre efficti dispositio causa fuisse videtur, cur pingi se recusauerit⁶. Solitudinis autem ob dictas, vti videtur, cauñas amantior, viginti duos annos natus mense Ianuario anni M D C X L , congregationis oratorii sodalitio, positis artium et disciplinarum rudimentis, nomen dedit, totusque in studia incubuit. Et primo quidem Cointii confilio excitatus antiquitatibus ecclesiasticis et historiae sacrae rimanda se tradidit, veteresque scriptores ecclesiasticos nocturna diurnaque manu versare coepit. In quo studio et si diligentiam adhibebat omnem, memoriae tamen infidelitate valde retardatus est, quae cito iterum ea dimisit, quae impressa prius fuerant. Ad aliud itaque studiorum genus, cui minus virtute recordandi opus esset, diuertere cogitans, Richardum Simonum, cuius tunc in ea congregatione magna erat eruditionis opinio, in partem curarum pertraxit, et eius suauitu criticæ sacrae se deuouere statuit. Cui dum pertinaciter quidem, ast non satis feliciter inhaeret, toti se, relictis tantum non studiis omnibus pietati colendae, expectandoque in silentio animi diuinæ sapientiae luminis sacrificauit⁷. Ast fecit casus quidam inexpectatus, vt ad Cartesianam philosophiam deferretur, cuius postea post ipsum Cartesium praeceps scriptor auctore sectae non inferior factus est. Nempe cum tabernam librariam praeteriret, a bibliopola C A R T E S I I liber de Homine, tum recens editus ei oblatus est. In quo cum pauca obiter legisset, adeo perspicuitatis ab auctore seruatae lumine collustratus est, et scientiae haec tenus sibi ignotae principia diligenter sparsa tanta auditate inspexit, vt satiari non posset. Igitur emto libro illud non legit, sed legendu magis deuorauit, tanto ardore, vt cordis palpitatione interdum ex nimia contentione oborta correptus, legendi modum facere cogeretur. Ita incenso philosophiae infatibili desiderio dimisit, quae haec tenus respexerat, studiis omnibus, philosophiam vnam insigni diligentia amplexus non modo est,

E e e 3

sed

1) 1716. p. 232. seqq.

2) Maerdelyke Vitrreksels 1719. Mai. art. 5.
n) 1716 Oct. art. 3. o) 1716. Ianv. art. II.

p) Nou. lit. Lipf. 1719. p. 818.

q) Invito tamen effigies expressa est, Nou. lit.

Lipf. 1716. p. 306. praefixa est Bibliothecae, Germanico idiomate editae P. XLV.

r) MARVILLE Melanges T. I. p. 25. edit. rec.

sed etiam omnibus aliis praetulit, ratus, nec criticam artem nec historiam tenuisse protoplasten, ast sapienter meditatum sapientissimum fuisse, hancque sibi doctrinam cupiendam esse. Vnde hunc reliquarum disciplinarum contemnum vel neglectum potius improbantibus respondit, non se meliorrem eruditionem, quam quae Adamo adfuerit, cupere. Ab eo autem tempore ita se profundissimae meditationi immergit, vt ad eas sententias delaberetur, quas enthusiasmo esse proximas nonnulli iudicarunt^s. Totum autem decennium explorandae Cartesiana philosophiae, et meditationi tribuit, tam insigni acutissimi ingenii, magna iudicandi solertia aditum vigore in mysteria Cartesiana penetrando, vt Cartesio minime inferior esse iudicaretur. Ita vero doctrina philosophica collustratus adscribendum se accinxit, cumque in inquirendae veritatis studio cardinem omnis philosophiae verti, hanc autem intellectus culturam non satis et prout decebat, a Cartesio traditam esse cerneret, ad explicandam nouam intellectus emendandi, et ad inquirendam veritatem formandi artem curas atque meditationes suas conuertit. Explorato itaque vniuersitate inter animam et corpus, itemque inter animam atque Deum intercedentis mysterio^t, quae impedimenta inquirendae veritatis, quaeque errorum semina ex sensationum et passionum caterua orientur, quid natura anima sit, quid valeat, quibus viribus incidere possit, vt ad veritatem perueniat, describere statuit. Inde exortus famigeratissimi scriptoris foetus, qui de *Inquirenda veritate* inscribitur, et cuius postea summa capita tangemus. Cuius primus liber anno MDCLXXIII prodiit, secundus tertiusque anno MDCLXXIV, quem vero quotannis fere lambere, emendare, illustrare, et perficere, acutissimus auctor studuit: vnde plures editiones enatae sunt, semper pleniores et emendatores, perfectissima autem ea est, quae paucis ante auctoris obitum annis MDCCXII, quatuor voluminibus, prodiit. In hac vero logica, (huius enim scientiae perficiendae curam in ea traditione auctor suscepit) Cartesianis quidem principiis vtitur Mallebranchius, ast iis multa noua inaedificat, multa non Cartesiane tantum sed et Platonice^u disputat, multa a communi via discedentia affert. Et imprimis imaginandi facultatem, vires, corruptionem, et impedimenta intellectui inde enascentia luculentis depingit coloribus. Quae omnia cum eleganter dicendi genere viuo, acuto et florenti exponeret, et abstrusas metaphysicae cogitationes pulcherrimis dictionis luminibus illustraret, qua ratione scilicet aridas speculationes lectori commendari posse credebat^v, dici vix potest, quantum plausum liber subtilissimus nactus sit: adeo vt non modo aliquoties, vti dictum, recuderetur, et Latine quoque a cel. LENFANTIO legendus exhiberetur^w, sed et haud pauci essent, qui

^{s)} Vid. I.G. PRITII Diff. de Enthusiasmo Mallebranchii.

^{t)} Vid. Praef. inquir. verit. Habet autem Augustinum ducem.

^{u)} Intelligent hoc, qui eius hypothesin de origines idearum cum Platone comparauerint.

^{v)} MARVILLE I. c. T. III. p. 434.

^{w)} Etiam Belgice, sed non satis feliciter conueritus prodiit, Nou. lit. Lips. 1719. p. 549.

qui in opiniones Mallebranchii pedibus irent, vnde postea sectae Mallebranchianae nomen in Cartesii schola auditum est. Valde autem φλα-
σοφίας Mallebranchii commendabat D. Augustini auctoritas, quam
nouae hypothesi de origine luminis intellectus, quod in ideis fulget,
quodque ex immediata D E I perceptione deriuabat, praefixit ^a, cum
hac ratione tanto doctore praeeunte pulchrius magisque pie philosophari
crederetur, nihilque esset in dogmatibus Cartesianis, quod non hypothe-
si huic posset applicari. Et has potissimum causas esse putamus, cur li-
ber ille tam aude receptus a multis sit, licet adeo subtiliter scriptus, vt a
paucissimis intelligeretur, et opinionum nouitas et subtilitas fere incom-
prehensibilis obstaret auctori, quo minus more apud Parisienses rece-
pto, teste MARVILLIO ^b, censem reperiret. Mirum itaque non
est, cum vix prodiisset, fuisse nonnullos, qui quaedam atro carbone no-
tarent, inter quos imprimis fuit Foucherius ^c, cui respondit Robertus des
Gabets ^d, et post hunc Antonius Arnaldus, qui omnium acerrime cum
Mallebranchio, licet amico prius, congressus est. In quibus virorum
acutissimorum controuersiis adeo subtiliter de abstrusissimis argumentis
metaphysicae disputatum est, vt non defuerint viri eruditii primae notae,
qui se parua horum omnium, vel libri illius, qui lites istas genuit, vel to-
tius controuersiae potuisse comprehendere, Mallebranchium nubes petere
et μετεωρίζειν, totam autem pugnam inter nugas, magorum spectra et
lemures producentium referendam esse confessi sint ^e. Maxime vero lis
enata, cum de origine idearum differens Mallebranchius, videre nos re-
rum omnium ideas in Deo afferisset. Ex hac enim hypothesi quae inti-
mam animae cum Deo unionem supponit, orta illi occasio peculiare syste-
ma de natura et gratia condendi, quod eum cum Arnaldo acerrime com-
misit. Non est nostri instituti locique enarrare, quibus inter se libris,
quibusque rationibus de utroque argumento disceptauerint duumuiiri eru-
ditissimi, illud enim ad specialem logicae historiam pertinet, hoc ad hi-
storiam dogmaticam doctrinae reuelatae et annales ecclesiasticos spectat.
Et quod ad istam de origine idearum controuersiam attinet, pleraque fa-
tis prolixo alibi ^f enarrauimus, ad quem locum eos, ne prolixitate ni-
mii simus, ablegamus, qui subtilis, et si quid iudicamus, otiosae et ina-
nis controuersiae historiam scire cupiunt. Systematis de natura et gratia
fata, libros aliaque, id concernentia, quibus nec Ianzenii nec Molinae fe-
ctatoribus Mallebranchius placuit, enarrat celeberrimus P F A F F I V S ^g,
qui videndus. Conferri autem merentur, quae elegantissimus DANIEL ^h

in

^a) Accessit ei nomen quoque Meditabundorum.

^b) Vid. Trois lettres contre Mr. Arnaud p. 14-
Hift. de ideis p. 256.

^c) T. III. p. 186. qui ex Mallebranchii ore hoc
tradit.

^d) Edidit is Gallice criticum examen artis in-
quir. veritatis.

^e) Is Criticam criticae Foucherianae opposuit.

^f) Menagiana T. I. p. 258. T. II. p. 389.

^g) In Hift. phil. doctri. de ideis Sect. III. §. 2.
p. 256. seq. Conf. Vita Arnaldi p. 189. seqq.

^h) Primis. Tubing. T. I. p. 209. add. Buddeus
Magog. p. 671. 1266. Cat. bibl. Reimann. T. I.
p. 738. FABRIC. Syllab. script. de V. R. C. c. 16.
p. 405.

ⁱ) P. III. p. 202. Vers. Lat.

in *Cartesii itinere per mundum* de his controversiis differit: quamuis is enim, vt Societati Iesu adscriptus erat, minus faueat Arnaldo, multa tamen tangit, quae avendota huius controversiae et arcana circumstantias detegunt. Factum autem istis hypothesibus, vt non multum ab entusiasmo^j, vel etiam a Quackerorum^k illuminatione immediata abesse videatur, quo iure, quae inuria? nostrum non est dispicere. Ex hoc vero dogmate de vnione animi cum Deo, arctiore illa, quae animae cum corpore intercedit, quod genuinum fundamentum est omnium hypothesium Mallebranchii^l, de origine idearum de concursu gratiae, et similium, quae per inquirendae veritatis opus sparsit, multisque postea libellis defendit, auxit, comisit et poluit; enatum quoque systema caussarum occasionalium, quod deserto systemate assentiae a Cartesio stabilito, amplexus est^m, quo inter Cartesianos spurious a GVSSETIOⁿ, ANDALA^o aliasque relatus est. Cuius summam cum supra tetigerimus, dicta otiose nolumus repetere. Ita vero factum, vt cum multas sibi singulares opiniones de visione Dei, quae contingit menti, de natura substantiae intelligibili, de extensione intelligibili, infinita in Deo, et similibus conceperet, mox fanaticismi, mox Spinocismi^p accusaretur, et adeo suspectus haud paucis fieret, vt libri eius in Gallia vendi prohiberentur, et quod P. BAYLE^q refert, vix apud Batauos editorem reperirent. Ast non assertos fuisse aduerfarios Mallebranchii subtilitates acutissimi philosophi clamauerunt post Mallebranchium ipsum^r eius fautores, contendenteruntque, pie magis atque sobrie eum sensisse. Nec morose refragabimur, si quis dicat, virum nimia subtilitate modum excedentem, incommodis sensa animi vocibus expressisse, nec ea omnia stricto et rigoroso sensu sumenda esse, quae magnam ei inuidiam apud haud paucos conflareunt. Interim nemo tamen negaverit, qui Mallebranchianas hypotheses attente considerauerit, ipsas quoque opiniones Mallebranchii plane singulares esse, nec facile probandas. Non enim in logica tantum atque metaphysica, sed in naturali quoque et moralia philosophiae parte abeundum sibi ab aliis esse censuit, nec assentientes reperit adeo multos statuendo, Deum in creatione omnia praeformantem, omnium motuum, qui in creaturis obseruantur, vnicam eandemque im-

media-

i) PRITIVS I. c. BVDDEVIS I. c. p. 246.

k) VOLTAIRE Lettre II. sur les Anglois p. 11.

l) Id ex Praef. operis de I. V. Iculenter patescit.

m) Ludouicum de la Forge hoc Systema primum post praelusiones Suarezii produxit, supra obseruatum, in maiori autem luce posuit Mallebranchius, cum hypothesibus suis valde fauens deprehendisset.

n) In caussarum primae et secundarum reali operatione, Louv. 1716. 4.

o) In Cartesio Spinozini euersore, add. PETR. DE VILLEMANDY de Efficacia caussarum secundarum Lugg. Bat. 1686. Conf. cel. HOLLMANVS Phyl. P. I. c. 4. §. 209. not. o. p. 244. Pneu-

matol. c. II. §. 80. not. a. p. 159. seqq. vbi etiam alios Systematis caussarum occasionalium fautores nominat.

p) Conf. Recueil de pieces de la philos. de Newton, Clarke, Leibniz. Tom. II. p. 217. 432. Cat. Bibl. Reinmann. p. 999. POIRETVS Oeon. Diu. L. I. c. 23. §. 1. p. 328. ARNAUD Diff. contre un eclaircissement du traité de la N. et Gr. SOVERAIN Platonisme devoile P. I. c. 8. pag. 74. seq.

q) BAYLE Lettres T. II. p. 221. 227. ed. Mar- chand.

r) Reponse a une Diff. de Mr. Arnaud contre l'eclaircissement. Facile ab Atheistis culpa li- berat Philosophum L. II. c. 2. Inq. Ver.

mediatam causam esse: quaecunque sint in mundo, esse aut substantiam aut modum existendi, extensionemque ad notionem substantiae requiri, materiam in infinitum diuibilem, quavis parte sua multas alias substantias comprehendere; quemuis materiae vorticem ex aliis minoribus vorticibus constare, et quae aliae *νυγλας δοξας* viri celeberrimi fuerunt, quae eum cum multis viris doctis commiserunt. Praeter Arnaldum et Foucherium enim ingenii calamique aciem in eum acuerunt Regius, Lamius, Fene-
lonius, Leibnizius aliquie, qui hypothesin logicam de origine idearum examinarunt, alibi laudati. Maxime vero qui ex eius disciplina prodiit Societatis Iesu alumnus P. D V F E R T R E systema Mallebranchii euertere singulari tractatione conatus est, quem vero non ex sua, sed superiorum voluntate scripsisse, et nec intellexisse satis, nec candide retulisse mentem et opiniones Mallebranchii, multa quoque peruersisse alii conquesti sunt^w, aliquot autem epistolis pro Mallebranchio respondit Mironius. Eleganter vero in hoc argumento versatus est magnus Leibnizius, qui in epistola quadam ad Remondum^x, refutationem Terrianam considerando, quid culpari in hypothesibus Mallebranchii, quid excusari, quid tolerabiliori sensu explicari ferri queat, luculenter ostendit. Quae epistola ab iis legenda est, qui iudicium sobrium et accuratum, ut sunt Leibniziana omnia, de Mallebranchii opinionibus cupiunt. Quae cum in omnium manibus sit, ea, quae vir summus moderate et eruditte attulit, heic in compendium mittere breuitatis studiosi omittimus, et lectori expendenda relinquimus, intelligi autem nequeunt, nisi a Leibnizianarum hypothesium perito, eo quod animaduerfiones suas vir illustris illis more suo attemperauit, vt id in *Examine principiorum Mallebranchianorum*^y, similiter ab eo factum est. Patebit autem ex his obseruationibus, multa mitiores sensus pati, quam verba fundunt Mallebranchii. Quod an de iis quoque valeat, quae eius notio de extensione, dogma de transubstantiatione euertenti, a Jesuitis obiecta sunt, et an defendi possit, quod non nemo fecit^z, illis excutiendum relinquimus, quorum interest, dogma hoc cum philosophia conciliare, et obiecta *ἀσύντατα* soluere. Neque tamen inter tot obiectiones defuere Mallebranchio sectatores et affeciae, qui in aedibus virginis de Vailly, quae consanguinitate Mallebranchium attingebat, conuenire solebant, vt duotoris sui hypotheses atque dogmata inter se illustrarent^z. Fuerunt quoque nonnulli eorum, qui pro Mallebranchianis sententiis pugnarunt, inter quos eminuere Mironius^z, Montagnolius, Cattelanus.

s) Hist. de Ideis 1. c.

t) Refutation du nouveau Systeme de Metaphysique, composé par P. Mallebranche, quae in plerisque Ephemeridibus anni 1715. et 1718. re-
centur.u) BERNARD. Nouv. de la rep. des lettres
1717. v) Recueil T. II. p. 326. seqq.

w) I. c. p. 211, seqq.

x) Vid. Europe savante 1718. Juin. art. 5.

y) ARCHIMBAUD Recueil des pieces fugitives T. III. art. 6.

z) Vid. Europe savante 1718. Juil. art. 7. 1719.
Dec. art. 7. 1720. Avr. art. 10. Juin. art. 4. Juil.
art. 4. Août. art. 7.

telanus. Inuenti etiam sunt, qui celeberrimum Cameracensem archiepiscopum Fenelonum, cuius tamen de amore puro hypothesin Mallebranchius refutauerat, et contentionis ferram cum eo reciprocauerat, in suspicionem adducerent, ac si clam ad eius partes transiisset, qui tamen perperam id de se dici et iniuriam sibi fieri publice professus est^a. Scripsit haud pauca vir acutissimus, quorum indicem exhibit F O N T E N E L L I V S^b, in quibus profunditatem meditationum acumen ingenii supra modum extensem, imaginationis vim atque lumen, et ardorem quendam valde cum elegantia emicantem prodidit, ast quae obscura et difficilia intellectu faciunt hypotheses singulares, abstractae, et subtiles et dicendi quaedam atque exprimendi cogitationes consuetudo metaphysica, nouis notionibus lectoris sensus refugiens. Quam imaginationi luxurianti et ferocienti interdum fuisse iunctam a Mallebranchio, (qui tamen hunc intellectus morbum mira felicitate confodit,) vti valde mirum et insolens est, ita vtrum excusari praetextu condimenti iucundioris possit, vt ipse ea de re monitus facere solebat^c, aliis exutiendum relinquimus. Ceterum laudatur vir praestantissimus ob pietatem, morum honestatem, animi candorem, ingenii elegantiam et doctrinae soliditatem^d, qua meruit inter academie regiae scientiarum socios referri. Nam et in philosophia eminebat, et rerum theologicarum cognitionem admodum profundam sibi comparauerat, et mathefeos mysteriis erat accurate initiatus, et scribendi dicendique amoenitatem aridissimis metaphysics argumentis apte iungere nouerat. Vnde inter ornamenta seculi nostri etiam ab iis relatus est, quibus haud paucae opiniones eius displicerunt. Obiit LXXVII annos natus anno M D C C X V, III. id. Octobr. non sine iactura orbis philosophici.

*Summa libri
de inquirendo
veritate.*

§. XV. Auxisse philosophiam rationalem obseruationibus suis Mallebranchium, omnino fatendum est. Licet enim ratiocinandi praecepta omnia describere nunquam in animum induixerit, fundamenta tamen rationis, intellectus naturam morbosque, veritatis inquirendae studium fulflaminantia, media ea euitandi viamque, id est, methodum in perquirenda veritate obseruandam selectis animaduersoribus explicare conatus est. Hinc exposita ex sententia Cartesii (hanc enim fundamenti loco ponit) intellectus et voluntatis huiusque libertatis ratione, natura atque indole, iudicandi et ratiocinandi facultatem voluntati, magistrum fecutus tribuit, et quo pacto libertas ad eam rite adhibendam in partes vocanda sit, ne sequatur vel error, vel peccatum explicat, et euidentiam quam maxime commendat. Erroris autem fontes praecipios sibi enarrando sumens, in abusu libertatis errorum, qui sensibus imputari solent, fontes quaerit,

a) Conf. Nou. lit. Lips. 1715. p. 385.

b) Iunctum edita esse Parisiis indicatur in Novis lit. Lips. 1723. p. 627. Conf. BAYLE Tom. I. Lettr. p. 186. c) MARVILLE I. c. p. 435.
d) Elegant Oda vitam et doctrinam Malle-

branch. commendauit illustris A. F. DESLANDES, quae integra inferra est Nouis liter. Lips. 1715. p. 481. seq. praeftitisse Cartesio, ingenio metaphysico, et scribendi elegancia iudicat LEIBNIZ, Ot. Hannou. p. 165.

et quo pacto illi occasione sensuum fere omnium enascantur, magna subtilitate et non sine ingenio prosequitur, et imprimis errores circa extensio-
nem, motum, aliaque phaenomena materiae Cartesiana principia secutus
detegit, inque his explicandis optices atque mechanics principiis vtitur.
Errores autem circa qualitates sensibiles denudaturus, quid anima, quid
corpus agat in sensationibus producendis, quid obiecta in corpus eiusque
fibras agant, quae sensationum indoles et experientia sit, et quo pacto
innumera falsa iudicia cum illis sequantur, quae genuini errorum fontes
appellandi fint, curiosa explicatione enumerat. Idque exemplis princi-
piorum inde deriuatorum, qualia sunt differentiae specificae, formaeque
substantiales, aliaque spectra scholaistica, illustrat, immo ex morali do-
ctrina quoque lucem afferit, exque errore animae circa bonum: physicos
etiam errores de natura et qualitatibus corporis hic reuocat. Tum am-
plissimum explicandae facultatis imaginandi campum ingressus, docta et
acuta tractatione, de eius natura et indole, de spiritibus animalibus eo-
rumque motu, mutatione eiusque caussis ex aëris, neruorumque disposi-
tione agit, quidque memoria sit, quid habitus, quae cerebri cum reliquis
corporis partibus connexio et influxus in intellectum et voluntatem enar-
rat, et qua ratione imaginatio ex matris temperamento, ex educatione,
nutritione, conuersatione alteretur varieque afficiatur, depingit, imagi-
nationis quoque conditionem in feminis, viris, senibus tradit, quaeque
in imaginando consuetudinis vis fit, quae auctoritatis inde enascens,
quae lectionis ineptae et praeposterae, quae opinionis noui systematis effi-
cacia in producendis erroribus eleganter edifferit, et quosdam timidita-
te, alios cognitione superficiaria, nonnullos auctoritatis veneratione, ali-
quos experientiae fiducia in errores prolabi probat. Eodem autem libro,
qua ratione imaginatio fortior aliquo contagio alios inficiat, et in errores
rapiat, non sine ingenio delineat, et iucundis atque eruditis exemplis
Tertulliani, Senecae, Montani, quin et magorum illustrat. Tum libro
tertio ad contemplandum intellectum purum progressus, cogitationem
solam esse menti essentiale contendit, eam autem limitatam esse, nec
infiniti capacem obseruat, indeque multos errores et haereses oriri notat,
et dissipatos inde philosophorum animos considerare iubet, quemadmo-
dum e contrario geometras iustis methodi limitibus constrictos non tam
facile falli putat. Qua occasione logicam Aristotelis reprehendit, eo
quod vires intellectus obtundat atque minuat. Multos autem errores
ab inconstantia voluntatis in inquirenda veritate, inclinante magis, ad
sensationes quam ad ideas puras repetit, et imprimis morum inde corru-
ptionem sequi statuit. Vbi ansam capit species ab obiectis materialibus
emissas iugulandi, animaeque facultatem producendi ideas denegandi,
quin et productionem idearum a Deo immediate factam, ideasque nobis-
cum creatas explodendi, siveque sibi viam parandi ad palmariam, quam
delegerat sibi, hypothesin afferendam: omnes nos res videre in Deo.

Ff ff 2

Quod

Quod qua ratione fiat, ideam de Deo, de corpore, de anima, de spiritibus puris concipiendo explicat, et ex idea vaga entis in genere considerati, quae intime homini praesens sit, plerosque errores philosophicos oriri statuit, idque exemplo essentiae materiae illustrat, quam Cartesii vestigia premendo in extensione sitam esse contendit. Ultimam vero errorum causam in eo ponit, quod cuius ideam nullam intellectus habet, id non potest existere, adeoque ex praesentibus ideis de rebus tantum iudicet, id quod exemplis ex natura philosophiae petitis manifestius facit et ex morali disciplina in eundem finem nonnulla adducit. Quarto libro de inclinationibus sive commotionibus mentis acturus, earum originem et necessitatem tum naturam mouendi se versus bonum in genere detegit, et inde haud paucos errores, ob inquietam voluntatem oriri docet. Speciatim autem sciendi cupiditatem ad veritatem inquirendam esse necessariam, aet regulis et limitibus in ordinem cogendam monet. Tum desiderium amoris proprii in partes vocat, et qua ratione ex cupiditate vel honoris et existimationis, vel voluptatis, veritatis, impedimenta enascantur delineat, cupiditatem quoque sciendi et inter eruditorum choros sine merito comparendi huc trahit, et de eruditis apparenter talibus, et pseudo-doctis multa eleganter obseruat, tum speciali tractatione inclinationes ad scientias practicas et speculativas intuetur, ostensurus, quo pacto ex iis veritati obex poni possit, et quos effectus futuri mali vel boni cogitatio in animo habeat. Tertiam animi commotionem in amicitia ponit, quam ad errorem haud raro seducere notat, et hoo pacto intellectus morbos profunda tractatione detegere satagit. Libro porro quinto, quid τὰ πάθη affectusque animi in inquirenda veritate valeant, quid sint, quo effectu gaudeant, quibus mutationibus corpus animumque afficiant, et qua facilitate in errores nos coniiciant viuis coloribus depingit, mentis autem perfectionem in visione cum Deo mediante veritatis cognitione et virtutis amore statuit, imperfectionem a dependentia a corpore eiusque sensibus et passionibus deriuat. Tum ad specialem passionum explicacionem progressus admirationis naturam, effectum et damnam, sed utilitatem quoque modumque rectum considerat, idem de amore et odio eorumque speciebus primariis agit, et quo pacto falsae sint affectuum excusationes et apologiae enarrat: eos autem, qui malum auersantur esse periculo viciniores et iniquiores, qui cognitione antecedente carent, esse fortiores animaduertit. Cumque hac prolixa tractatione ab erronea via mentem liberasiet, tum ad rectam inquirendo veritatem semitam eam ducere libro sexto nititur, expositurus media, quibus evidentia in inquirenda veritate conseruari possit, et quibus bonae methodi regulae absoluuntur. Refert huc, et prolixe explicat attentionem, ab ipsis passionibus excitatam et suffultam, imaginationis usum, algebrae et arithmeticae necessitatem ad augendam intellectus capacitatem, tum regulas bonae methodi, quas non modo claras et perspicuas reddit, sed exemplis quoque philosophorum,

qui

qui eas vel neglexerunt vel obseruauerunt illustriores facere laborat. Quo loco ei occasio enata est, accusationem philosophiae Cartesiana maximo pere extollendi, confusionem vero Aristotelicae fugillandi, tum ordinem cognitionis acquirendae inculcandi, et usum eius in quaestioneis particularibus ostendendi. Quae materiam ei praebuerunt complura problema physica more suo secundum hypotheseis vel Cartesianas communes, vel proprias explicandi.

§. XVI. Sufficit breuis operis acuti et ingeniosi *diat̄n̄w̄t̄s*, vt intelligatur, praclare de rationali philosophia meruisse Mallebranchium, et obseruationibus eam pulcherrimis auxisse, multaque esse, quae maximas laudes mereantur. Idque non ad ipsum, quod tractandum sibi sumferat, argumentum duimtaxat, sed ad ea quoque pertinet, quae ex omni philosophicarum scientiarum orbe illustrationis caussa addidit. Ast esse quoque naevos in eo haud paucos, partim scholae Cartesiana communes, partim proprios, nemo a partis studio alienus facile negauerit. Non colligemus hoc loco vel censuras virorum doctorum, vel obiectiones aduersiorum, vel encomia sectatorum Mallebranchii, haec enim alia otia, alium locum postulant. In compendio tantum, lectoris in gratiam ea refere mus, quae Ven. REIMMANNVS^e, qui more suo attento liberoque animo librum egregium examinauit, et ordinis caussa in tabulas rededit, laudanda et reprehendenda esse censuit, eo quod cuncta strictim sit complexus, vt habeat lector monitorem, ad quem in adhibendo interlegendum proprio iudicio subinde respiciat. „Laudat is in auctore ingenii lumen et „acumen, meditationes profundas, singulares et minime quotidianas, per „ritiam in physicis, ethicis, mathematicis, παρθησίεν in taxando cultu super „stitionis creaturarum, et commendando cultu interno, inque erroribus „philosophicis detegendis; tractationem de imaginatione per pulchram, „stili rotunditatem, viuacitatem, elegantiam et ἐνέγκειαν, abesse iussas alle „gationes fatigantes, scopumque laudabilem, Deum ubique agnoscendum, „honorandum, amandum exhibendi, homines imbecillitatis et ignoran „iae conuincendi. Vituperat autem pruritum nouandi philosophiam et „theologiam, et principia eiusmodi statuendi, quae lectorum non possunt „non deducere ad Spinocismum, nimiam erga foetum suum τοπεῖν et li „bidinem lambendi, formandi, reformandi, vindicandi, fastidium ele „gantiorum scientiarum, studium reprehendendi viros in sua arte celeber „rimos, Heuelium, Saulium, Tertullianum, Senecam, Bochartum, „Montanum imaginationis vim contagiosam in ipsius praecepta peccan „tem, meditationem nimis metaphysicam, et oestrum comparandi sibi „famam et condendi nouam in philosophia sectam meditabundorum. „Maxime vero improbanda esse dogmata falsa, monstrosa, perniciofa et ad „atheismum indirecte ducentia monet, qualia sunt: Deum esse omnia,

*Iudiciorum de
Mallebranchii hypothe
sibus.*

Ff ff 3

„crea

e) Cat. Bibl. suae p. 999. Conf. Hist. atheismi P. II. c. 5, §. 23. p. 415.

„creaturas nihil: omnia extensa esse substantiam DEI quatenus creaturas
 „repraesentat; mundum esse inuisibilem, Deum autem a nobis videri,
 „ideas esse substantiam Dei figurarum forma inductam, Deum esse, qui
 „in anima hominis omnes motus, actus, ideas, desideria producat, qui
 „vera omnium causa sit, quae ea producat, cum reliqua occasiones sint
 „tantummodo voluntatis suae execundae. Modificationes animae nullate-
 „nus repraesentatiua esse posse, voluptates sensuum mentem actu felicem
 „reddere, natura nullam dari certitudinem firmam atque inuincibilem ex-
 „istentiae corporum, et distinctionis inter phantasmata et extensionem
 „Dei veram repraesentatam: Naturam agentem, qua talem, esse merum
 „nihil; ideas sensibiles esse Deum figuris repraesentatum, dari extensio-
 „nem intelligibilem. Nec placet viro doctissimo, quod orationis floscu-
 „lis dogmata quasi sepelierit ad fascinandum lectorem; quod rem saepius
 „repetuerit eandem, nonnulla alieno, nec suo loco, multa ambigua,
 „obscura, manca et contradictoria attulerit; quod plura destruxerit quam
 „aedificauerit, non tam de inquirenda veritate, quam de vitandis errori-
 „bus tractans. Quod non laudauerit, per quos profecerit, maxime Ba-
 „conum, quem sexcenties exscriperit; quod phaenomena omnia naturae
 „a voluntate diuina deriuauerit, sicutque perpetua miracula supponat: quod
 „que famam suam ruinis aliorum inaedificare annis sit, et ideo ab omni-
 „bus cogitationibus vulgaribus recesserit, vt ingenii rari et extraordinarii
 „quale ipse depingit ^f, laudem consequeretur.“ Hactenus Reimmannus,
 cuius censurae neque subscribimus, neque eam reiicimus, sed compara-
 tioni lectoris ex integro permittimus, attamen aequitatem et amorem in
 ferendo iudicio commendamus, quibus haud pauca in Mallebranchio posse
 excusari, et meliori sensu explicari, nonnulla ferri, reliqua modeste reii-
 ci, sumus certissimi ^g.

*Tschirnhaus-
senii merita
de rationali
philosophia.*

§. XVII. Quod in Gallia tentauit Mallebranchius, paulo post in Ger-
 mania suscepit EHRENFRIED GVALTHERVS DE TSCHIRN-
 HAVSEN, vir non minus acutissimo ingenio magnaue rerum mathe-
 maticarum peritia quam sanguinis nobilitate illustris, cuius vitae historia
 in annalibus disciplinarum mathematicarum enarranda est ^h, satis autem
 de eius circumstantiis atque meritis, dabit disertissimus FONTENEL-
 LIVS ⁱ. Is cum profundiori meditatione instituta comperisset, praeter
 notitiam philosophiae vocabulariam pariter atque historicam, realem quo-
 que requiri, quae in ipsis naturae rerum recessus penetret, veritatiue in-
 ueniendae apta sit, quaeque, vt in matheesi algebraem facere nouimus, quid
 occultum sit in philosophia, et tamen sub intellectum cadens, certa et
 constanti methodo in lucem potis sit deducere; ad eiusmodi artem inue-
 niendi,

^f) Lib. VI. c. 8.

^g) Comparanda cum his, quae LEIBNIZIVS
 et MIRONIVS II. cc. attulerint, qui mitiores sensus
 Mallebranchianis paradoxis tribuunt.

^h) Prodiit eius Vita Germanice, Gorlicii 1709.
 12. Conf. Bibl. nou. T. I. p. 328. obiit m. Oct.
 1708. 58 annos natus.

ⁱ) Hist. du Renouvellement de l'acad. des sci-
 ences T. II.

niendi, velut praeclarissimum intellectus humani munus, declarandam cogitationes suas conuertit. Quod consilium certe laudatissimum, ita se exequi posse putauit, ut philosophiam quandam primam, quam alii metaphysicam vocant, ipse potiori iure logicam, vel medicinam mentis vocavit, delinearet^k, quae ea exhiberet omnia, quae homini, cui seria sapientiam sibi acquirendi mens est, omnium prima cognoscenda veniunt, doceretque, qua ratione veritatem per se ipsum certo acquirere, passiones suas sapienter moderari, sanitatem vtut diaetam bonam non adeo exacte sequi possit, conseruare liberos prudenter educare, et similia possit. Quem finem obtineri posse sperabat haud difficulter, si primo exploretur, quaenam inter infinita hoc in mundo occurrentia negotia omnium optima sit occupatio, quae praeceteris eligenda sit? quam esse statuit studium acquirendae veritatis per se ipsum: deinde si quis convincatur, nihil magis ad id esse necessarium, quam ipsam methodum veritatem infallibiliter detegendi: sique tertio in hac incognitas veritates detegendi methodo, primum exponatur, quid verum quid falsum sit, et quomodo vnum ab altero discerni queat, et quo modo quaque via de veritate ad veritatem cognitionis nostra semper et absque fine extendi possit: tandem quibus mediis quaque modo impedimenta remoueri queant, quae methodum acquirendi veritatem planam reddere et facilem prohibeant. Quae si rite fuerint cognita, dari tunc posse regulas statuebat, quibus infinitis obiectis illa methodus applicari, et ad ea extendi possit. In hunc itaque modum medicinam mentis sive logicam quandam vniuersalem formandam tradendamque esse apud se reputans, diligent meditatione perficere opus, quod animo formauerat, constituit. Ne vero vlla in re faliceretur, attente circumspeteque praecaens talia principia assumenda esse censuit, quae omnium, etiam Scepticorum iudicio essent certa et indubia. Qualia sibi esse ait: se variarum rerum conscientia esse, se bene a quibusdam, a quibusdam vero male affici; quaedam a se posse comprehendendi, quaedam nullo modo posse concipi sive respectu esse incogitabilia: tandem, se varia sensuum externorum, itemque imaginum internarum et passionum ope aduertere. His enim quatuor principiis, ceu totidem columnis totum humanae cognitionis aedificium inniti credebat, et hoc pacto viam se sternere posse planam atque rectam ad inuenienda veritatis et felicitatis media sibi promittebat. Ita enata illustri auctori *Medicina mentis sive artis inveniendi praecepta generalia*, quae primo quidem, *Amstelodami*^l deinde auctiora et emendatoria *Lipsiae*^m prodierunt. In quo libro magna subtilitate auctor ingenti ingenii vi praeditus versatus est, cumque rerum Geometricarum et arithmeticarum esset peritissimus, eius problemata, ad illustranda praecepta sua magno numero adhibuit, in id connitensⁿ, ut viam

k) Haec omnia fusa in Praef. Medicinae mentis prosequitur.
l) 1687.
m) 1695, cui addita Medicina corporis, quam

obseruationibus illustravit EL. CAMERARIUS in Medic. recent. conciliatrice.
n) Pag. 290. seqq.

viam quandam facilem aperiret, qua quisque per se ipsum summam perfectionem, cuius homines lumine naturali capaces esse videntur, assequi et habitum sibi comparare possit, veritatem in omnibus rebus proprio Marte detegendi, ac proinde quid sibi sit utile, aut quid noxiū sit discernendi. Ad quem finem egregium obtinendum, necessarium esse vidit, ut clare ostenderet, non modo, quid sit faciendum, vel omittendum, sed etiam quo modo. Ita vero intermedia sibi via opus esse iudicauit, inter viam, quae a priori per solas rationes omnia deriuat, et quae a posteriori sola experientia utitur; ita ut a posteriori incipiatur, tum vero in progressu omnia tantum a priori deriuentur, et ubique per evidentem experientiam cuncta confirmantur, hocque eo usque continuetur, quoisque denuo ad primam experientiam, quae assumta fuit, reditus fiat. Experientiam ideo facilem, nullis expensis obnoxiam, errori nulli subiectam, id est, illam quae in nobis fit et existit, initio quaerendam statuit, quae nos docet, et nostri, et aliarum rerum nos esse conscos, id est, cogitare, in quo asserendo ita a Cartesio dissentit, ut non hoc sit principium tue res notissima a priori, sed experientia prima et evidentissima, qua conuincamur, cum talia corpori nemo attribuat ad solam hoc mentem pertinere sui consciā. Ex quo experientiam secundam deriuat, quam fundamentum totius nostrae felicitatis esse contendit, quaedam nos bene, quaedam male afficere, quam ab ipsa Scepticorum *αταραξίᾳ* ultimoque scepticismi fine roborari recte obseruat. Eam autem mentis operationem, quae bene afficientia appetit, male afficientia auersatur, voluntatem esse ostendit. Tertiam experientiam ex eo sumit, quod animaduertat, nihil constantius et melius nos afficere, quam acquisitionem veritatis, indeque totius humanae certitudinis fundamentum, quod sine conscientiae pudore nemo negare possit, oriri, quod quaedam concipere possimus, quaedam non, inde enim veritatis certam normam, et intellectus ideas, et similiū naturam indolemque facile posse cognosci. Cum autem alia magis, alia minus fortiter assensum extorqueant, quarta experientia se discere ait, permulta sibi ab externis aduenire, per sensus, per internas imagines, et per passiones, licet hactenus modum et rationem ignoret. Quam facultatem imaginationem, et id cuius ope talia animaduertuntur, corpus nostrum vocat. His naturalibus experientiis difficultatibus ipsis se extricasse gloriatur, in quas se coniecere viri docti, qui initio philosophandi facto haec non ab experientia, sed ex definitione cognoscenda esse statuerint. Quo pacto specialiora scientiarum reliquarum praecepta deinde deriuari posse monet, eo quod ita ab una veritate ad aliam progredi ultra liceat. Et hinc enata auctori illustrimethodus detegendi incognitas veritates, qua percipiendi, concipiendi, imaginandi rationes, differentias et caussas describit, et quae concipi possint, id est, simili ratione cogitari ab omnibus, veritatem prodere, quae non possint, impossibilia esse, et absurdā statuit; tumque rationem definitio-

nitiones condendi, axiomata inueniendi, theoremata noua obtinendi prolixo depingit, et ad generationem alicuius rei potissimum attendendum esse monet, et quibus regulis id perficiatur, ut primorum conceptuum seriem acquiramus, exponit, et quo pacto ex iis, quae ex ipsa generatione noua alia atque alia resultant, axiomate deducantur, explicat, similiterque circa theorematum generationem et naturam versatur, et quae veritates nouae ex deductis oriri queant, ostendit, eaque ad problemata soluenda applicat, et hac simul ratione Cartesianos methodi canones supplet et illustrat. Ut autem, quae ab erroribus oriuntur impedimenta remoueantur, ad fontem eorum in percipiendi sive imaginandi facultate sola quaerendum respicere iubet, et huic origini praejudicia nos debere affirmat, ideoque imaginationem a veritate inuestiganda remouendam et vocabula definienda esse vult, et characterum in eo usum commendat, ex qua obseruatione algebraici calculi praeflantiam concludit: et experientias nouas quaerere et adhibere suadet. Porro cum impedimentum veritatis in eo versetur, quod quae cognita sunt non magni faciamus, ac proinde sit difficile diu haec attente meditari, ea quae ignoramus, admiremur, huic quoque malo medicinam affert, et quia quae non statim utilia apparent, parum digna inquisitione putamus, hisce quoque remedia parat, siue ex nostra indispositione, quam vocat, impedimentum nascatur, illam remouere docet, atque rectum commodumque tempus ac preparationem eligere: attentionis quoque deficientis morbum sanat, et quibus modis possit, etiam in longa meditationum serie conseruari explicat, et hac occasione educationis bona regulas proponit elegantissimas et utilissimas, sed et illud impedimentum remouere docet, quod ex defectu commoditatis ad exequandam veritatem oritur, et quae inclinationis ad studia in ea revis fit, ad excogitanda media, quod auxilium in bona methodo, quae via ad subsidia externa ostendit. Tandem in tertia quoque methodi huius parte, modum applicandi delectam veritatem, ut vitam suauiter consumamus, tradit, et hec ante omnia scientias commendat, maxime scientiam naturalem, eo quod ex hac rite explicata omnes alias deriuari credit. Et haec quidem celebris libri summa est, ex qua vasta auctoris doctrina, et meditationes profunda satis cognoscuntur. Cum autem totus scientiis mathematicis se tradidisset, inque iis magnum perfectionis gradum attigisset, totam tractationem exemplis ex mathesi sublimiori petitis illustravit, et si verum fatendum, logicam nobis mathematicam exhibuit, quae in disciplinis theoreticis methodum pariter et exempla elegantissima exhibit, in morali arguento haud raro friget. Valde acrem censuram in hunc librum exercuit CHR. THOMASIVS^r, quae magnarum,

inter

^{a)} Conciendi facultatem intellectui puro, percipiendi impuro sive imaginationi tribuit.
^{b)} In Dialogis menstruis ann. 1688. m. Mart.

inter vtrumque virum celeberrimum irarum caussa fuit: neque id magnopere mirandum, cum haud pauca Thomasius contemneret, quae inter summas veritates, easque simul vtilissimas referri posse Tschirnhausenius contenderat. Attamen multum se ex hoc libro profecisse, in *Praefatione Praxeos logicae* postea fassus est. Nec inficiandum pulcherrima multa illustrem virum cumulasse, et rationali philosophiae lumen haud contemnendum accendisse. Qui si ex habitu disciplinarum mathematicarum ad philosophicas non conclusisset, si inter vtrasque recte distinxisset^q, si ad ea respexisset quoque, quae in vita humana quotidie occurrunt, et methodo longiori atque mathematica explorari nequeunt, si intellectus puri et imaginationis limites paulo distinctius descripsisset, si ipsam ratiocinandi artem, legibus methodi adiecisset, non haberemus, quod de perfectione libri praestantissimi conquereremur, nec forte obscuritas multis ineluctabilis visa, certe geometriae ignaris ineuitabilis multos ab eius lectione deterruisset. Postulat enim lectorem mathematicum et meditationi geometricae assuetum, ex qua sua lumina hausit^r.

*Recentiores
qui de emen-
datione logi-
cae merue-
runt alii.*

§. XVIII. Post hunc multi inter Germanos, Belgas, Gallos prodierunt, qui logicam artem nouis commentariis illustrando, et tum inepias Peripateticorum perstringendo, tum noua adducendo, de ea pulchre meruerunt. Quos vero hoc loco recensere omnes, esset historiam literariam logicae scribere, praefertim cum eorum, qui eminuerunt suis scriptiōibus, mentionem iam in antecedentibus fecerimus. Addi vero, qui desiderantur (inter quos suo merito palman aliis praeripuit praestantissimus CROVS AZIVS^s), ex catalogis scriptorum logicae recentioris possunt, quos contexuerunt Morhofius, Struuus, Walchius, Stollius, libris notissimis. Tacemus eos, qui hodie magna nominis fama viuunt, et rationalem philosophiam quoque illustrant, quorum princeps facile hodie est illustris Christianus Wolfius, ad hos enim diuertere meta nobis posita obstat. Non tamen praetermittendum hoc loco est, magnum Britanniae decus, acutissimus Ioannes Lockius, qui intellectus humani historiae ac culturae amplissimam lucem accedit. Cuius vitam cum eleganter descriperit IOANNES CLERICVS^t, potiora et memorabiliora ex ea strictim enarrabimus, et, quid ei debeat humani intellectus emendatio, circa quam philosophia rationalis versatur, paucis postea completemur.

*Vita I. L.
ockii.*

§. XIX. Tulit acutissimum et politum IOANNIS LOCKII ingenium, ferox magnorum doctrina virorum Britannia, edidit Wringtonia

q) Apposite hoc obseruatum RUDIGERO IN
Sensu veri et falsi L. II. c. 4. §. 7.

r) Conf. Act. Erud. 1695. p. 230. MORHOF.
Polyhist. L. II. c. 7. §. 15.

s) Debemus ei Systema logicum Gallice exaratum Amst. 1720. 2. Vol. 8. Conf. Biblioth. choisie T. XXIV.

t) I. c. T. VI. p. 342. praefixa quoque operibus
Lockii diuersis Roterod. 1710. 12. editis. Germanice
verit et libro de Educatione liberorum praefixit,
S. G. STARCKIUS, Actis philos. Vol. I. pag.
972. q. quoque inseruit praestantissimus H. v.
MANNVS.

tonia anno M D C X X X I I , IV. Cal. Sept. satum parente Ioanne Lockio tribuno militum : qui omnem in hunc filium suum rite atque eleganter educandum curam atque diligentiam conuertit. Emicabat autem in pueri iudicium aetate ista tenera maturius, et insolitus sciendi descendique ardor; Londinensi ideo scholae traditus est, ut disciplinarum semina in hoc agro foecundo spargerentur. Quae cum laetam segetem ostenderent, ad vrgendam messem plenissimam anno M D C L I in Oxoniensem academiam missus et collegio ecclesiae Christi adscriptus est. Quo loco positus cum incomparabili ingenii bonitati et excellentiae diligentiam naturae dotibus non minorem iungeret, mature omnes, qui illud cum ipso literarum stadium ingressi erant anteuertit. Ast infelicitati eius temporis adscribendum est, quod cum tam praeclaram indolem ad scientiarum culturam attulisset, in tricis scholis tum vfitatis fuerit detentus. Quarum usum se habiturum nullum, neque desiderio sciendi, quod immensum alebat, facere posse satis, quae tum in ea schola tradebantur, intelligens, magno vitae academicae tuedio captus est. Lumina intellectus enim quaerebat, quae cum se consequi posse desperaret, eo quod nihil esse in proprio fundo crederet, quo disciplina literarum iuuari posset, nec chaos Peripatetico-Scholaisticae philosophiae aliquid ad formandum ingenium afferret, aliud animo alimentum quaesivit, et consuetudine hominum non nullorum ingenii festiuitate magis, quam doctrina conspicuorum vti coepit. Et tum eam cogitandi scribendique facilitatem et elegantiam sensim didicit, ob quam postea multis admirationi fuit, et imprimis cum facundissimis epistoliographis comparatus est. Atque his quidem ingenii nutrimentis animum dum alebat, exercitationes academicas autem, quas utilitate carere vidit, negligebat, eo quod in disputationibus ostentationem tantum serendorumque bellorum studium formari iuuarique obseruaret, mirum tamen est, quod inter Oxonienses non sine doctrinae opinione et auctoritate vixerit. Primus autem, quo dispelli posse intellectus tenebras sentiebat, ipsi auctor fuit Cartesius. Licet enim eius decretis nunquam subscripterit, et haud pauca eius passim reprehenderit, vehementer tamen cepit eum differendi cogitandique claritas, cuius eum fructum retulit, vt ignorantiae suae prioris caussam non in ipso, sed in auctoribus quos legerat et audierat, quaereret, sive desperationem illum abiiciendo, nouis stimulis ad prosequendum studiorum cursum accenderetur. Immersit itaque se iterum disciplinis atque imprimis arti salutari se tradidit, quam tamen nunquam postea quaestus caussa exercuit, cum ad praxin clinicam vires corporis non satis sufficere compoperisset. Omne in tamen medendi artem accurate complexus est, et summorum in ea viorum amicitiam hoc nomine meruit. Cuius specimen quod ex Sydenhami testimonio adduxit Clericus, apud ipsum legi meretur, in quo eo, siue ingenio iudicioque acri et subacto, siue etiam antiquis, hoc est, optimis moribus, vix superiorem quemquam, inter eos, qui nunc sunt homines

Gg g g 2

mines

mines repertum iri, paucissimos certe pares ille pronuntiat. Nunquam vero summos in arte medica honores poposcit, titulo magistri artium contentus. Anno M D C L X I V itinere excolendum animum augendasque ingenii vires ratus, cum legato Britanniae regis in Germaniam ad aulam Brandenburgicam concessit, et ex hominum conuersatione, velut viuo quodam libro, naturam hominis perdiscere studuit. Anno vno peracto ad patios lares reuersus ad Oxonienses quidem Musas denuo accurrit, ast non aridis speculationibus, sed foecundis naturalis philosophiae meditationibus diligentiam curamque suam addixit. Ibi felicitas ei contigit, vt magno postea Angliae cancellario, comiti Shaftesburio^u, innotesceret, et sanitatis eius curam aliquam ageret. Cui viro illustrissimo cum ingenium contigisset vastum et insolens, quodque et iudicandi solertia, et memoriae excellentia et viua quadam imaginationis alacritate facile omnes superabat, mira autem animi iucunditas et decora quedam festiuitas, eum omnibus ficeret gratissimum, lectio tandem et experientia rerum etiam summarum incomparabilis illius animo insideret, isque se facile, apertum commodumque omnibus praebaret, dici non potest, quanta animi laetitia consuetudinem huius maximi viri Lockius amplexus fit; qui cum totus eius admiratione occuparetur, in vastissimo ingenio et rarissimo praestantiae exemplo inuenit, ex quo maxima emolumenta animi indies crescentis capere posset. Attulit quoque ad tanti viri amicitiam Lockius ingenium folers, et erectum, iudicium acre, candoremque animi, secundum veros philosophiae characteres expressum, quibus velut vinculis ita maximi viri amorem sibi vindicauit, vt ad vitae finem perduraret. Valde enim Lockii conuersatione gaudebat vir illustrissimus, vbi semel praestantissimas, quae ei inerant, animi dotes intellexerat, vnde non ad acidulas tantum hauriendas, sed Londinum quoque eum secum deduxit, et in domum atque familiam suam receptum adeo carum habuit, vt salutis suae curam ei traderet, quae adeo feliciter Lockio cessit, vt ex pectoris vlecre cum vitae periculo decumbentem a ferali malo liberaret. Id quod totum Shaftesburium illi conciliauit, praeferunt cum eruditio nem vinceret ingenii animique praestantia. Quam distrahi et impediti praxis clinicae strepitu videns ille, non concessit, vt medicinam extra domum suam ficeret, sed vt ad rerum ciuilium et ecclesiasticarum intelligentiam animi perspicaciam conuerteret, illi auctor fuit: eo euentu, vt vir summus dignum eum haberet, quem quavis fere occasione sublata sententiam suam rogaret, etiam de rebus maximis, secum autem in conclaui atque bibliotheca haberet, et aditum apud summos reipublicae, qui tum in insula ciuili prudentia eminebant, heroës, Ducem Buckinghamiae, Halafaxium aliosque pararet, quibus se conuersandi iucunditate et doctrinae copia

u) Vid. Memoires pour servir à la vie d'Antoine Asley Comte du Shaftesbury, et Grand-Chancelier d'Angleterre sous Charles II. tirées

des papiers de feu Mr. Locke et redigées par le Clerc, Bibl. choisie T. VII. p. 146. Oeuvres diverses de Mr. Locke p. 407. seqq.

copia Lockius valde commendauit, eo quod ingenii festiuitatem morum feueritati et cultui, quem maximis viris debebat, eleganter fungere nosset, et natuam in eo conuersationis genere indolem atque libertatem quandam decore expressam ostenderet. Anno MDCLXVIII eum sibi itineris in Galliam suscipiendo comitem asciuit Northumbriae comes cum coniuge, apud quam perstiterit, cum comes Romam excurseret. Qui cum praematuro fato extingueretur, cum hera domum Lockius rediit, occasionem in eo itinere nactus multa, duce experientia discendi. Reducem in dominum moecenas pristinus recepit, filiique vnici institutioni moribusque regendis praefecit. Quod tanta fide, tanta prudentia perfecit, vt matrimonii filio contrahendi curam parens vni Lockio committeret: felici satis exoptatoque successu. In hoc itaque fecessu cum philosophandi otium aliquot suppetet, anno MDCLXX. de intellectus humani natura, vi-ribus, facultatibus, et operationibus cogitare coepit, cum ex colloquio eo de argumento habito intellexissent amici, quam singulari illud lumine posset illustrari, vnde eum rogarunt, vt meditationes suas in chartam coniceret. Quorum consilio paruit quidem, absoluere tamen, quae cooperat impeditus ab occupationibus aliis non potuit. Ita vero percrebuit fama eruditionis Lockianae, vt circa hoc tempus albo societatis regiae plaudentibus omnibus adscriberetur. Anno porro MDCLXXXI, quo Angliae magnus cancellarius, quem vocant, herus eius renunciatus est, ab eo muneri secretarii beneficiorum offerendorum praefectus est; ast cum regis ille indignationem anno sequente meruisset, et regni sigillum redderet, fulmina aulae Lockius quoque expertus est, qui cum moecenati factionis, quae tum in aula regnabat, et fatalis libertati et religioni videbatur, infidias genti tum Britannorum haud obseure detexit. Anno tamen sequenti regiis recuperatoribus de commerciis disquirentibus additus est, vtilis a commentariis effet; quod munus anno MDCLXXIV decurrente iterum expirauit. Id licet redditus Lockio eriperet, non sine sanitatis tamen commodo ei accidit. Cum enim phthisis metueret, he-ri sui consilio sumtibusque iter literarium suscepit, Montem pessulanum vero elegit, vbi moram diu fecit, vsus amicitia comitis Pembrockii, quem ob vastam philosophiae cognitionem vehementer laudat, et hunc sibi operis de intellectu humano ἐργοδιοντην fuisse in inscriptione libri fatetur. Deinde ad Parisienses fecessit, magnorumque virorum conuersatione et colloquiis gauisus est, inter quos Iustellum et Tornardum laudat Clericus. Et tum quidem sacrorum oraculorum studio, maxime noui foederis, laudatissimo consilio animum adduxit. Reconciliato cum aula Schaftesburio comite, et sanctiori regis concilio praefecto, Londinum anno MDCLXXIX Lockius reuocatus est, totus tamen sanitati nondum

Gg gg 3 restitu-

v) Secrétaire de la présentation des bénéfices.
w) Conf. BURNETT. Hist. sui temp. Tom. II. p.

x) Secrétaire de la commission touchant les
commerces.

restitutus, et asthmate quodam grauatus, quo factum, vt diu in vrbe persistere non posset, sed ad hauriendum puriorem aërem subinde rus excurrere cogeretur. Ast cum nouo odio herus eius premeretur, quod eum arcis primum Londinensi inclusit, et coëgit postea, exilio spontaneo ad Batauos concedere, vbi a principe Arauisionensi, qui summa rerum postea in Britannia potitus est, beneuele est exceptus; Lockius de securitate in patria desperans, illum secutus est, Amstelodami sedem, anno MDCLXXXIII exspirante figens. Ibi et medicis et theologis Remonstrantium Limborchio atque Clerico amicitia innouuit, opusque *de Intellectu humano* perfecit: Domi autem cum regi iniuisus esset factus, illius iussu ex albo collegii ecclesiae Christi Oxoniae, frustra intercedente episcopo eius vrbis Ioanne Fello, nomen eius deletum est. Veniam tamen post mortem regis, a Iacobo rege obtinuisse, nisi amicos eam rogare impediisse, nihil ie admisisse testatus, cuius deprecari veniam opus haberet: at vix infidias aulae tum euasit, cum eius capiendi et in Angliam mittendi mandatum rex dedisset, vnde aliquandiu latere apud amicos coactus est. In hac mora epistolam *de Tolerantia* ad Limborchium scripsit, eo quod in haud paucis Remonstrantium dogmata illi placent. Anno sequente autem cum abesse eum a seditionis consiliis omnibus apertum esset, iterum publice comparuit, tempusque et libellis exiguis scribendis, et mora Ultraiectina, et colloquiis eruditorum hebdomatim institutis sefellit. Ipse confecto operis de intellectu humano compendio, Clerici opera usus est, vt in *Bibliotheca vniuersali* vulgariter posset, quo dici vix potest, quantum videndi ipsius libri desiderium apud philosophiae maturae sobriae cultores accenderit. Tandem notissima rerum Anglicarum conuerione duce Guilelmo Arauisionensem principe anno MDCLXXXIX facta, libertatem quoque redeundi in patriam Lockius nactus, eaque laetus usus est. Tunc etiam in insulam rediit et magnorum virorum amicitia frui coepit, qua ad munera haud leuia aditum sibi parare potuisset, nisi modo viuere maluisset. Delegatis itaque ad appellations adscriptus est, quo in munere vacare quoque literis et philosophiae licebat. Etiam legati regii charactere fungi potuisset, quo pacto sereniorum auram in peregrina terra haurire se posse ob pectoris infirmitatem, sperare poterat, nisi sanitatis ratio id ipsum illi valde timido dissuasisset. Ut vero se vtilem domi exteris quoque exhiberet, anno MDCCXCV opus diu meditatum, auctum, politum, *de Intellectu humano* vernaculo sermone vulgauit, quod tanto philosophantium plausu fauoreque exceptum est, vt anno MDCCXCVII et MDCC recuderetur, et cum Gallice a Costeo, ipso auctore dirigente et inspiciente, tum Latine anno sequente a Burridgio, sed minus feliciter, verteretur. Ipse tamen, vt erat veritatis amantissimus, semper lambendo, emendando, perficiendo opus absoluere magis conatus est, quibus augmentis se commendat editio anni MDCCV. Epitomen autem libri Anglo

v) T. VIII. Janv. 1683. p. 49. seqq.

Anglico sermone ^{z)} dedit Wynnus. Prodiit quoque eodem anno liber *de Imperio ciuili*, qui Gallica quoque veste comparuit, in quo despotismo absoluto neruos incidere studuit. Vitae, quae restabat, partem conuersationi cum viris summis et non dignitate modo, sed ingenio et rerum vsu excellentissimis destinans, honestissimam viuendi dulcedinem in humilitate ista posuit: maxime vero Pembrockio comite familiariter vhus est. In cuius praediis tum degere solebat, cum grauior in vrbe aër pectus infestaret. Qui eum tandem coëgit Londinum relinquere, et ad Mashamum equitem concedere, qui in agro valde salubri ^{*} habitabat. Ibi et ipsius hospitis, viri elegantis et humani benevolentia, et vxoris eius, acutissimi Cudworthi filiae, eruditione et acumine philosophico, quod supra ^t iam depraedauimus, et loci commoditate, atque salubritate in infirma valetudine valde sustentatus est. In hoc secessu legendo, meditando, scribendo tempus consumxit, raro Londinum per aestatem excurrens, debemusque huic otio librum *de Educatione liberorum*, bonae frugis plenum, et ideo in plerisque Europae linguis expessum, itemque tertiam *de Tolerantia* epistolam. Cumque emendandae vtilitatis commercii per Britanniae regnum rationem peculiari studio haberet, de refingenda et ad iustum pretium reuocanda moneta considerationes profundas nutriuit. Quarum necessitatem cum peculiari schediasmate explicuissest, anno MDCXCV, quo ista pestis tandem oculos senatus regni perstrinxit, malo remedium quaefitum, Lockius autem, cuius iudicaciem non minus in rebus ad ciuilem prudentiam et reipublicae administrationem, pertinentibus quam in disciplinis theoreticis se prodere inde constabat, collegio delegatorum ad commerciorum et coloniarum res curandas, mille librarum Anglicarum stipendio adscriptus est. Cui muneri ad annum MDCC maxima cum laude et diligentiae atque attentionis prudentis testimonio praefuit, tum vero sanitatem eius vrbis aërem grauiorem non ferente, aegre consentiente rege id depositus. Eodem anno MDCXCV Anglico sermone prodire iusfit, *Christianismum rationi maxime conformem*, in quo eruditio libro id demonstrare aggressus est, nihil esse in Christianae religionis decretis, qualia in scripturis diuinis definiuntur, quod notionibus veris, certis, accuratis rationis esset contrarium. Quae commentatio illi aduersarios haud paucos cumulauit, inuidiam addente eorum audacia, qui proscribere ex doctrina Christianorum mysteria omnia, et rationis notionibus ultra limites protrusis, sacrosanctæ triados dogma conculcare ausi sunt, id quod praeter Unitarios nonnullos fecisse Tolandum, scriptorem audacissimum, neminem latet. Hi cum post carecta Lockii ex parte latere cuperent, rationibus nonnullis vni, quas ille in laudato commentario attulerat, accusans est theologorum zelus, vt in Lockium quoque, velut frigidam revelationis hostibus suffudentem theologi insurgerent. Hinc praeter Samuelem

^{z)} Eleganter versa est, sermone Gallico.
^{t)} In vita Leibnizii.

^{*}) Oates dicto 20. mill. Londino distante.

muellem Bernardum, magni nominis et praeclarae eruditiois theologus Eduardus Stillingfleet episcopus Worcestersiensis, cum aduersus Vnitarianos trinitatis mysterium defenderet, notionem de substantia Lockianam examinavit et reprobauit, eo quod ἐπεροδοξάρεγαν esse crederet. Ex quo liticula inter episcopum et Lockium enata est, et controueriae reciprocatio, qua ter episcopo Lockius respondit, cuius eo de argumeto scriptulæ, etiam Icanni Edwardo oppositæ alteri parti editionis Gallicæ operis de I. H. anno MDCCIII excusæ adiectæ leguntur. In qua controuerzia alibi prolixius enarranda ^{a)} episcopum lectionis copia, Lockium philosophiae viu excelluisse, plurimis viuim est ^{b)}, licet Socinianorum partibus nimium hunc fauisse contendenterint haud pauci ^{c)}, et inter hos praecipue Ioannes Eduardus ^{d)}, cuius vehementiae valde indignatur Clericus. Hisce laboribus dum corpus senii et morborum incommodis fractum exhauriens Lockius, imminentem tandem ruinam anno MDCCVII sensit, cum tempestate frigida ad salutandum regem, qui colloquium eius desiderabat, Londonum concessisset. Adeo enim ab eo tempore asthmate compressus est, ut tandem ὀφθοπνεῖν δ euaderet. Ut itaque aeternitat feliciter suscipienda se praepararet, studium diuinorum oraculorum, quod ab aliquot annis elegerat, gnauiter vrsit, cuius fructus post eius fata nonnulli commentarii vel paraphrases potius in epistolas ad Galatas, Romanos, Corinthios et Ephesios prodire. Ita vero mali vis sensim inualuit, ut in ultimo vitae anno ob virium debilitatem neque legere multa, neque scribere quicquam posset, quare, mentis acie morbi vehementia non suppressa, tempus omne pietati fouendae tribuit, sive inde decrescientibus corporis viribus, inter preces Mashamiae coniugis et familiae spiritum Deo reddidit V. cal. Nou. ft. v. anno MDCCIV, aetatis septuagesimo tertio. Pulchris eum depingit coloribus, nonnemo, qui eum intime nouerat apud CLERICVM ^{e)} qui cum egregie in ea re sit versatus, ipse legi meretur. Laudat is maximam philosophiae notitiam libere et sine praeiudiciis in grauissimis etiam reuelationis argumentis demonstratam, iudicandi solertiam, penetrationem et accurrationem, meditationis profunditatem, doctrinam in elegantioribus literis præclare versatam, viuendi consuetudinem, pulchram et ab omni paedagogico fastu alienam, veritatis amorem, colloquiorum dulcedinem, vitae ciuilis prudentiam, morum ciuitatem, seriam et accuratam, et in ipsa tamen seueritate iucundam et maximis quoque viris commendatam, caritatem erga pauperes ipso opere demonstratam, irae rationis ope moderationem, silentii et amicitiae fidem, diligentiae, quantam sanitatis constitutio permitteret, contentionem, viuctus continentiam, morborum patientiam, vtilitatem

a) Accurate rem omnem librosque hue pertinentes exponit BVDDEVIS Isag. in Hist. theolog. L. II. c. 7. p. 1294. seqq. b) CLERICVS. I. c.

c) POIBERT. Opp. posthum. p. 87. item Auctor fidei et rationis collatae.

d) Scripta hue pertinientia enumerant magni nominis theologi BVDDEVIS I. c. p. 1296. PFAFFIVS Introd. in Hist. lit. theolog. P. II. p. 332.

e) Loc. cit.

litudinem ex scriptis eius ad humanam societatem redundantem. Ipse in epitaphio, quod sibi posuit, talem se fuisse ait, qui mediocritate sua contentus vixerit, literis innutritus eousque tantum profecerit, ut veritati vnicare litaret. Quibus sane ingenii animique virtutibus cum maximis in orbe philosophico heroibus meruit comparari.

§. XX. Multum debet rationalis philosophia Lockio ob librum *de Intellectu humano*, cuius literariam historiam cum fuse prosequutus fuerit B. GOTTL. KRAVSIVS^{f)}, breuitatis studio lectorem ad eum dimittimus. Ipsum opus nouum intellectus humani explicati et delineati aedificium fistit, quod non modo in Platone et Aristotele, sed in Cartesio quoque, Gassendo aliisque recentioribus, qui ante Lockium scripsere, frustra quaeras. Abiecit enim omnes omnino opiniones, et ex consideratione humani intellectus et conscientia sua philosophandum esse censuit. Vnde humani intellectus historiam non inepte appellaueris, non ex libris sed experientia interna conscriptam, qua de re digna est, quae legatur ipsius auctoris praefatio, quae nonnulla quoque illustrat, quae ei obiecta sunt, et aliquos offendere poterant. Libris opus praestantissimum quatuor distinxit acutissimus philosophus, et primo quidem de ideis innatis disputat, et nec speculativa axiomata, nec practica innata esse intellectui humano magno acumine demonstrat. Libro secundo in idearum originem inquirit, easque vel ex reflexione, vel ex sensatione ab obiectis externis ortas omnes esse, animam quoque non semper cogitare argumentis multis ab experientia sensuque desumptis probat. Tum de natura idearum simplicium, deque ideis unius tantum sensus ministerio genitis differit, qualis est soliditatis idea, quam ab extensione subtiliter distinguit, ideas porro ex pluribus sensibus, itemque ex reflexione et attentione ad se ipsum exsurgentem, quales sunt ideae intellectus et voluntatis, exponit, eas quoque non negligit, quae ex utroque fonte prodeunt, vbi de idea doloris, voluptatis existentiae, unitatis, potentiae, successionis subtilissime philosophatur, et qua ratione qualitates primae et secundae ad cognitionem humanam se habeant, eruditus prosequitur. Tum perceptionem, memoriam, contemplationem, attentionem aliaque ad memoriam pertinenter considerat, et idearum quoque compositionem et distinctionem, ideas complexas modosque, et imprimis relationes describit: Ad modorum simplicium tractationem delatus, ideas spatii, corporis, extensionis, substantiae, accidentis, temporis, durationis, expansionis, loci, numeri, finiti et infiniti, aeternitatis curiose peruestigat, modos quoque ex sensibus oriundos, et qui vel cogitationem vel voluptatem et dolorem fontes agnoscunt, in partes vocat: quidque potentia siue facultas sit, docet, hanc occasione quid sibi de facultatibus intellectus, voluntatis, libertatis,

necessarii.

f) In Historia literaria Germanica edita P. I. art. I.

*Lockii liber
de intellectu
humano.*

necessitatis videatur, et qua ratione se humana mens [in his omnibus ad operationem deducendis habeat, suas meditationes fecutus proponit. Sequuntur modi mixti, ideae substantiarum complexae, collectiuae, relationum, caussae et effectus, identitatis et diuersitatis, et principii individuationis, atque personalitatis, relationum moralium, clarae, obscurae, distinctae, confusae, reales, fictae, completae, incompletae, verae et falsae; in quibus omnibus non in se tantum, sed etiam ratione obiecti circa quod versantur considerandis, nec copiosorem, nec accuratiorem, nec curiosorem ante se ullum habet, et multa afferit, aliis nunquam obseruata, vel leuiter tantum tacta. Qualis est associatio idearum, quod intellectus humani mysterium miro lumine perfudit. Libro tertio voces, quibus ideae designantur considerat, et omnium fere generum idearum nomina percurrit, quae ratione ab ipsis ideis discrepant, quae impedimenta intellectui inde orientur, quibusque regulis determinari accurate debeant, edifferit, ne particulis quidem exceptis, maxime vero pulcherrima tractatione de volum nominumque imperfectione, et abusu, de inani subtilitate, de vocibus vagis, obscuris, nihili, indeterminatae significationis, etc. multa praeclara monet, et remedia sufficientia enumerat. Librum quartum cognitioni humani intellectus examinanda destinat, eiusque naturam, gradus, limites, realitatem definit; quidque veritas sit, quae propositiones vniuersales earumque criteria certa, quae axiomata, euoluit, propositiones quoque fruolas, quae plane nihil cognitionem humanam adiuuant, quales sunt identicae, verbales tantum, similesque tangit. Tum ad obiecta, circa quae versatur humani intellectus cognitione conuersus, explorat, quaque ratione cognoscamus existentiam nostram, itemque Dei, tum rerum extra nos, determinat, et media augendae cognitionis humanae suppeditat, ex quorum numero axiomata et hypotheses excludit, et pleraque ad idearum certarum, clararumque comparationem reuocat, attentionem vero commendat. Affectiones etiam cognitionis, iudicium, probabilitatem, eiusque gradus determinat, quidque ratio sit, quid fides, qui vtriusque limites, fuse proficitur. Morbos vero intellectus, enthusiasmum, siue opinionem fruolam ratione et reuelatione destitutum, quae pro diuinitus enata habetur, erroremque describit. Epilogi loco scientias in physicas, practicas et signorum cognitionem partitur. Et haec breuis quidem celeberrimi libri summa est, in quo innumera pulchra, bona, vera et utilissima, quamvis plerisque hactenus non obseruata esse, vnanimi consensu orbis eruditus censuit. Ast cum sua tantum lumina, et maxime suam conscientiam adhiberet Lockius, quo fieri non potuit ut non multoties ab omnibus philosophis discederet, et nouas obseruationes atque opiniones stabiliret, multa quoque, neceesse fuit, magnis viris aliis hypothefibus occupatis displicere. Inter quos heic, vbi strictim omnia proponenda sunt, non tantum PETRVS POIRETUS ^{g)} fuit, qui

g) Opusc. posthum. Sec. V. p. 172. qui ratione configenda sunt in philosophia Lockii, praesertim et naturalium ei oblicit, et quae qui

qui longe aliud sibi intellectus humani systema formauerat, et periculosa fidei et illuminationi assertiones Lockii esse statuebat, sed et illustris LEIBNIZIVS^b magnus cetera, vt solebat vir sumimus aequissimum se meritis virorum doctorum tribuere, Lockiana eruditionis laudator. Is quamvis concederet, recte reiecit Lockium ideas innatas Cartesianorum, ideam tamen identitatis, et contradictionis natura homini adeste monet, alias quoque, quam Lockius, idearum verarum et realium notiones sibi fingit, ideasque nostras, etiam sensuales, ex fundo animae progredi, magisque per reminiscientiam quandam, quam sensuum impressionem acquiri contendit, parum autem probauisse Lockium obseruat, animam interdum nunquam cogitare, quod cogitationem cum perceptionibus distinctis confuderit. Nec probare potest, quod spatium et vacuum distinxerit, hocque ex motu probare voluerit, materiam ex partibus duris tantum et inflexibilibus constantem concipiendo; nec placent ei meditationes Lockii de infinito, de ideis adaequatis, quaeque de definitionibus nominalibus et realibus, et de axiomatibus differuit, quodque formam syllogisticam logicae communis inutilem pronunciauerit. Quam censuram minus aequa pertulisse Lockium, eiusque amicos Molinyaeum, Clericumque, supra in Leibnizii vita iam obseruauimus. Quamvis autem nihil inesse libro huic, quod non veritate nitatur, ipse auctor statuat, et imprimis laudent admiratores Lockii, quod abesse iussa metaphysica imaginaria et hypothesibus suffulta, ad naturam et conscientiam hominis ipsamque experientiam attenderit, ob quam praestantiam innumeros in gente sua sectatores Lockium habuisse refert Cl. DES MAIZE AV Xⁱ, inuenient tamen alii quoque viri docti et attenti quod reprehenderent^k. Et nonnullis quidem minus multa, quibusdam nimis pauca scripsisse viuis est, quibus utrisque in praefatione latus fecit Lockius. Magis memorandum est, quod vehementer in eo quidam reprehenderunt, erroneous eum de intellectus et voluntatis facultatibus inter se distinguendis opiniones fuisse secutum, speculationes haud paucas attulisse, quae in inuestiganda veritate usum nullum habeant, libertatem minime accurate definiuisse, et quod ad methodum attinet, multa inutiliter repetiisse, obscuris lucem, exemplis additis non conciliasse, in nonnullis tamen verbosum praeter necessitatem fuisse, et quae his similia sunt. Quae an vera sint omnia, et qua ratione in Lockio vel exculari vel defendi possint, nostrum hoc loco non est, dispicere. Addimus id vnum, inter opuscula diuersa Lockii, extare quoque *Collectionem obseruationum de Intellectu circa inquirendam veritatem rite adhibendo*, in quibus multa attulit, in opere de Intellectu humano praetermissa, et amplissimam lucem ratiocinanti intellectui humano accendere aptissima. Prodiere opera Lockii omnia Londini MDCCXIV.

Hh hh 2

CAPVT

h) Recueil. T. II. p. 143. seq.

i) Praef. collect. Epist. Clarkii, Newtoni, Leckii.

k) Conf. THOMAS. Cautel. c. X. p. 130. Fund.

I. N. et G. L. II. c. 12. p. 144. WALCH. Parerg.

Acad. p. 672. STOLLIVS Hist. liter. P. II. c. 2.

§. 34. p. 453. Add. quos nominat FABRIC. Syll.